

**OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ SALDIRGANLIK YÖNELİMLERİ
VE OYUNCAK TERCİHLERİ**
Yüksek Lisans Tezi

Aylin AYDIN

Eskişehir 2022

**OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ SALDIRGANLIK YÖNELİMLERİ
VE OYUNCAK TERCİHLERİ**

Aylin AYDIN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Temel Eğitim Anabilim Dalı

Okul Öncesi Eğitimi Programı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Özlem Melek ERBİL KAYA

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Nisan 2022

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

ÖZET

OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUKLARININ SALDIRGANLIK YÖNELİMLERİ VE OYUNCAK TERCİHLERİ

AYLİN AYDIN

Temel Eğitim Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Nisan, 2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Özlem Melek ERBİL KAYA

Bu araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelimlerini ve oyuncak tercihlerini incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu Eskişehir'in Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerinde bulunan resmi bağımsız anaokullarına devam eden 36-72 aylık çocuklar oluşturmaktadır. Araştırma ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu”, “Saldırganlık Yönelim Ölçeği” ve “Oyuncak Seçimleri Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarında cinsiyet değişkenine göre Saldırganlık Yönelim Ölçeği alt boyutlardan “Fiziksel Saldırganlık” ve “Nesnelere/Eşyalara Yönelik Saldırganlık” boyutlarında gruplar arası anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. İki boyutta da erkek çocukların saldırganlık yöneliminin kız çocuklara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Anne ve baba eğitim düzeyi değişkenine göre “Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık” boyutunda gruplar arası anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. İlkokul eğitimi almış anne ve babaların çocukları, önlisans, ortaokul, lise ve lisans eğitimi almış anne ve babaların çocuklarına göre saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Saldırganlık Yönelim Ölçeğinin alt boyutlarıyla yaş, aile türü, kardeş sayısı ve kardeş sırası değişkenlere göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Araştırma sonucunda Saldırganlık Yönelimleri tüm alt boyutlarının oyuncak tercihinine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Kendilerine Yönelik Saldırganlık boyutunda müzikli oyuncakları seçen çocukların, saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu bulunurken diğer boyutların tümünde Güncel Kahraman oyuncaklarını seçen çocukların, saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Okul öncesi eğitim, Oyuncak, Saldırganlık.

ABSTRACT

PRE-SCHOOL KIDS' AGGRESSION AND TOY PREFERENCES

Aylin AYDIN

Department of Primary Education

Anadolu University, Graduate School of Education Sciences, April 2022

Advisor: Doctor Özlem Melek ERBİL KAYA

The purpose of this research is to examine the aggression and toy preferences of preschool children. The study group consists of 36-72-month-old children who continue their formal independent kindergarten in the provinces of Tepebasi and Odunpazarı in Eskişehir. The research was conducted in the relational scan model. As a data collection tool, “Personal Information Form”, “Attack Orientation Scale” and “Toy Selections Form” are used. In the results of the research, it was determined that there was a significant difference between groups from the lower dimensions of the Gender variant in “physical aggression” and “objectivity for objects\objects”. It has been seen that boys of all sizes are more aggressive than girls. Depending on the level of education variant, it has been determined that there is a significant difference between groups in the size of “physical aggression toward others”. It has been determined that the aggressiveness of parents with primary school education is higher than their children, prelisans, secondary school, high school and undergraduate education. There was no significant difference between the lower dimensions of the aggressiveness Orientation Scale and the groups according to age, family type, number of siblings and sister order variables. The study found that all sub-dimensions of aggression directions vary significantly according to toy preference. Children who chose musical toys the size of their aggression found their aggression toward them to be higher, while children who chose their Current Hero toys in all other dimensions were found to be more aggressive.

Keywords: Preschool education, toys, aggression.

TEŞEKKÜR

Okul Öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelimlerinin ve oyuncak tercihlerinin incelenmesi amaçlanan bu çalışmada birçok kişinin katkısı olmuştur. Öncelikle araştırma süresince katkılarını, desteklerini ve fikirlerini esirgemeyerek, yol gösteren değerli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Özlem Melek ERBİL KAYA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen babam Mehmet ORHAN' a, annem Yıldız ORHANA'a ve ablam Pelin GÜNEŞ'e sonsuz minnetimi ve teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma verilerimin analiz bölümünde danıştığım ve en kısa sürede geri dönüt vererek ilgilisi eksik etmeyen çok değerli hocam Arş. Gör. Dr. Kübra KARAKAYA ÖZYER'e ve her daim yanımda olup destek veren değerli arkadaşım Nazlı DOĞAN' a çok teşekkür ederim.

Son olarak zorlandığım her süreçte, her anımda yanımda olan, ilgisini, sevgisini, desteğini esirgmeden her an gösteren, varlığıyla hayatıma anlam katan sevgili eşim Tugay AYDIN ' a teşekkürü bir borç bilirim.

Aylin AYDIN

Eskişehir 2022

12/12/2021

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Aylin AYDIN

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
1. GİRİŞ	1
1.1. Sorun	1
1.2. Amaç	7
1.3. Önem	7
1.4. Sınırlıklar.....	8
1.5. Tanımlar	9
2.1. Saldırganlık Kavramı	10
2.2. Kuramlar/ Yaklaşımlar ve Saldırganlık	11
2.2.1. Biyolojik temelli yaklaşım.....	11
2.2.2. İçgüdü temelli yaklaşımlar.....	12
2.2.2.1. Etolojik kuram	12
2.2.2.2. Psikoanalitik kuram	13
2.2.3. Sosyolojik temelli yaklaşımlar	13
2.2.3.1. Sosyal öğrenme kuramı	13
2.2.3.2. Sosyal kontrol teorisi	14
2.3. Saldırganlık Türleri.....	15
2.3.1. Fiziksel saldırganlık.....	16
2.3.2. Sözel saldırganlık.....	17

2.3.3. İlişkisel saldırganlık.....	18
2.4. Saldırganlığa Neden Olan Faktörler	19
2.5. Çocuklarda Saldırganlık	23
2.6. Oyuncak Kavramı.....	24
2.7. Oyuncağın Kısa Tarihi	26
2.8. Oyuncak Sınıflandırması	32
2.9. Okul Öncesi Dönemde Oyuncak ve Yaşlara Göre Çeşitleri	34
2.10. Yurt İçi İlgili Araştırmalar	36
2.10.1. Saldırganlık ile ilgili yurt içi araştırmalar.....	36
2.10.2. Oyuncak tercihi ile ilgili yurt içi araştırmalar	39
2.11. Yurt Dışı İlgili Araştırmalar	42
2.11.1. Saldırganlık ile ilgili yurt dışı araştırmalar.....	42
2.11.2. Oyuncak tercihi ile ilgili yurt dışı araştırmalar	44
3. YÖNTEM	46
3.1. Araştırmanın Modeli	46
3.2. Çalışma Grubu	46
3.3. Veri Toplama Araçları	48
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	48
3.3.2. Saldırganlık Yönelim Ölçeği.....	49
3.3.3. Oyuncak Seçimleri Formu ve Oyuncak Resimleri Dosyası	50
3.4. Veri Toplama Süreci.....	50
3.5. Verilerin Analizi.....	51
4.1. Çocukların Saldırganlık Yönelim Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişki Betimsel İstatistikler	53
4.2. Oyuncak Seçimleri Formuna İlişkin Dağılımlar.....	54
4.3. Çocukların Saldırganlık Yönelimleri ile Cinsiyet Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar	55

4.4. Çocukların Saldırganlık Yönelimleri ile Yaş Grubu Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	56
4.5. Çocukların Saldırganlık Yönelimleri ile Aile Türü Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	57
4.6. Çocukların Saldırganlık Yönelimleri ile Anne Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar	58
4.8. Çocukların Saldırganlık Yönelimleri ile Kardeş Sayısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	61
4.9. Çocukların Saldırganlık Yönelimleri ile Kardeş Sırası Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar.....	62
4.11. Çocukların Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık Yönelimleri ile Oyuncak Tercihleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar	64
4.12. Çocukların Kendilerine Yönelik Saldırganlık Yönelimleri ile Oyuncak Tercihleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar	66
4.13. Çocukların Nesnelere\Eşyalara Yönelik Saldırganlık Yönelimleri ile Oyuncak Tercihleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar	67
5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER.....	70
5.1. Sonuç.....	70
5.1.1. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile demografik değişkenler arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar	70
5.1.2. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar	72
5.2. Tartışma.....	74
5.2.1. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile cinsiyet arasındaki ilişkiye yönelik tartışma.....	74
5.2.2. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile yaş grubu arasındaki ilişkiye yönelik tartışma.....	75
5.2.3. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile aile türü arasındaki ilişkiye yönelik tartışma.....	76

5.2.4. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile anne eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik tartışma.....	77
5.2.5. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile baba eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik tartışma.....	78
5.2.6. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile kardeş sayısı arasındaki ilişkiye yönelik tartışma.....	78
5.2.7. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile kardeş sırası arasındaki ilişkiye yönelik tartışma.....	79
5.2.8. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri arasındaki ilişkiye yönelik tartışma.....	80
5.3. Öneriler.....	84
5.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler.....	84
5.3.2. Yapılacak araştırmalara yönelik öneriler.....	85
KAYNAKÇA.....	86

EKLER

ÖZGEÇMİŞ

TABLolar DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3. 1. Veri toplanan okullara ilişkin frekans ve yüzdeler	47
Tablo 3. 2. Çocukların ve ebeveynlerinin demografik özellikleri	47
Tablo.4. 1. Çocukların saldırganlık yönelim ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler	53
Tablo.4. 2. Oyuncak seçimleri formuna ilişkin dağılımlar	54
Tablo.4. 3. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile cinsiyet arasındaki ilişkiye yönelik Mann Whitney U Testi sonuçları	55
Tablo.4. 4. Çocukların saldırganlık yönelimlerinin yaş grubu değişkenine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis Testi sonuçları	56
Tablo.4. 5. Çocukların saldırganlık yönelimlerinin aile türü değişkenine göre karşılaştırılması, Mann Whitney U Testi sonuçları	57
Tablo.4. 6. Çocukların saldırganlık yönelimlerinin anne eğitim düzeyine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis Testi sonuçları	58
Tablo.4. 7. Çocukların saldırganlık yönelimlerinin baba eğitim düzeyine göre farklılaşması, Kruskal Wallis testi sonuçları	60
Tablo.4. 8. Çocukların saldırganlık yönelimlerinin kardeş sayısı değişkenine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis testi sonuçları.....	61
Tablo.4. 9. Çocukların saldırganlık yönelimlerinin kardeş sırası değişkeni göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis testi sonuçları.....	62
Tablo. 4. 10. Çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis testi sonuçları.	63
Tablo.4. 11. Çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis testi sonuçları.	64

Tablo.4. 12. Çocukların kendilerine yönelik saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis testi sonuçları 66

Tablo.4. 13. Çocukların nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis testi sonuçları 67

1. GİRİŞ

Bu bölümde sorun, amaç, önem, sınırlıklar ve tanımlar başlıkları altında araştırmanın giriş kısmı ele alınmıştır.

1.1. Sorun

Okul öncesi dönemin önemi ve insan hayatındaki en kritik süreç olması, gelişen teknolojiyle, yapılan çalışmalarla hemen hemen herkes tarafından bilinmektedir. Kişiliğin, zevklerin, karakterin, ilgilerin kısacası yetişkinlik hayatındaki yolun belirlendiği yaş dönemidir. Birey yetişkin dünyasına adım atmadan önce bebeklik ve sonrasında çocukluk evrelerini yaşamaktadır. Bu evrelerde karşılaştıkları ve öğrendikleri bir süre sonra tecrübeye dönüşmektedir. Bu tecrübe ise çocukta kendine güveni, başarabilmeyi, farklı şeyler deneyebilme gücünü desteklemektedir. Okul öncesi dönemdeki bir çocuğun hayata hazırlanmasındaki diğer önemli faktör çevresiyle olan etkileşimi ve sosyalleşmesidir. Çocuğun aile üyeleri dışında sosyalleştiği ilk ortam okul öncesi eğitim ortamıdır (Yıldızbaş, 2019, s.2). Aile ortamında her koşulda, her davranışıyla kabul edilen çocuk okul öncesi eğitim kurumunda akranları tarafından aynı tepkileri görmemektedir. Sosyalleşme ortamında farklı istekleri olan çocuklar çatışmaya, birbirlerinin itip kakmaya, vurma, tükürme gibi davranışlar göstermeye başlamaktadır. Bunun gibi saldırganlık amacı taşıyan davranışlar saldırganlık olarak nitelendirilmektedir (Gülay, 2010, s.12).

Saldırganlık kavramı çok eski yıllarda bile karşımıza çıkan bir kavramdır. Canlıların hemen hepsinde bu durumu görür, benimser ve niteleriz. Bu kavramla ilgili geçmişte ve günümüzde birçok çalışma yapılmıştır. Birçok kuram bu kavramla ilgili görüşlerini belirtmiştir. Daha da yakından incelenecek olursa saldırganlık kavramı “Egemenlik kurmak, galip gelmek, yönetmek amacıyla güçlü, etkili bir eylemde bulunmak, bir işi bozmak veya engelleme, boşa çıkarmaya çaba sarf etmek, düşmanca yaralayıcı, zarar verici amaç taşıyan davranış” olarak dile getirilmiştir (Erten ve Ardalı, 2001).

Saldırganlık kavramı bazı kaynaklarda öfkelenen kişinin bu duygusunu dışa yansıtması olarak görüldüğü için çoğu zaman bu iki kavram iç içe ele alınır ve birbirlerinin eş anlamlarıymış gibi karışıklıklara neden olabilir. Alan yazına göre saldırganlığın gözlemlenebilmesi için bir davranış gereklidir, oysa öfke görünmese bile

içte yaşanan bir duygudur (Özmen, 2004, s. 28). Okul öncesi dönemdeki bir çocuk yaşadığı farklı duyguları dışa yansıtarak davranışa dönüştürüp saldırganlık olarak tanımlanan hareketler sergileyip, cümleler kullanabilir. Onu kötü hissettiren bu duygularıyla nasıl baş edeceğini, aşabileceğini bilmeyen çocuk kendisine, arkadaşına oyuncağına veya etrafına istemli veya istemsiz farklı miktarlarda zarar verebilir. Bu duruma, çocuklar arasında olan saldırganlık denilebilir. Kendi aralarında yaşanan itişme, dönem dönem gözlenen kavgalar, çocukların saldırgan olarak nitelendirilmesine yetmez, böyle bir tanımlama yapabilmek için bu davranışın süreklilik göstermesi ve çocuğun bunu tüm ortamlarda sergilemesi gerekmektedir (Özdemir ve Tepeli, 2016, s.52).

Çocuklarda saldırganlığa dair farklı bir bakış açına göre; çocukların 1-3 yaş aralıklarında doğal olarak nitelendirilen bir saldırganlık dönemi vardır. Bu yaştaki çocuk gerek yaşı gerekse benmerkezciliğin yoğun yaşanmasından dolayı istediklerini etrafına ve diğer akranlarına saldırarak belirtir (Yıldırım, 2008, s.13).

Saldırgan davranışların ortaya çıkmasında bazı nedenler yer almaktadır. Bunlar uzun sürede veya kısa sürede ortaya çıkabilir. Çocuk akranları tarafından dışlanıyorsa, sevgi görmüyorsa, bir şeyleri yapamadığını düşünüp kendini yetersiz hissediyorsa, çekingen tavırları varsa, uyum sağlamakta, kendini doğal yollarla ifade etmekte zorlanıyorsa, bu özellikler saldırgan davranışlara dönüşebilir. Çocuk kendini bu yolla ifade edebilir. Bazen de tam tersi olarak saldırgan davranış çocukta dışlanma, istenmeme, kötü çocuk gibi görülme ve ardından başarısızlık, depresyon ve farklı hastalıklara yol açabilir (Gülşay, 2010, s.75).

Yapılan çalışmalarda çocuklardaki saldırgan davranışların farklı nedenlerle olabileceği belirlenmiştir. Bazı çocuklar saldırganlığı genetik olarak taşımaktadır. Yavuzer'e (2006) göre hareketli, aşırı inatçı, kendi bildiğini yapan çocuklar bu dürtüyü kontrol altına almakta daha fazla zorluk yaşayabilirler. Çocuğun doğuştan getirdiği dürtülerini çevresi, arkadaşları, anne babası, birebir vakit geçirdiği kişiler ve onun bu dürtüyü ortaya çıkarma şekli ciddi derecede etkileyebilir.

Yaşanan aile sorunları, aile yapısı, çocuğun ailesiyle olan ilişkisi, boşanma, maddi manevi problemler, yeni bir kardeş, taşınma gibi erken çocuklukta yaşanan aşılması güç travmalar da çocuğun saldırgan davranışını etkileyebilir. Dewi, Prihatsanti ve Setyewan (2015) araştırmalarında baba sevgisinin saldırganlığın azalmasında önemli bir rolü olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yavuzer (2006) araştırmasında anne babası boşanmış

veya anne baba eksikliği gören çocuklarda saldırgan davranışların gözlemlendiğini ve bunun sonucunda bu çocukların suça yöneldiğini belirtmiştir. Dizman ve Gürsoy (2005) araştırmalarında ailesiyle yaşayan çocukların, aile yoksunu çocuklara göre saldırganlık eğilimlerinin daha az olduğunu belirtmişlerdir.

Gelişen Teknolojiyle artan kitle iletişim araçlarının, medyanın, çizgi filmlerin saldırganlığın ortaya çıkmasında etkisinin büyük olduğu araştırmalarda belirtilmektedir. Kamini ve Priyanka (2016) yaptıkları çalışmada medyanın saldırganlığa etkisinin küçümsemeyecek boyutta olduğunu söylemişlerdir. Ostrov vd. (2013) çalışmalarında medyaya maruz kalma düzeyi arttıkça ilişkisel saldırganlığın da arttığını belirtmişlerdir. Akçay ve Özcebe (2012) ise araştırmalarında hafta boyunca televizyonla geçirilen sürenin artması ile fiziksel saldırganlık yönelimi arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki ortaya koymuşlardır.

Çocuğun enerjisini atmasını engellemek, çocuğa engellenme duygusunu fazlaca yaşatmak, fikirlerine değer vermemek, alay etmek, küçümsemek, çok sık aralıklarla kötü yanlarını eleştirmek, desteklemek ve tekrar yapmaya teşvik etmek çocuğun saldırgan davranışlarını ön plana çıkarmasına ve artarak sürdürmesine neden olabilir (Ay, 2017, s.22). Anne babanın ilgisini daha çok çekmek için bu yola başvurabilirler. Kutlu (2014) araştırmasında çocukların istediği şeylere ve sergiledikleri hareketlerine yapılan engellemeler sonucunda ortaya çıkardıkları davranışlar nedeniyle sosyal çevresiyle sorun yaşadıklarını ortaya koymuştur.

Toplum tarafından olumsuz olarak nitelendirilen anne baba tutumları, evde yaşanan huzursuz ortam ve çocuğu bunlara maruz bırakmak, saldırgan anne baba rolünü model almak saldırganlığa yol açan diğer faktörlerdir. Gümüş (2011) araştırmasında saldırgan davranış sergileyen çocukların, sergilemeyen çocuklara oranla aile içi şiddete daha çok maruz kaldıklarını ortaya koymuştur. Köksal (2016) araştırmasında anne babanın sergilediği otoriter tutum arttıkça saldırganlık düzeyinin de arttığını belirtmişlerdir. Avcı (2010) araştırmasında şiddete maruz kalan olumsuz ortamlarda yetişen çocukların saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğunu belirtmiştir.

Saldırganlığın neden olan faktörlerin dışında saldırganlıkla ilişkisinin olabileceği düşünülen değişkenler vardır. Alan yazında okul öncesi dönem çocuklarında saldırganlık konusunda çok sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Bazı araştırmacılar yalnızca saldırganlığı ele alıp, detaylı incelerken bazıları saldırganlıkla birçok farklı etmeni ilişkilendirerek incelemişlerdir. Saldırganlığın yaş ile ilişkisine bakılan bir

çalışmada Kadan (2010) dört yaş grubu çocukların beş, altı grubu çocuklara göre daha saldırgan olduğu sonucuna ulaşırken Fagot ve Leve (1998) araştırmalarında çocukların arasında yaşa göre saldırgan davranışlara yönelik bir fark bulamamışlardır. Persson (2005) yine benzer bir sonuçla çalışmasında yaşın ilerlemesiyle saldırgan davranış arasında herhangi bir ilişki bulamamıştır. Şen (2009) araştırmasında çocukların ilişkisel saldırganlık davranışlarında yaş değişkeni arasında anlamlı düzeyde farklılık bulmuştur. Swit ve McMaugh (2012) araştırmalarında 54 aylık ve üstü çocukları diğer yaş gruplarına göre daha fazla ilişkisel saldırganlık gösterdiğini belirlemişlerdir.

Saldırganlık ile cinsiyet değişkeni araştırmalarda en çok karşılaşılan diğer bir konudur. Terzi (2009) araştırmasında saldırganlık ve cinsiyet değişkenini ele almıştır. Yaptığı araştırmayla erkeklerin kızlara göre daha fazla saldırganlık gösterdiğini ortaya koymuştur. Karacan ve Gündüz (2011) çalışmalarında erkeklerin fiziksel ve ilişkisel saldırganlık puanlarının kızlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Crick vd., (1997) araştırmalarında erkek çocuklarının kızlara göre saldırganlığa daha çok yöneldiklerini belirtmişlerdir. Ostrov vd., (2004) araştırmalarında kızların ilişkisel saldırganlık davranışlarını erkeklere göre daha fazla sergilediklerini, erkekler ise fiziksel saldırganlık davranışlarını kızlara göre daha fazla sergilediklerini belirtmişlerdir.

Anne ve babanın eğitim durumlarının çocuklardaki saldırganlıkla bir ilişkisinin olabileceği düşünülmüş ve bu konuda da çalışmalar yapılmıştır. Karacan ve Gündüz (2011) araştırmasında lisans mezunu annesi olan çocukların ilişkisel saldırganlık düzeyinin yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Terzi (2009) araştırmasında annenin eğitim durumunun çocuktaki saldırgan davranışı etkilemediğini ortaya koymuştur. Özbey ve Alisinanoğlu (2009) ise araştırmalarında annenin eğitim durumu saldırgan davranışlarda farklılık göstermezken babanın eğitim durumunun anlamlı farklılık gösterdiğini belirtmiştir. Uysal ve Dinçer (2013) araştırmalarında ortaokul mezunu babaların çocuklarında ilişkisel saldırganlık puanlarının diğer çocuklara göre daha yüksek olduğunu söylemişlerdir.

Kardeş değişkeninin saldırgan davranışlarla ilişkisine bakılan çalışmalar da bulunmaktadır. Özbey ve Alisinanoğlu (2009) yaptıkları araştırmada kardeşi olmayan çocukların kardeşi olanlara göre daha çok saldırgan davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Kesicioğlu (2015) ise araştırmasında kardeş sayısı değişkeninin saldırgan davranışlarla bir ilişkisinin olmadığını aktarmıştır. Morine vd., (2011)

araştırmalarında kardeşe sahip çocukların kardeşe sahip olmayan çocuklara göre ilişkisel saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Saldırganlığa neden olan faktörler, saldırganlıkla ilişkili değişkenlerle ilgili yapılan birçok çalışma olması, saldırganlığın toplumu çok etkileyen bir olgu olmasından kaynaklanmaktadır. Saldırgan davranışların tüm toplumlarda, her yaş grubunda ve tüm zaman dilimlerinde görölmesine rağmen günümüzde bu kadar çok ele alınmasının nedeni ise daha huzurlu bir toplum oluşturmak, giderek artan saldırgan davranışları en aza indirmek ve yıkıcı etkisini azaltmak şeklinde yorumlanabilir. Saldırgan davranışların anlaşılmasında ve önlenmesinde ise en temelden, okul öncesi yaş grubundan başlamak daha sağlam, daha huzurlu toplumlar oluşturmak için gerekli olduğundan çalışmaların bu yaş aralığında da yoğunlaştığı incelenmiştir.

Saldırgan davranışlar sergileyen çocukların sosyal ilişkiler kurma, akran tarafından kabul görme olasılığı düşmektedir. Monks vd., (2002) araştırmalarında saldırganlıkla arkadaşlar tarafından reddedilme arasında bir ilişkinin olduğunu aktarmışlardır. Okul öncesi dönem çocuklarının saldırgan davranışlarının kısa zamanda tespit edilmesi önlem alma ve iyileştirme açısından önemlidir. Okul öncesi dönem çocuklarında saldırgan davranışları fark etmek, belirlemek zor olmaktadır. Uzun bir gözlem süreci, izleme, dikkat etme, ayrıntılı bilgi edinme gerektiği için çoğu zaman bu davranışlar belirlenememektedir (Yıldızbaş, 2019, s.2). Bu davranışları belirlemek için çocuğun ebeveynlerinden, öğretmeninden veya yakın çevresinden bilgi almak gerekmektedir.

Saldırgan davranışların gözlemlenmesinde önemli bir unsur oyun sürecidir. Okul öncesi dönemde çocukların kendilerini en açık ve doğal şekilde sergiledikleri oyun süreci, gözlem ve çocuk hakkında fikir edinmek için mükemmel bir ortamdır. Yaşar ve Paksoy (2011) araştırmalarında çocukların izledikleri saldırgan içerikli görüntülerin, saldırganlık düzeylerine etkisini serbest oyun sırasında gözlem yaparak incelemişlerdir. Strayer ve William (2004) saldırgan davranışlarla empati ilişkisini oyun gruplarıyla ve oyun sürecini video kaydı yaparak incelemişlerdir. Çankaya (2014) yine benzer bir çalışmada çocukların saldırganlık ve empati düzeylerini, çocukların oynadıkları oyunlara göre incelemiştir.

Çocuğun en aktif olduğu oyun süreci çocukla ilgili birçok bilgi vermektedir. Çocuklarda saldırgan davranışların yansımaları görebileceğimiz en iyi ortam oyun ortamıdır. Oyunun, oyun ortamının çocuk hayatındaki süreci düşünölüğünde oyuncağın değer ve önemi çok daha artmaktadır. Çocuğun bu süreçte girdiği rollere

uyabilecek bir nesneye ihtiyacı vardır ve bu oyuncak olarak adlandırılır. Oyuncak çocuğun gelişimi boyunca onu destekleyen, geliştiren tüm oyun malzemeleridir (Hacıbrahimoğlu, Aslışen & Darıca, 2016: 75).

Oyun ortamında çok büyük desteği ve yeri olan oyuncak somut ve gözle görülebilir bir nesne olduğu için çocuk hakkında fikir edinmemize daha kısa sürede yardımcı olmaktadır. Oyun ortamında bir çocuğu uzun sürede belirli aralıklarla ve farklı ortamlarda gözlemlemek ve fikir edinmek biraz zaman alacaktır ama çocukların oyuncak seçimleri, oyuncacı kullanma şekilleri çocuğun saldırganlığına yönelik daha kısa sürede fikir edinmemizi sağlayabilir. Çocuğun oyuncaca davranış şekli, oyuncanın ne kadar süre sağlam kaldığı, saldırganlığa yönelimi olup olmadığı hakkında fikir verebilir. Saldırgan davranışlar gösteren, göstermeyen çocukların oynadığı, seçtiği oyuncaklarda belirli bir tutarlılık varsa o oyuncak grupları ipucu niteliğinde olabilir. Gürsoy (2020) araştırmasında saldırganlık yönelim düzeyi yüksek çıkan çocukların en çok seçtikleri oyuncak grubunun savaş oyuncakları olduğunu belirtmiştir. Bu farkındalıkla çocuklar gözlemlendiğinde saldırgan davranışların fark edilmesi ve önlemeye yönelik çalışmaların erkenden planlanması önem taşımaktadır.

Alan yazında yapılan araştırmalara bakıldığında saldırganlıkla ilgili birçok çalışma (Ay, 2017; Köksal, 2016; Kamini ve Priyanka ,2016; Dewi, Prihatsanti ve Setyewan, 2015; Kutlu, 2014; Ostrov vd., 2013; Akçay ve Özcebe, 2012; Gümüş, 2011; Avcı, 2010; Kadan, 2010; Dizman ve Gürsoy, 2005; Persson, 2005; Fagot ve Leve, 1998) yapıldığı görülmektedir. Araştırmalarda saldırganlıkla ilişkilendirilen demografik değişkenlere yönelik sonuçların, farklı farklı sonuçlandığı görülmektedir. Demografik değişkenlere yönelik sonuçların güvenilirliği açısından bu tür çalışmaların artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Bunun yanı sıra saldırganlığın ortaya çıkmasındaki nedenler ve saldırganlığın ilişkilendirildiği değişkenlerle ilgili çalışmaların yoğun olduğu görülürken, çocukların saldırganlık yönelimleri ile ilgili çalışmaların çok daha az (Swit ve McMaugh, 2012; Karacan ve Gündüz, 2011; Şen, 2009; Ostrov vd., 2004; Crick vd., 1997) olduğu gözlemlenmiştir. Çocuklarda saldırganlığın ortaya çıkmasındaki nedenler kadar, çocuğun bu saldırganlığı nasıl gösterdiği, nelere veya kimlere yönelttiği de gözlem ve önlem alma açısından önem taşımaktadır. Çalışmalarda çocukların saldırgan davranışları, saldırganlık yönelimleri çeşitli değişkenlerle incelenirken, çocukların hayatında büyük bir yeri olan ve çocuklar hakkında bilgi edinmek için önem taşıyan

oyuncak tercihleri değişkeniyle inceleme yapan çalışmaların sınırlı sayıda (Gürsoy Yılmaz, 2020; Budak, 2016) olduğu da görölmüştür. Çocukların saldırganlık yönelimleri, oyuncak tercihleri ile ilgili araştırmaların alan yazında az olduğu düşünölmektedir.

1.2. Amaç

Araştırmanın genel amacı; okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelimleri ve oyuncak tercihlerini belirlemektir. Bu genel amaç çerçevesinde, şu sorulara yanıt aranmaya çalışılacaktır.

1. Çocuklarının saldırganlık yönelimleri ile (başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendilerine yönelik saldırganlık ve nesnelere / eşyalara yönelik saldırganlık);

- a) Cinsiyet,
- b) Yaş grubu,
- c) Aile türü,
- d) Anne eğitim düzeyi,
- e) Baba eğitim düzeyi,
- f) Kardeş sayısı,
- g) Kardeşlerinin arasında kaçıncı sırada olduğu anlamlı düzeyde farklılık göstermekte midir?

2. Çocuklarının başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri anlamlı düzeyde bir farklılık göstermekte midir?

3. Çocuklarının başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri anlamlı düzeyde bir farklılık göstermekte midir?

4. Çocuklarının kendilerine yönelik saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri anlamlı düzeyde bir farklılık göstermekte midir?

5. Çocuklarının nesnelere / eşyalar yönelik saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri anlamlı düzeyde bir farklılık göstermekte midir?

1.3. Önem

Konu ile ilgili alan yazın incelendiğinde, okul öncesi dönemdeki çocukların saldırgan davranışlarının ve saldırganlık yönelimlerinin farklı demografik değişkenlerle ilişkilendirilerek bakıldığı ve araştırmalar arasında farklı farklı sonuçlandığı görölmektedir. Yapılan çalışmayla saldırganlık yönelimi ve farklı demografik

değişkenlerin ilişkisine bakılarak, demografik değişkenlere yönelik sonuçların güvenilirliği açısından alana farklı sonuçlarla katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca alan yazında saldırganlığa neden olan faktörlere birçok çalışmayla bakılırken, çocukların saldırganlık yönelimleri ile ilgili çalışmaların çok sınırlı olduğu incelenmiştir. Sonuç olarak saldırganlık kavramı birçok etmenle birlikte incelenirken çocukların hayatında büyük bir yeri olan ve çocuklar hakkında bilgi edinmek için önem taşıyan oyuncak tercihleri değişkeniyle inceleme yapan çalışmaların yok denecek kadar az olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle yapılan araştırmanın okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelimleri ile çeşitli demografik değişkenlerin farklılaşmasına bakarak alana katkı sağlayacağı, çocukların saldırganlık yönelimlerini ve oyuncak tercihlerini ortaya koyduğu, çocukların saldırganlık yönelimlerine göre oyuncak tercihleri arasında anlamlı farklılaşma olup olmadığını belirlediği, çocuğun saldırganlık yönelimi hakkında tercih ettiği oyuncak grubuna göre küçük bir fikir oluşturulabileceği, çocukların saldırganlık yönelimleri ve oyuncak tercihleri ile ilgili ailelerin, öğretmenlerin vb. farkındalık kazanmalarına destek olacağı, bu kavramlarla ilgili yapılan çalışmaların çeşitlenmesine katkı sağlayacağı umulmaktadır.

1.4. Sınırlıklar

Bu araştırma;

- 2020-2021 eğitim öğretim yılında, Eskişehir il merkezindeki resmi bağımsız anaokullarında görev yapan öğretmenlerden çocukları gözlemlenmeleri sonucu doldurdukları Saldırganlık Yönelim Ölçeğine dayalı olarak alınan bilgiler ile;
- Öğretmenlerin sınıflarında eğitim alan 36-72 aylık okul öncesi dönem çocuklarının oyuncak tercihleri ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

- **Oyuncak:** Oyun sürecinde kullanılan her türlü nesne (Yavuzer 2015).
- **Saldırganlık:** Egemenlik kurmak, galip gelmek, yönetmek amacıyla güçlü, etkili bir eylemde bulunmak, bir işi bozmak veya engelleme, boşa çıkarmaya çaba sarf etmek, düşmanca yaralayıcı, zarar verici amaç taşıyan davranış. (Erten ve Ardalı, 2001).
- **Fiziksel Saldırganlık:** Bir nesne aracılığıyla (taş, odun, silah vb.) ve ya bir nesneye ihtiyaç duymadan (vurmak, itirmek, tekme atmak, ısırma vb.) diğer bireylere uygulanan güç (Tremblay ve Nagin, 2005).
- **Sözel Saldırganlık:** Kişinin iletişimdeki baskınlığıyla ortaya çıkardığı, kötü sözler söyleme, argo konuşma, dalga geçme, alay etme gibi bireyi incitecek tarzda sözler yöneltmesi. (Şimşek, 2017, s.22).
- **İlişkisel Saldırganlık:** Hedeflenen kişinin sosyal ortamına, ilişkilerine ve sosyal konumuna zarar vermek, psikolojik olarak baskı oluşturmak (Gülay, 2010).

2. ALAN YAZIN

2.1. Saldırganlık Kavramı

İnsanlığın varoluşundan bu zamana kadar etkililiğini sürdüren ve doğuştan getirilen bir eğilim olarak düşünülen saldırganlık, kişi ve toplulukları etkileyen çok önemli bir kavram olarak görülmektedir. Saldırganlık ile ilgili çeşitli görüşler ortaya atılmakta kesin bir tanımlama yapılması mümkün görünmemektedir. Saldırganlığın, saldırgan davranışın her görüşe göre farklı tanımları aktarılmaktadır.

Kaynaklar incelendiğinde saldırgan davranışın topluluktan topluluğa, kültürden kültüre davranışı yapan kişinin hangi amaç ve niyetle yaptığına göre çeşitlenmesine rağmen her şeye zarar vermesi olarak tanımlandığı söylenebilir. Sonucunda zarar vermese bile bu niyetle yapılan davranışlar da saldırganlık olarak aktarılmaktadır (Çelikkaleli ve Tümtaş, 2017, s. 157).

Saldırganlık başka bir tanımda yine aynı anlamda, diğer nesnelere yöneltilen incitici ve rahatsızlık verici davranışlar olarak tanımlanmıştır (Boxer ve Tisak, 2005, s.174). Budak (2000) Psikoloji sözlüğünde ise saldırganlığı, korku, engellenme, öfke, düşmanca davranışlardan kaynaklanan, etrafındaki kişilere zarar vermeyi, onu durdurmayı veya engel olmayı amaçlayan fiziksel, ilişkisel veya sembolik davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Saldırganlık kişinin kendisine veya çevresindeki canlı cansız varlıklara zarar vermeye yönelik his, düşünce ve eylemlerini içermektedir (Arıcak, 1995, s.1). Genel bir tanımlama yapan Erten ve Ardalı'ya (1996) göre ise saldırganlık; hakim olmak, galip gelmek, lider olmak, yönetmek isteğiyle baskın, sert, şiddetli davranışlar ve yapılan bir şeyi bozma, engel olmaya çalışma, düşmanca amaçlı davranışlardır.

Saldırganlığın çeşitli boyutları, türleri ve geniş kapsamından dolayı tanımlamalar ve yüklenen anlamlarda çeşitlenmektedir. Bazı görüşlere göre saldırganlık kavramı incelenecek olursa;

Kırkıncıoğlu'na (2003) göre saldırganlık; bireyin çevreyi kırıp dökme, bağırıp çağırma, insanlara vurarak, ısırarak, tekmeleyerek vb. zarar verme, aşırı heyecan şeklinde meydana getirdiği veya bu davranışları içine atarak sergilediği olumlu olumsuz

davranışları ve tehditleridir. Tiryaki'ye (2000) göre saldırganlık; fiziksel ve ilişkisel olarak, belirlenen bir hedefe yöneltilen öfke, şiddet ve kin besleyen duygulardır. Aktaş'a (2001) göre saldırganlık; davranışçı yaklaşımlar doğrultusunda başkasına zarar vermek, duygusal tanımlama doğrultusunda öfkenin baskın olduğu eylemlerdir. GÜdüsel tanımlama doğrultusunda ise saldırganlık davranışını niyet belirlemektedir.

2.2. Kuramlar/ Yaklaşımlar ve Saldırganlık

Kişilerde görülen saldırganlığı ve bunun getirdiği saldırgan davranışları, sürecini ele alan farklı kuramlar ve yaklaşımlar bulunmaktadır. Saldırgan davranışın nedenini açıklayan bu yaklaşımlardan bazıları; Biyolojik, içgüdü, psikolojik, sosyolojik ve psikososyal temelli yaklaşımlardır.

2.2.1. Biyolojik temelli yaklaşım

Bu yaklaşım biyolojik işleyişi temel almaktadır. Beynin içindeki hareketler nörotransmitterlerin bir araya gelmesi ve bir araya gelen bu nörotransmitterler aracılığıyla nöronlar arası mesaj iletilmektedir. Nörotransmitterler arasında bulunan seretonin ise cinsellik, hiddetlenme, duygular ve dürtüleri kontrol etmede etkilidir. Seretonin düzensizliğinden kaynaklanan panik atak, anksiyete, depresif haller ve saldırgan davranışlar gözlemlenmektedir. Hipotalamusun çeşitli kısımlarının uyarılması nedeniyle farklı tepkiler ortaya çıkmaktadır. Çift taraflı zarar gören ventromedial kısımların en küçük uyarılması sonucunda şiddetli şekilde öfke ve yıkıcı hareketler gözlenmiştir (Bülbül, 2021, s.37).

Cinsel hormon yapılarının saldırganlıkta bir etken olduğu düşünülmektedir. Yapılan çalışmalarda saldırgan davranışı az ve çok gösteren kümeler karşılaştırılmış, çok saldırgan olanların testosteron seviyesinin yüksek olduğunu bulunmuştur. Uykusuzluk ve saldırganlığın ele alındığı bir çalışmada, uyku eksikliğine neden olan kalıtsal çeşitliliğin saldırgan davranışların ortaya çıkmasında etkili olduğu bulunmuştur. (Özata, 2021, s.22).

Bireyin doğuştan getirdiği özellikleri çevreye olan davranışlarında etkili olmaktadır. Kişinin mizacının biyolojik bir yapı olduğu düşünülmektedir. Zor mizaçlı çocuklar, dürtülerine göre hareket ederler. Uyum problemi yaşarlar ve çevresiyle iletişim kalitesi düşüktür. Yapılan araştırmalar sonucunda bu mizaca sahip çocuklar yetişkinlik döneminde de madde kullanımına daha meyilli ve sosyal ilişkilerinin daha

zayıf olduğunu göstermektedir (Körük, 2020, s. 94). Vücuttaki bazı hormon seviyeleri de depresyon, saldırgan davranışlar sergileme ve intihara meyilli olma olasılığını arttırmaktadır.

2.2.2. İçgüdü temelli yaklaşımlar

İçgüdü temelli yaklaşımlar saldırganlığın kişinin eğilimlerinden kaynakladığını ve doğuştan getirdiğini ileri sürmüştür. Bu yaklaşım çerçevesinde Etolojik ve Psikoanalitik kuramların açıklamaları ele alınmıştır.

2.2.2.1. Etolojik kuram

Bu kuram saldırganlığı evrimsel açıdan ele almaktadır. İnsanlar da hayvanlar gibi saldırganlığa meyillidir. Saldırganlığı hayvanları kıyaslayarak anlatmaya çalışan bir düşüncedir. Saldırganlık içten gelen bir ihtiyaçtır. Hayvanlar ve insanların benzeyen bir yönü olarak, içlerinde büyüyen enerjiyi yansıtacakları bir neden ve uyararı çoğunlukla bulmaları gösterilmiştir. Lorenz bir modellemesinde saldırganlığı basınca benzetmiş, kapağı kapatılan tencerenin içinde oluşan su buharı olarak nitelendirmiştir (Fromm, 2011, s. 40).

İnsanlar geçmişten bu yana yaşadıkları toplumları oluşturmak, korumak, geçimlerini ve nesillerini devam ettirmek için içgüdüsel saldırgan davranış sergilemektedirler. Bu yaklaşımı savunan Lorenz ise saldırganlığın içgüdüsel bir enerji olduğunu, sürekli biriktiğini ve herhangi bir durum olmasa bile bu enerjinin patlayacağını dile getirmiştir (Fromm, 1993, s.39).

İnsanlardaki bu içgüdü'nün değeri hayvanlara göre daha azdır. Neden olarak insanlarda öldürücü organların bulunmamasıyla açıklanmaya çalışılmıştır. İnsanlar pençe, büyük dişler vb. organlara sahip olmadığı için bıçak, silah gibi nesnelere kullanmaya ihtiyaç duyarlar. Hayvanlar gibi hayatlarını korumak için geri çekilmek zorunda kalmazlar. İlerleyen teknoloji sayesinde ortaya çıkan zarara birebir şahit olup, bu zarardan vazgeçme ihtiyacı duymazlar. İnsanlar hayvanlara göre çok daha yetkin nesnelere çok daha az enerji harcayarak büyük zararlar verebilme gücü taşımaktadırlar (Gültekin, 2008, s.22).

2.2.2.2. Psikoanalitik kuram

Psikoanalitik ve Psikoseksüel Gelişim Kuramının kurucusu ve önemli bilim insanı Freud saldırganlığı insanlığın içgüdüsel bir parçası olarak görmüş ve insanlığın sadece saldırıda kendini koruyan, normalde uysal ve sevgi dolu varlıklar olmadığını düşünmektedir. Freud saldırganlığı id, ego, yaşam ve ölüm enerjisiyle açıklamıştır. En ilkel kısım olan id sürekli haz almak istemektedir. İd kişiyi rahatlatırken ego yıkıcı saldırganlığın ortaya çıkmasında daha büyük rol oynamaktadır. Saldırganlık, yıkıcılık enerjisinin (Thanatos) ego tarafından tehdit ve savunma anında sunulmasıyla ortaya çıkmaktadır. Thanatos kişiye yönelikse intihar, kesme, acıtma vb. görülmekte, dışarıdan birine yönelikse öfke, saldırganlık, kin, kötü konuşma vb. görülmektedir (Körük, 2020, s.95).

Yetişkinlikte olan dalgacı tavırlar, alaycı konuşmalar, kötü eleştiriler ve çok çabuk öfkelenme sonucu verilen büyük zararlar oral dönemdeki problemler ve dönemin tamamlanamadığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Benzer bir şekilde kızgınlık, sinir nöbetleri, yıkım davranışı ve sadist kişilik anal dönemdeki baskılı geçen tuvalet eğitimiyle bağdaştırılmaktadır (Gültekin, 2008, s. 23).

Postmodern Psikoanalitik kuramcılardan Alfred Adler ise saldırganlığı bireylerde “sosyal ilginin” eksik veya hiç karşılanmaması olarak tanımlamaktadır. Freud’un aksine bu tepkileri doğal olarak görmüş insanların günlük hayatlarındaki engellere karşı bu tavırları olağan karşılamıştır. Eksik olan, yapılmayan sorumluluklar karşısında sergilenen davranışlar olarak nitelendirmektedir. Jung ise bu enerjinin hem yapıcı hem yıkıcı olabileceğini belirtmiştir (Gençtan, 1993, s.146).

2.2.3. Sosyolojik temelli yaklaşımlar

Bu yaklaşımların kesiştiği nokta çoğu durumda toplum tarafından kabul edilme ve onaylanma isteğidir. Sosyal Öğrenme Kuramı ve Sosyal Kontrol Teorisi incelenmektedir.

2.2.3.1. Sosyal öğrenme kuramı

Bu kuram Bandura tarafından geliştirilmiştir. Anti sosyal davranışların nedenini açıklamaya yöneliktir. Çocuklar ve ergenler çevrelerindeki kişileri gözlemler ve model alarak taklit ederler. Gördükleri iyi veya kötü, doğru ya da yanlış davranışları örnek alırlar. Bu kurama göre saldırganlık öğrenilir ve kazandırılmak istenen davranış

pekiştirilir, sönmesi istenen davranış için tam tersi bir tutum sergilenmektedir (Tiryaki, 2000).

Sosyal öğrenme kuramına göre birey model aldığı bireyin hareketlerini ve ortaya çıkan sonuçları izleyerek saldırgan davranışı öğrenebilmektedir. Bandura bu kuramı savunurken biyolojik etkenleri de yok saymamış ve kabul etmiştir. Biyolojik etkenlerle birlikte çocuklar direk ya da dolaylı şekilde ödüllendirildikleri için saldırganlığı öğrenmektedirler. Saldırgan davranışların geçmiş tecrübelerle ilgili oldukları dile getirilmiştir. Geçmişte saldırgan davranışlar takdir edildiyse ya da cezalandırıldıysa gelecek tavırlar buna göre şekillendirilmiştir. Çocuklar gözlem yaparak saldırgan davranışlardan hangilerinin onaylanıp, hangilerinin reddedildiğini öğrenmektedir. Kendi saldırgan davranışlarının yanı sıra çocukların ebeveyn tutumlarını da gözlemleyerek model aldıkları belirtilmiştir (Gültekin, 2008, s. 26).

Saldırgan davranış sergileyen birini model alırken aynı zamanda davranışın uygun olup olmadığını, ne zaman uygun olduğu ve sonuçları da gözlenmektedir. Sonuç olarak model alan birey davranışlardan sonra meydana gelecek olayları da öğrenmektedir (Öztürk, 2008, s.38).

2.2.3.2. Sosyal kontrol teorisi

Bu teori Hirschi ve Stark tarafından geliştirilmiştir. Asıl amaç anti-sosyal davranışlardan daha çok uygun ve yapılması gereken davranışların ne olduğuna odaklanmaktır. Temel varsayım ise; kişinin toplumla bağı güçlendikçe sosyal kontrolü ele alabilecek ve böylelikle suça eğilimi azalacaktır.

Çocukların belirlenen dört unsurla olumlu davranışlar sergilemeleri beklenmektedir. İlk olarak çocuk yakın çevresine ve ailesine sağlıklı ve güvenli şekilde bağlanmalıdır. İkincisi çocuğun sorumluluk bilincidir. Çocuk sorumluluklarını yerine getirip, toplumsal düzene uyum sağlamalı ve böylece toplum tarafından sevilip kabul görmelidir. Üçüncüsü çocuk ve ergenin sosyal aktivitelere, kurslara, eğitimlere ve kişisel gelişimine katkı sağlayacak her türlü organizasyona katılım sağlamasıdır. Son olarak inanç kavramı kişinin kabul ettiği toplumsal değerleri, normları ve kuralları ne derece benimsediği ve bunlara uygun hareket ettiğidir. Bu teori için bu dört unsur çok önemli görülmekte ve istenmeyen davranışları azalmaktadır (Körük, 2020, s.99).

2.2.4. Engellenme kuramı

Bu kuram Freud'un Psikanalitik Kuramını temel almakla birlikte Dollard, Doob, Movvner ve Sears tarafından geliştirilmiştir. Freud'dan farklı olarak bu kuramcılar saldırganlığın doğuştan getirilen bir içgüdü olmasından daha çok, kişinin isteklerinin karşılanmaması ve engellenmesi sonucunda ortaya çıkan bir eğilim olduğunu belirtmişlerdir. Engellenme ve saldırganlık paralellik gösterir, biri ne kadar artarsa diğeri de o derece artacaktır. Engellenme çevresel faktörlerden kaynaklandığı gibi, bireyin içsel faktörlerinden de kaynaklanabilmektedir. Ayrıca olaylarla baş etme sabretme ve dayanıklı olma yetisi daha düşük olan bireyler daha fazla saldırgan davranış sergilemektedirler (Körük, 2020, s.101).

Engellenme durumunun var olması şart konulmuştur. Beklenen bir durumun yok edilmesi, eleştirilerek küçümsenme, bir işi başaramama gibi durumlarda engellenmenin içerisinde yer almaktadır. İstemsiz yapılan engellenmeler, istemliler kadar kişiyi saldırganlığa itmemektedir. Saldırganlığa neden olan bir sürü faktörün olmasından dolayı ve kuram çerçevesinde hangi çeşit engellenmelerin saldırganlığa yönelttiğini açık bir şekilde belirtmediği için bu kuram eleştirilere maruz kalmıştır (Gültekin, 2008, s.25).İçgüdü kuramlarından farklı olarak engellenme kuramında, dürtülerin hakim olma unsuru vardır. İçgüdü'nün zıttı olarak dürtü anlık ve çoğalan bir şey değil, istediği bir şeye ulaşamadığında ortaya çıkan bir güç olarak nitelendirilmektedir. Acıkınca yemek isteği, uykusuz kalınca uyuma isteği gibi engellenince saldırma davranışı meydana gelmektedir. Engellenen kişi bazı durumlarda engel kaynağını tespit edememektedir. Bu gibi zamanlarda öfkesini ve saldırgan davranışlarını hak etmeyen kişilere ya da daha güçsüz varlıklara yöneltmektedir (Bülbül, 2021, s. 36).

2.3. Saldırganlık Türleri

Saldırganlık tanımları, yaklaşımları gibi türleri de farklı görüşlere göre kategorize edilmiştir. Yıldız (2004) yaptığı çalışmasında saldırganlık türlerini daha geniş kapsamda alıntılanmıştır (Yıldız, 2004, s.132);

- Aktif- Pasif Saldırganlık
- Dolaylı- Dolaysız Saldırganlık
- Sözel- Fiziksel Saldırganlık
- Planlı-Plansız Saldırganlık
- Kendine- Başkasına Yönelik Saldırganlık

Gülay (2008) yaptığı alan yazın araştırmaları sonucu saldırganlığı farklı kategorilerde alıntılanmıştır. Saldırganlık gerçekleşme tipine, amacına ve eylemin altında yatan nedene göre kategorilenmiştir.

- **Doğrudan saldırganlık:** Yüz yüze ve direkt olarak yöneltilen bu saldırganlık tipi hem fiziksel olarak vurma, itme vb. hem de sözel olarak kötü konuşma, yüksek sesle tartışma, tehdit etme vb. gibi durumları içerir.
- **Dolaylı saldırganlık:** Bu saldırganlık türü direkt olarak kişiye yönelik değil, etrafındaki ilişkilerini veya psikolojik olarak zarar vermeyi hedeflemektedir. Kişinin arkasından konuşma, sırlarını iletme, başka kişileri doldurma ve gruptan dışlanması sağlama vb. durumları içerir.
- **Araç olarak saldırganlık:** Birey hedeflediği duruma veya nesneye ulaşmak için saldırganlığı kendine bir yol ve bir araç olarak belirlemiştir. İstenilen bir eşyaya ulaşmak için bir çocuğun diğerini ittirmesi vb. durumları içerir.
- **Düşmanca saldırganlık:** Zorbalık olarak da nitelendirilen bu saldırganlık türünde birey her şeyi açıkça ve isteyerek yapmaktadır.
- **Tepkisel saldırganlık:** Bu saldırganlık türü en çok görülen ve yaygın olanıdır. Bireyin tehdit oluşturan bir durumda kendini koruma amacıyla yönelttiği davranışlardır. Biriken duyguların, öfkenin, bastırılmış isteklerin dışa vurum halidir.
- **Amaca yönelik saldırganlık:** Bu saldırganlık türü bazı görüşlere göre daha çok model almadan kaynaklanmaktadır. Çocuk yaşadığı problemleri örnek aldığı bu davranış şekliyle çözmeye çalışmaktadır. Kısıktıcı, planlı, hevesli, baskıcı ve zorba davranışlardır. Genellikle lider ve korkusuz özelliklere sahip çocuklar amacına ulaşmak için bu saldırganlık türünü benimser.

Alan yazın taramaları sonucunda saldırganlık tipleri üç ana kategoride toplanmıştır. Bunlar fiziksel, sözel ve ilişkisel saldırganlıktır: (Crick, vd.,1997).

2.3.1. Fiziksel saldırganlık

Hamlett'e (2007) göre fiziksel saldırganlık araçsal ya da düşmanca davranışlar şeklinde sergilenir. Bir kişiye vurma, itme, ısırma gibi fiziksel zarar vermeyi, canını yakmayı hedefler. Sonucunda ortada bir zarar verilme olmasa bile bu amaçla yapılan

davranışlarda bu tanıma girmektedir. Bu saldırganlık türünde amaç bir başkasının canını acıtmak, onu yaralamak ve incitmektir. Bu zarar çeşitli yollarla yapılabilmektedir. Herhangi bir araç (sopa, taş, odun vb.) kullanarak ya da bir nesne kullanmadan vücut uzuvlarıyla (tekme, yumruk, ısırma) gerçekleştirilebilir.

Fiziksel saldırganlıkta amaç karşı tarafa zarar vermektir. Bireyi sinirlendirme, saldırgan olmaya teşvik etme, tahrik etme gibi davranışları içermektedir. Saldırganlık gizli, örtük değil doğrudan ve açık bir şekilde gerçekleştirilmektedir. Bunu gerçekleştiren bireylerin sonucuyla ilgili kaygı duymadıkları aktarılmaktadır. Dürtülerini, içgüdülerini, idi kontrol edemeyen bireylerde, lider kişilik özelliklerine tahammül edemeyen, baskılanmaktan hoşlanmayan bireylerde, başkalarının haklılığını kabullenmeyen bireylerde fiziksel saldırganlığın görüldüğü belirtilmiştir (Karaaslan, 2019, s.19).

Fiziksel saldırganlığın sonucunda görülen iki unsur vardır. İlk olarak bu saldırganlık sayesinde kişi engellerle savaşmayı, tehdit eden uyaranları etkisiz hale getirmeyi öğrenir. Hayata dair güçlenir. Sorunlarla başa çıkmayı, haklı haksız ayırımı yapabilmeyi öğrenmektedir. İkinci olarak fiziksel saldırganlığı benimsemiş kişiler tarafından acı, üzüntü ve zarara maruz kalan suçsuz bir kişi de olabilmektedir (Kılıçarslan, 2009, s.18).

2.3.2. Sözel saldırganlık

Kişinin iletişimdeki baskınlığıyla ortaya çıkardığı, kötü sözler söyleme, argo konuşma, dalga geçme, alay etme gibi bireyi incitecek tarzda sözler yöneltmesi sözel saldırganlık olarak nitelendirilmektedir (Şimşek, 2017, s.22).

Sözel saldırganlık aktif doğrudan ve aktif dolaylı olarak ikiye ayrılmaktadır. Aktif doğrudan sözel saldırganlıkta sergilenen davranışlar, zarar verme isteğiyle kişinin yüzüne karşı aşağılama, hakaret şeklinde yapılırken, aktif dolaylı sözel saldırganlıkta zarar verme isteğiyle bireye dolaylı olarak iftira atma, dedikodusunu yapma şeklinde gerçekleşmektedir. Fiziksel gibi gözle görülme de sözel saldırganlık kişilerde psikolojik hasarlar bırakmaktadır (Berna, 2021, s.11).

Fiziksel saldırganlığın habercisi olarak nitelendirilen bu saldırganlık türü kişileri aşağılama, küçük görme, alay etme, dedikodu yapma, gözdağı verme, tartışma gibi olumsuz duyguları içerir ve psikolojik olarak acı vermeyi hedefler. Bazı durumlarda söylenen sözler, yapılan eleştiriler fiziksel acıdan çok daha fazla can acıtıcı olmaktadır.

Sözel olmayan ve bazı mimik hareketleriyle belli edilen davranışlarda bu kategoride ele alınmaktadır. Ortamda bir kişiyi reddetme, tiksinererek bakma gibi mimik hareketleri bu davranışı destekler. Birini kovmak, düşmanca davranmak, eleştirmek, küçük düşürücü hareketlerde bulunmak, tehdit etmek de ayrıca sözel saldırganlık türünü içermektedir (Ülken, 2009, s.18).

2.3.3. İlişkisel saldırganlık

Temelinde zarar verme amacı olan saldırganlık, ilişkisel saldırganlıkta aynı amacı taşımaktadır. İlişkisel saldırganlıkta en geniş ve temel amaç hedeflenen kişinin sosyal ortamına, ilişkilerine ve sosyal konumuna zarar vermektir. Bu şekilde hedef alınan kişiye psikolojik olarak baskı oluşturmak istenmektedir (Gülay, 2010, s.81). İlişkisel saldırganlık kişilerin arkasından konuşarak, dışlama isteğiyle görmezden gelerek, grup içinde yokmuş gibi davranılarak, kendi gibi diğer arkadaşlarının da dışlanan bireyle iletişim kurmasını engelleyerek gerçekleşmektedir.

Bu tür davranışların dışında kişilere gitmesini söyleme, can acıtmak için olumsuz özelliklerini belirtme, sırlarıyla tehdit etme, ortama almama, arkadaşlığın bittiğini söyleme, tahrik edici hareketler yapma (dil çıkarmak, yüksek sesle hitap etmek vb.), yanına oturmama, temas etmekten kaçınma, sevdiği şeylere zarar verme gibi davranışlarda ilişkisel saldırganlık olarak nitelendirilmektedir (Özdemir ve Tepeli, 2016, s. 52).

Kişiler çevresiyle olan ilişkilerinde, bir gruba duyduğu aitlik hissini zedelenmesinden kaynaklanan güven problemini çeşitli stratejilerle çözmeye çalışmaktadır. İçindeki güvensizlik hissini intikamını almaya çalışmaktadır. Alay ederek, güvensizlik yaşadığı kişileri dışlayarak, yok sayarak, dedikodu yaparak içindeki hissi düzeltmeye çalıştığı aktarılmaktadır. Dedikodu her zaman ilişkisel saldırganlık olarak nitelendirilmemektedir. Çünkü kişiler her zaman zarar vermek niyetiyle dedikodu yapmadıklarını belirtmişlerdir.

Ortada zarar verme amacı olmayan hareketler ilişkisel saldırganlık olarak değerlendirilmemektedir. İlişkisel saldırganlığında en az fiziksel saldırganlık kadar acı verdiği yapılan çalışmalarla aktarılmaktadır. Fiziksel saldırganlıkla arasındaki fark ise fiziksel saldırganlık doğrudan zarar verebiliyorken, ilişkisel saldırganlık dolaylı olarak zarar vermektedir. İlişkisel saldırganlıkta aynı ortamı paylaşmak, yüz yüze gelmek şart değildir. Aynı ortamı paylaşmadan da zarar verilebilmektedir. İlişkisel saldırganlığı

benimseyen kişilerin genel özellikleri; yok sayılmaktan, dışlanmaktan, eleştirilmekten ve aşağılanmaktan oldukça çekinmeleri olarak belirtilmiştir. Bu saldırganlığı kendisi uygularsa ona zarar gelmeyeceği düşüncesini benimsemektedirler (Karaaslan, 2019, s.21).

Sözel saldırganlığın da etkilerinin görüldüğü bu saldırganlık türü özetle daha stratejiktir. Bireyler ilişkileri manipüle etme, zarar verme amacıyla olumsuz ve negatif hisleri açığa çıkarırlar. İsim vererek küçük düşürme, sırları açığa çıkarma, dedikodu yapma, doğrudan ve dolaylı yollarla dışlama, insanları birbirine düşürme gibi birçok stratejiyi içinde barındırır. İkili ilişkilerin bozulmasından kaynaklandığı için çoğunlukla yakın ilişki kuran bireyler arasında görülmektedir. İlişkileri bozmaya odaklı, lider özelliklerini yüceltme amacı taşıyan, bu amaç doğrultusunda haksız yere suçlama, kişiler ilişkisel saldırganlığı benimsemektedir (Özdemir, 2014, s.17).

2.4. Saldırganlığa Neden Olan Faktörler

Saldırganlığın çeşitli kuramlar ve görüşlerle neden ortaya çıktığı belirtilmeye çalışılmıştır. Biyolojik yaklaşım beyinden, hormonlardan kaynaklandığını, içgüdü temelli yaklaşım eğilimlerden kaynaklandığını ve doğuştan geldiğini savunmuştur. Psikanalitik yaklaşım savunucuları, id ego ölüm enerjisi, oral, anal dönem ve sosyal ilgi ile ilgili yaşanan problemlerden kaynaklandığını söylemişlerdir. Bandura saldırganlığın nedenini sosyal öğrenmeyle açıklarken, engellenme kuramı istenileni elde etmede karşılaşılan sorunların, engellerin neden olduğunu belirtmişlerdir. Kuramlar kendi aralarında saldırganlığa nedenlerini bulmaya çalışmışlardır.

Önemli faktörlerden birisi olarak görünen aile faktörü saldırgan davranışların öğrenilmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Kişinin ilk olarak içine doğduğu ortam aile ortamıdır. Ailede saldırgan davranışlar, öfke dolu bir ortam olduğunda kişi bunlara tanık olmakta ve model almaktadır. Saldırgan davranışlara ya çok ters bir tutum sergileyerek yine şiddetle karşı çıkmakta ya da öğrendiği şekilde olaylara yaklaştığı görülmektedir (Özmen, 2004, s.29).

Aile faktörünün dışında saldırganlığa neden olan çeşitli faktörler de vardır. Genel olarak bakıldığında, karakter özellikleri, kişilik, aile, arkadaşlar, zeka, ekonomik koşullar, kültürel ve okul çevresi bu faktörler arasında ele alınmaktadır. Kişilik olarak saldırganlığa yatkın olma, şizofreni, psikotik duygu durum bozuklukları vb. ailedeki iletişim, anne baba tutumları, iletişim yetersizliği, aile içi huzursuzluk, algılama

yetersizliđi, zeka düzeyi dūřuklūđu, yakın çevredeki olumsuz davranıřları model alma, taklit etme, ekonomik olanakların elveriřsizliđi, kūltūrel çevrenin etkileřimi gibi durumlar bu faktörlere örnek olarak gösterilmektedir (Yıldız, 2004, s.133).

Demografik değişkenlerin saldırganlıkla ilişkisinin olduğu dūřünölmekte ve bunula ilgili alan yazın araştırmaları sonucu yapılan çalışmaların olduğu incelenmiştir. Cinsiyet değişkeni demografik değişkenlerin başında yer almakta ve bununla ilgili araştırmaların çoğunlukta olduğu gōrölmektedir. Toplum olarak geçmişten gūnümüze kız çocuklarının daha nahif oldukları, erkek çocuklarının ise daha hareketli ve saldırgan davranışlar sergiledikleri öngörölmüş ve bununla ilgili araştırmalar yapılmıştır. Saldırgan davranışların çeşitli türlere ayrılmasıyla ise kız çocuklarının da ilişkisel saldırganlıkta en az erkek çocuklar kadar saldırgan davranışlar sergileyebilecekleri gōrölmüřtür. Ersan(2020) araştırmasında erken çocukluk döneminde gōrölmeye başlayan ilişkisel saldırganlık boyutunun kız çocuklarında daha çok olduğu, fiziksel saldırganlık boyutunun ise erkek çocuklarında daha çok olduğunu belirtmiştir. Cinsiyete göre ayrıldığında erkek çocuklarda hormonlardan kaynaklı olduğu tahmin edilen nedenlerden dolayı daha sinirli ve fiziksel saldırganlık içeren davranışlarda buldukları, kız çocuklarda ise dolaylı saldırganlığı içeren dedikodu, iftira, grup dışında tutma gibi davranışların gōröldüđu belirtilmiştir. şehirli (2007) araştırmasında cinsiyete göre farklılık gösteren saldırgan davranışların kızların erkeklere göre daha uyumlu olmaları, erkeklerin ise kızlara göre daha asi olmalarından kaynaklandığını dile getirmiştir.

Saldırgan davranışların cinsiyete göre farklılaşmasında diğer bir etmenin toplumsal bakış açısı olduğu dile getirilmektedir. Bazı toplumlarda saldırganlık erkeklik ve cesaret sembolü olarak nitelendirmektedir. Dolayısıyla bu kūltürde yetişen erkek çocuklarının kendilerini bu kavramlarla özdeşleştirdiği ve bu davranışları benimseyerek büyüdükları aktarılmaktadır (Özdemir, 2014, s.32). Cinsiyetler arasında saldırgan davranışların farklılaşmasının nedeni Tuzgöl (1998) göre, kız ve erkek çocuklarının davranışlarına verilen farklı tepkilerdir. Erkek çocuklarının saldırgan davranışlarına kız çocuklara göre daha normal ve olumlu bakılmaktadır. Erkeklerin saldırgan davranışlar sergiledikleri oyunları doğal karşılanıp tepki gōsterilmezken, kızların daha sakin, daha pasif oyunlar oynamaları beklenmektedir. Deluty (2009) araştırmasında erkeklere verilen bu özgürlüğün, kızlara göre daha çok fiziksel ve sözel saldırgan davranışlar sergilemelerine neden olduğunu dile getirmiştir. Kargı ve Erkan (2004) araştırmalarında

ise farklı bir sonuçla erkek çocukların saldırgan davranış puan ortalamalarının, kız çocuklarına göre daha az olduğunu bulmuşlardır.

Saldırgan davranışların çocuklarda en erken ne zaman görüldüğünü inceleyen çalışmalar sonucunda saldırganlık, yaş değişkeniyle de ilişkilendirilmiştir. Hay vd, (2004) çocukların fiziksel saldırganlığın on sekizinci aydan sonra arttığını dile getirirken Eliot (2021) artarak giden bu davranışların iki ve dört yaş aralığında en yüksek seviyeye ulaştığını dile getirmektedir. Sonraki yıllarda fiziksel saldırganlığın giderek azaldığı belirtilmiştir. Ögelman (2013) araştırmasında çocukların beş yaşında gösterdikleri saldırganlık düzeylerinin altı yaşında gösterdikleri saldırganlık düzeylerine göre daha yüksek olduğunu bulmuştur. Benzer bir sonuçla Olcay (2008) araştırmasında beş yaş çocukların sorunlu davranış puanlarının altı yaşa göre yüksek çıktığını belirtmiştir. Ural ve Kanlıkılıçer (2010) ve Kadan (2010) araştırmalarında farklı bir sonuca ulaşarak altı yaş grubu çocukların kendilerinden küçük yaş grubu çocuklara göre daha saldırgan davranışlar sergilediklerini aktarmışlardır.

Çocuğun içinde yaşadığı ortam, ailenin yapısı, türü saldırganlığın, ortaya çıkmasında, saldırgan davranışların oluşmasında etkili olmaktadır. Bu sebeple aile türü değişkenine araştırmalarda yer verilmiştir. Türkarıslan (2007) araştırmasında parçalanmış ailenin çocukta saldırgan davranışları tetikleyebileceğini dile getirmiştir. Cohen (2002) araştırmasında anne babası boşanan çocukların asi davranışlar sergilediklerini, anne babası bir arada yaşayan çocuklara göre daha fazla saldırganlığa yöneldiklerini belirtmiştir. Rey (2005) araştırmasında anne ya da babadan biriyle yaşayan tek ebeveynli çocukların saldırgan davranışlar sergilediğini ve suç işleme eğiliminde olduklarını belirtmiştir.

Ailede yaşanan sorunların, anne baba tutumlarının yanı sıra ebeveynlerin eğitim seviyesinin ve kendilerini geliştirme düzeylerinin saldırganlıkla ilişkisi olabileceğini inceleyen çalışmalar alan yazında yer almaktadır. Kadan (2010) araştırmasında ebeveynlerin eğitim seviyesi düştükçe, çocukların fiziksel ve sözel saldırgan davranışların arttığını belirtmiştir. Şehirli (2007) benzer bir sonuçla annesi ve babası ilkokul mezunu çocukların davranış sorunlarının, anne babası üniversiteden mezun olanlara göre daha fazla görüldüğünü aktarmıştır. Dervişoğlu (2007) araştırmasında baba eğitim seviyesi yükseldikçe çocuklarda görülen davranış sorunlarının düştüğünü belirtmiştir. Gülay (2008) araştırmasında ise farklı bir sonuçla anne baba eğitim düzeyinin çocuklarda saldırganlığı etkilemediğini aktarmıştır.

Aile denildiğinde yalnızca anne baba değil kardeş faktörü de çocuk için büyük önem taşımaktadır. Kimi çocuklar kardeşiyle paylaşma duygusunu deneyimlerken, kimi çocuklar kardeş kıskançlığı, hırçın ve saldırgan davranışları deneyimlemektedir. Stauffacher (2006) araştırmasında çocukların saldırganlığı arkadaşlarından önce kardeşlerinden model alarak öğrendiklerini söylemiştir. Ostrov, vd., (2006) araştırmalarında abilerin ablalara göre daha fazla saldırgan davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. Tremblay (2004) çalışmasında saldırganlık düzeyi yüksek olan çocukların yaşça küçük kardeşinin olduğunu aktarmıştır. Erkek çocukların on birinci ayda vurma eylemi göstermelerinin nedeni olarak kardeşe sahip olmalarını dile getirmiştir. Benzer bir şekilde Şehirli (2007) çalışmasında kardeşi olmayan çocukların, kardeşi olanlara göre daha az davranış sorunları sergilediklerini dile getirmiştir. Kadan (2010) farklı bir sonuçla araştırmasında tek çocukların, kardeşi olan çocuklara göre daha fazla saldırgan davranış gösterdiklerini bulmuştur. Kardeş sayısının artmasıyla ilgili ise Mavi Dervişoğlu (2007) araştırmasında problemlili davranışların artmasında kardeş sayısındaki artışın etkisinin olduğunu aktarmıştır.

Saldırganlık çeşitli madde kullanımından, çocukluk dönemi travmalarından, duygu durumlarından, karakter özelliklerinden dolayı da ortaya çıkmaktadır. Stres seviyesi yüksek olan kişilerin, öz düzenleme becerileri düşüktür, dolayısıyla saldırgan davranışlar sergilemeye daha fazla meyillidirler. Toplumsal faktörlerin, saldırganlığa bakış açısının, bazı davranışların saldırgan olarak nitelendirilmemesinin veya alışlagelmiş olmasının saldırgan davranışlara yol açtığı gözlemlenmiştir. Toplumun saldırganlığa bakış açısı, kültürel değerleri ve sunulma şekli saldırganlık açısından büyük önem taşımaktadır. Stresli bir yaşamın, ekonomik, doğal afet faktörlerinin, günlük yaşam yükünün de saldırganlığa yol açtığı düşünülmektedir (Gültekin, 2008, s.18).

Saldırganlık bulaşıcı bir hastalık gibi nitelendirilmektedir. Saldırgan davranışlarla istenilenin elde edilmesi, gücün var olduğu düşüncesi, hatanın ve yanlışın bu tarz davranışlarla düzeltilmeye çalışılması olağan karşılanmakta ve bulaşıcı bir hale geldiği görülmektedir. Akran zorbalığı, kendini bireye ve bulunduğu topluluğa kabul ettirme çabası kişinin saldırgan davranış göstermesine neden olmaktadır. Çevresinden, medyadan, arkadaşlarından, ailesinden gördüğünü model alan kişiler de saldırgan davranışları farkında olmadan benimsemeye başlamaktadır (Kaya, 2006, s.105).

Fromm'a göre (1993) saldırgan davranış bireyin karakterinden de ortaya çıkmaktadır. Özseverlik(narsizm) gösteren bireylerin eleştirilmeleri, küçük düşürülmeleri, hata yaptıklarını duymaları, yeteneksiz hissettirilmeleri büyük bir öfkeye ve sonrasında saldırgan davranışlara yol açmaktadır.

Saldırgan davranışlar sergilemek kişi için tek başına olduğunda biraz daha zor olabilmektedir. Saldırganlık adına yaptığı her davranışın arkasında durması ve sorumluluk olması gerekmektedir. Fakat kalabalık ve toplumla hareket edildiğinde saldırgan davranışlar sergilemek çok daha kolay hale gelmektedir. Le bon'a göre (2005) tek başına sakin ve bilgili görünen bireyler, kalabalık ve topluluklarda en ilkel kişilerdir.

2.5. Çocuklarda Saldırganlık

Çocuklarda saldırganlık genel olarak tanımlandığında; çocukların içinde yaşadığı onları kötü hissettiren duyguları kontrol edemeyip eyleme dönüştürmesi denilebilir. Çocuk bu eylemleri kendisine ve ya etrafındaki kişilere yöneltebilir ve bu eylemlerin zarar verme durumu az ya da çok olabilir. Çocuklarda sık sık görülen oyun esnasında oyuncak paylaşamama, anlaşamama, birbirlerini itip kakma, kötü sözler ve küsme davranışı tam olarak saldırganlık kavramını nitelemeye yetmez. Bir çocuğu saldırgan olarak niteleyebilmek için çocuğun bu tutumu benimsemesi, bu tarz davranışları her ortamda sergilemesi ve problemlerini sürekli saldırgan davranışlarla çözmesi gerekmektedir. Çocuklarda görülen saldırganlık, eşyaları kırma, bozma, parçalama isteği, öfke nöbetleri, çabuk kızma, yoğun heyecan şeklinde görülmektedir. Bu durumlar çocukta içe ve dışa yönelik saldırganlık olarak ayrılmaktadır (Özdemir, 2014, s.12).

Çocuklarda saldırganlığın nedenlerine bakıldığında altında yatan birçok neden olduğu söylenebilir. İlgi çekmek isteyen, kardeşini kıskan, kendini güvensiz hisseden ve güçlü görünmeye çalışan çocuklar saldırgan davranışlarda bulunabilmektedirler. Bunların dışında saldırgan davranış sergileyen çocuklar aileleri tarafında istemli ya da istemsiz ödüllendiriliyorsa, çocuklar çevresindekilerden sert cezalar alıyor ve sevgi, ilgi eksikliği yaşıyorsa, anne veya babadan herhangi birinin eksikliğinden dolayı her istediği yapılıyorsa, medyadaki saldırgan öğelere çok fazla maruz kalıyorsa, dayak şiddet görüyorsa, evdeki tutarsızlık ve iletişim eksikliğinden dolayı çatışmalar fazlaysa ve çocuğun herhangi bir fizyolojik hastalığı varsa saldırgan davranışların fazla olması söz konusu olabilmektedir (McKinney, 2008'den aktaran Kadan, 2010, s. 36).

Yaşamın farklı dönemlerinde farklı formlarda karşımıza çıkan saldırganlık, bebeklerde ısırma şeklinde görülebilir. Bebek dışkılama yoluyla kirlenme veya dışkısını tutarak saldırgan davranış sergilemiş olabilir. Büyüdükçe bu davranışlar tepinme, altına bilerek kaçırma, vurma, itme, ağlama krizleri şeklinde görülürken konuşma becerisiyle birlikte sözel ve ilişkisel saldırganlığa dönüşmektedir (Özdemir, 2014, s.13).

Bir üç yaş aralığında çocuklarda olması gerektiği düşünülen ve doğal olduğu kabul edilen bir saldırganlık dönemi vardır. Çocuğun çevresiyle iletişim kurmasında bu önemli bir yoldur. İstek ve ihtiyaçlarını çevresindekilere ve en önemlisi akranlarına saldırarak iletmektedir. Çocuk büyüdükçe bu saldırganlık dürtüsünü denetlemeyi öğrenmektedir (Yıldırım, 2008).

Saldırgan çocukların genel özellikleri toplu bir şekilde ele alındığında bu çocuklar herhangi bir durum karşısında kendilerini kontrol edemedikleri ve suça meyilli oldukları söylenebilir. İstek ve arzularını başkalarını zorlayarak benimsetmeye çalışırlar. Çok çabuk üzüldüğü, hayal kırıklığına uğrayabilirler. Kendilerini dışlanmış, hor görülen ve seilmeyen biri olarak görebilirler. İlgilendikleri şey kesintiye uğradığında çok öfkelenirler ve çevresindekilere vurarak bunu gösterirler. Söz kuralı vb. dinlemezler. Sınır problemleri vardır, davranışlarını düzenlemek yerine başka kişilerin, onların davranışlarına uymalarını beklerler (Gültekin, 2006, s.75).

2.6. Oyuncak Kavramı

Oyuncak denildiğinde küçük, büyük, çocuk, genç, yaşlı herkesin zihninde bir şeyler canlanır ama ilk olarak düşünülen nesne kişiden kişiye farklılık göstermektedir. Bunun nedeni yaşanan çevre, ilgiler, istekler, farklı bakış açıları olmasının yanı sıra oyuncaklara yüklenen farklı anlamlardan da kaynaklanabilir. Dünya da birçok farklı insan, birçok farklı görüş olduğu göz önüne alındığında oyuncak ve oyuncak tanımı ile ilgili çeşitli düşüncelerin ortaya çıkması doğaldır. Çoğunluk oyuncak, oyun sürecinde kullanılan her türlü nesne olarak tanımlarken, bazıları oyun materyali (oyun sürecinde kullanılan herhangi bir nesne) ve oyuncakın farklı şeyler olduğunu söylemiştir. Bu görüşe göre oyun materyali, çocuğun oyun süreci boyunca kendine özgü anlam yükleyip var olan ama oyun bittiğinde varlığını ve anlamını yitiren herhangi bir nesne olabilir. Oyuncak ise varlığını ve anlamını oyun bittikten sonra da devam ettiren, saklanması korunması gereken nesnelere (Onur, 2013, s.160). Benzer bir görüşle oyuncak çocukların asıl olarak vakit geçirdikleri, yeni deneyimler kazanıp duygularını

keşfettikleri, özdeşim kurdukları nesnelere, oyun materyali oyun kurmak için gerekli olan nesnelere (Sormaz, 2010, s.76).

Oyuncağı; oyun sürecinde kullanılan her türlü nesne olarak tanımlayan çoğunluk görüşlerinden birine sahip Yavuzer (2005), çocukların hayal gücünü destekleyen, araştırmaya, deneyimlemeye yönlendiren, gelişim alanlarını her yönden destekleyen materyaller olarak tanımlar. Çocukların etraflarında gördükleri günlük hayatta kullanılan nesnelere ilgili tecrübeleri olmaması nedeniyle, deneyimlemek, öğrenmek ve keşif yapmak için oyuncaklara ihtiyaçları vardır ve etrafındaki bütün materyaller onlar için keşfedilmeyi bekleyen bir oyuncaktır (Cohen ve Keasey, 1980, s.922). Oyuncakla ilgili diğer tanımlara göre oyuncak, yetişkinlerin kullandığı günlük nesnelere minyatür halindedir. Oyuncaklar yetişkinlerin çocukları oyalamak için hazırladıkları materyallerdir. Bebekler, arabalar, motorlar, telefonlar, yeme içme materyalleri gibi temelde yetişkinlerin kullandığı nesnelere küçültülmüş şekildedir. Bu doğrultuda çocuk minimize edilmiş insan, oyuncaklarda yetişkinleri taklit etmesini sağlayan nesnelere olarak düşünülmektedir (Ergün, 1980, s.106).

Çocukların, onlar için tasarlanan bu kalıpları yıktığını, hayal güçlerinin onlara yön verdiğini destekleyen tanımlar da görülmektedir. Oyuncaklar geniş çerçevede bakıldığında yetişkinlerin tasarladığı materyaller olsa da çocuklar kendilerine gösterilen tarzın dışına çıkabilirler, yetişkinlerin hayal dahi edemeyeceği şekilde o oyuncak farklı işlevlerde kullanılabilirler. Oyuncak şekillendirilmesi gereken bir hamura benzetilmekte, çocuk onu istediği gibi kullanabilmektedir (Güntürkün, 2009, s.35). Gallahue'ye (1982) göre ise oyuncak çocukların temas edebileceği, inceleyip, tutup, değiştirip farklı biçimlerle analiz edebileceği, yaratıcılığını destekleyici eğitim araçlarıdır.

Tezel Şahin (1993) çalışmasına yansıttığına göre oyuncak; çocuğun doğal yaşamındaki becerilerine, yeteneklerine kolaylık sağlayan ve eğitim açısından işlevleri yapan aynı zamanda destekleyen objeler olarak tanımlamaktadır. Oyuncak hakkında farklı tanımlamalar da yapılmıştır ve oyuncak tarihi çok eski zamanlara dayanmaktadır.

İnsanlığın belki ilk yıllarından bu yana devamlılığını sağlayan oyuncak, varlığını günümüze kadar korumuştur. Yıllar geçtikçe şekil ve form değişirse de asıl amacı genel çerçevede hep aynı kalmıştır. İlk oynanan oyuncak olarak bilinen taşlar, yerini zamanla bezden yapılan bebeklere, tahtadan yapılan arabalara bırakmıştır. Zamanla farklı maddeler kullanılarak oyuncaklar geliştirilmiştir. Cam, plastik, ahşap ve teknoloji ile gelişen koşullarla birlikte mekanizmalı, kumandalı, bilgisayar oyunları, kahraman

figürleri tercih nedeni olmuştur. Zaman geçtikçe değişen ve farklılaşan bu oyuncak şekli, formu ve içeriği kültürle paralel ilerlemektedir (Cinel, 2006, s.10).

Oyuncak o ülkenin kültürünü, yaşam koşullarını ve hatta gelecek nesildeki çocuk potansiyelini bile belirlemektedir. Oyuncaklara her zaman ihtiyaç duyulur ve oyuncaklar zamansızdır. İnsanların oyuncaklara neden ihtiyaç duydukları şu şekilde açıklanmıştır: “Oyuncakların en büyük ilgi çekiciliği bizlere yaşadığımız dünyayı minimize ve minyatür şeklinde göstermeleridir. Oyuncaklarla oynayanlar kendi potansiyellerinin ve güçlerinin bilincine varıp yetişkin hayatına ve dünyasına adapte olurlar (Burton, 1986’den aktaran Rüşvanlı, 2007, s.7).”

Oğuzkan ve Avcı (2000) oyuncakları ve oyun oynanan materyalleri çeşitli kategorilere ayırmıştır. Çocukların oyun sürecine rehberlik edip yön veren ve hayal dünyalarını destekleyen türde (kostüm, çeşitli bebekler, oyuncağın küçük parçaları) ya da oyun sürecinin ana kaynağına temel olabilecek (takmalı-çıkarmalı oyuncaklar, küçük büyük parçalı legolar, puzzle vb.) oyuncaklar şeklinde değerlendirmiştir. Farklı görüşlere göre ise oyuncaklar, kullanılan alan ve amaçları göz önüne alınarak bir gruplama yapılmalıdır. Oyuncağın hangi gelişim alanını ve dönemini desteklediği bilinmeli, olanak varsa birden fazla alanı destekleyen oyuncaklar tercih edilmelidir. Bu nedenle yapılan gruplama ise çocuğun ince motor, kaba motor becerisini destekleyen, düş gücünü, hayal kurma becerisini geliştiren, kurgulanabilen, zekâ, algılama, zihinde canlandırma gibi becerileri destekleyen ipuçları sağlayan oyuncaklar ve pozitif bilimlerle, doğa bilimlerini destekleyen olarak gruplama yapılması gerektiği dile getirilmiştir (Pehlivan, 2005).

2.7. Oyuncağın Kısa Tarihi

Oyuncaklar geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürmekte ve tarihi çok eskilere dayanmaktadır. İnsanlığın ilk ortaya çıkışından beri oyun ve oyuncaklar da var olmaya başlamıştır. Eski nesil büyüklerden de dinlenebileceği gibi taş, ip, ağaç dalı, hayvan kemikleri, çamurdan yapılan nesnelere oyuncakların temelini oluşturmaktadır. Yeni yapılan oyuncaklar da bunlardan ilham alınarak geliştirilmiştir. Geçmişin izleri yeni tasarlanan oyuncaklarda hala görülmektedir.

Onur’a (2002) göre oyuncak tarihinin bu kadar eski olmasının nedeni günümüzde de olduğu gibi eski insanların çocukları yetişkin hayatına hazırlamaya çalışmalarıdır. Oyun ve oyuncak sayesinde çocukları gelecek rollerine hazırlamak, toplumsal düzeni

aynı şekilde devam ettirmek istemeleridir. Tıpkı şimdi olduğu gibi çocuklar oyuncaklarla tecrübe edecek, oyuncaklarla deneyimleyeceklerdir.

Oyuncaklar genel hatları ve amaçlarıyla benzerlik gösterse de yıldan yıla, toplumdan topluma çeşitlenmektedir. Yıllar geçtikçe farklı maddelerin keşfedilmesiyle oyuncaklar da farklı malzemelerle hazırlanmış, toplumun kültürüne göre farklı anlamlar taşımıştır. Özellikle kültürlerin oyuncak çeşitliliğinde önemi çok büyüktür. Onur (1992) çalışmasında oyuncakları çağlar ve uygarlıklara göre ele almıştır:

Tarih öncesi zamanlarda çoğunlukla yaşam mücadelesi veren toplulukların kendilerini korumaktan dolayı boş zamanlarının olmadığı oyun ve oyuncuğa vakit ayıramadıkları düşünülmektedir. Fakat Mısır Uygarlığının boş zamanlarının olduğunu gösteren öğeler bulunmaktadır. Mısır Uygarlığında topraktan yapılan bebekler, hayvanlar, ses çıkaran çingiraklar(tohum eklenerek) ve tekerlekli at oyuncaklarının kullanıldığı bulunmuştur. Bebeklerin mezarlıkta bulunmasından dolayı ise adak amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir.

Yunan Uygarlığında da bebeklere rastlanılmıştır; fakat Mısır Uygarlığından farklı olarak bebekler çoğunlukla çocukların odalarında bulunmuştur. Çocukların oyuncak bebekleriyle daha çok vakit geçirdikleri ve adak amaçlı kullanılmadığı tahmin edilmektedir. Mısır uygarlığına göre bulunan diğer fark ise bebeklerin kilden yapılmış olmasıdır. Bebeklerden başka sopalı çemberler, topaçlar, el topu, koyun ve keçilerin ayaklarından çıkarılan aşıklar oyun materyali olarak kullanılmıştır. Roma Uygarlığında yapılan kazılar sonucu Yunan Uygarlığıyla benzer oyuncaklara rastlanmıştır. En dikkat çekici oyuncak ise bilyalar olduğu söylenmektedir. Bilyalar Roma Uygarlığında çok çeşitli ve eski kaba bilyalara göre daha düzgün yapılmıştır.

Ortaçağ oyuncaklarına bakıldığında minyatür değirmenler, askerler, at ve gemiler, kılıçlar görülmektedir. Bu dönemde savaşlar, yaşam mücadelesi ve ekonomik sınıflamadan dolayı oyuncaklarda bunlara göre şekillenmiştir. Burjuva çocukları diye tabir edilen çocuklar “bilboke”(ip ve yuvarlak nesneden oluşan oyuncak) adı verilen oyuncaklarla oynadığı söylenmiştir. İşçi çocukları da aile mesleğinin gerektirdiği oyuncakları kullanmıştır. Çömlekçi babası olanlar kilden yapılmış şövalyeler, ormancı babası olanlar tüm oyuncaklarını ağaçtan yaparak oynamışlardır. Gezgincilerin sattığı bebekler ve kuklalar da bu dönemde görülmektedir.

Rönesans döneminde uzun yıllar boyunca kullanılan ve kendi döneminin ev özelliklerini çok iyi yansıtan bebek evleri bu dönemde görülmektedir. Bebek evleri kız

çocuklarını ev işlerine hazırlamak için kullanmıştır. Materyal olarak gümüş kullanılmaya başlanmış ve gümüş bebek eşyaları ortaya çıkmıştır (Samancı, 2018, s.18). Bebek evleri dışında tahta atlara da 16. ve 17. Yüzyılda rastlanmıştır.

18. Yüzyılda çok büyük önem taşıyan ve Çin kökenli olan, iki diskten, etrafına sarılı bir ipten oluşan ve yukarı aşağı hareket ettirilerek oynanan oyuncak türü bu çağda görülmüş ve kültürden kültüre çok farklı adlandırılmıştır. Hollandalılar “diabolo”, İngilizler “iki sopanın üstündeki şeytan” ve Avrupa’daki bazı kesimler ise bir benzerini “yoyo” diye adlandırmıştır. Bunların dışında su damlaları sayesinde hareket eden otomatik oyuncaklar da bu yüzyılda bulunmuştur. Yine bu yüzyılda Fröbel sayesinde bulunan inşaat kutuları, dikdörtgen prizmalar, küpler, silindirler gibi yaratıcılığı destekleyen oyuncaklara rastlanılmıştır.

19. Yüzyılda anne babalar çalışmak zorunda kalmıştır. Sanayi devrimi bu zorunlulukta en büyük etken olarak görülmüştür. Dolayısıyla bu zaman diliminde anaokullarının izlerine rastlanmıştır. Bu dönemde kuklalar ve tiyatrolar önem kazanmaya başlamıştır. Bilya, aşık oyunu materyalleri, oyuncak otomobil, sabun kutuları ve metal üretimi ile birlikte oyuncak demiryolları kullanılmıştır.

20. Yüzyılda zengin ve fakir çocuk ayırımı biraz daha azalmış ve benzer oyuncakları kullanmaya başlamışlardır. Yetişkinlere daha yönelik olan bu “hobi oyuncakları” çocuklar tarafından da daha çok kullanılmıştır. Birçok fonksiyon ve çeşitli düğmeleri olması nedeniyle bu karmaşık oyuncaklar çocukların ilgisini çektiği belirtilmektedir. Bu dönemde sanayinin gelişmesi farklı materyallerde ve daha uzun süreli kullanılabilen dayanıklı oyuncakların üretilmesinde çok büyük bir faktör olmuştur.

Bunların dışında; büyülü fenerler, sesli oyuncaklar, gezi arabaları, bisikletler, teneke oyuncaklar, trenler, askerler, yapbozlar, oyun kartları ve kuklalara tarih boyunca rastlanmıştır. Oyuncak tarihinde hemen hemen her uygarlıkta benzer nesnelere ve benzer materyallere rastlandığı görülmektedir. Doğadan elde edilen materyallerin günlük yaşamdaki figürlere dönüştürülmeye çalışıldığı söylenebilir. Evcil hayvanların oyuncak figürlerinde sık sık yer alması, bütün çağlarda hayvanların özel ve farklı bir yerinin olduğunu göstermektedir. İnsanların vakitlerinin çoğunu hayvanlarla geçirdikleri ve değer verdikleri düşünülmektedir. Oyuncaklarda hayvan figürlerinin çok olmasının bir diğer nedeninin tapınma amaçlı kullanıldığı düşünülmektedir. Bu amaçla

kullanılan diğerk figürün insan figürü olduğu, oyuncak olarak kullanılmadan önce minyatür insanların tapınma nesneleri olarak kullanıldığı da tahmin edilmektedir.

Oyuncaklar buldukları dönemin özelliklerini yansıtarak ve toplum hakkında çeşitli bilgiler vererek varlığı sürdürmeye devam etmektedir. Kilden tahtadan bir bebekle, örümcek adam figürünü yansıtan bir oyuncanın hangi dönemlere ait olduğu az çok tahmin edilebilmektedir. Mezarlıkla bulunan bir bebek ile hayvan figürüne ait bir oyuncanın hangi amaçla kullanıldığı da çeşitli bilgiler vermektedir. Bebek evlerine ve eğitici oyuncaklara bakıldığında, zaman içinde oyuncaklara yüklenen anlam ve oyuncağların kullanım amacındaki değişiklik görölmektedir. Oyuncaklar tecrübe, tarih bilgisi, eğlence, eğitim, toplumun sosyoekonomik durumu, inanç anlayışı gibi birçok konu hakkında bilgi vermeye ve toplumu bir ayna gibi yansıtmaya devam edeceği söylenebilir.

Diğerk ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de oyuncaklar çoğunlukla doğal materyallerden ve el yapımı ürünlerden olduğu görölmüştür. M.Ö. çocukların çamurdan yapılmış ses çıkaran aletler, testiler, hayvan figürleri, kuklalarla oynadığı bilinmektedir. Osmanlı Döneminde kuklaların büyük önem taşıdığı ve çeşitlerinin fazla olduğu görölmektedir (ip ve el kuklası, iskemle kuklası, dev kukla, Karagöz Hacivat gölge kuklası). Bir diğerk önemli oyuncak ise bebeklerdir. Bebekler çok farklı malzemeler kullanarak hazırlanmaktadır. Çorap, karton, mısır koçanı, kumaşlar, kaşıklar yüz kısmı boyanarak bebek figürü haline getirilmiştir. Ağaçlardan, hayvan kemiklerinden çeşitli müzik aletleri yapılmıştır. Bilinen en eski oyun malzemeleri ise topaç, çelik, çember, çomak, sapan vb. olduğu görölmektedir (Cinel, 2006, s.22).

Ülkemizde oyuncak için ilk ve önemli olan semt Eyüp olarak geçmektedir. Bu semtte imal edilen oyuncaklar semtin adını almış ve çeşitliliğiyle ün kazanmıştır. Hacı yatmazlar, parlak şekiller, hayvan oyuncakları, çingiraklar, müzik aletleri, lunapark oyuncak maketleri, tef, kaval, Karagöz Hacivat oyuncakları gibi dönemin birçok oyuncanın Eyüp'te yapıldığı belirtilmektedir. Ana maddesi toprak ve tahta olan bu oyuncaklara deri, teneke, boncuklar eklenmiştir (Poyraz, 2012, s.27).

Eyüp Oyuncakçılığı geleneksel bir hale gelmiştir. Bu oyuncaıklardan ilk söz eden Evliya Çelebi sektörün 17. Yüzyılda başladığına ve Eyüp'te bulunan birçok oyuncak dükkkanıyla oyuncakçılara değinmiştir. Oyuncak sektörünün birçok insana iş olanağı sağladığı bilinmektedir. Bu dönemde oyuncak çocuklara bir eğlence ya da eğitim amacından çok atık malzemelerle geri dönüşüm ürünü olarak görölmektedir. Oyuncanın

ham maddesi olan ürünler, geri dönüşümle de birleştirilerek birçok mesleğin ortaya çıkmasına yol açmıştır (ahşap, çömlek, kil vb.). Farklı amaçlar taşısa da oyuncak sektörü gelişmiş ve loncaya bağlanmıştır. Zamanla oyuncak üretme anlayışı gelişmiştir. Gelişen oyuncak sektörü zamanla seyyar satıcılar ve çerçiler sayesinde diğer illere de götürülmüş ve giderek yayılmaya başlamıştır (Bayar, 2021, s.26).

İstanbul dışında zamanla farklı şehirlerde bisiklet, çingirak, tahta oyuncaklar, yoyo, araba ve otobüsler, plastik bebek, tombala, evcilik oyuncakları, ev eşyalarının maketleri, bahçe oyuncakları, kürek, kova üretilmiş ve eğitici, elektronik oyuncaklar da ithal edilmiştir (Poyraz, 2012, s.27).

17. yüzyıl Eyüp oyuncakları sayesinde oyuncak tarihinde büyük bir önem kazanmıştır. Oyuncaklar bu dönemde popüler, çeşitli ve çok yaygınlaşmıştır. Zamanla bu yaygınlaşma azalmış ve önemini kaybetmeye başlamıştır. 20. Yüzyıla doğru Türkiye’de ve hatta dünyada oyuncak sektöründe ve oyuncak algısında büyük değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimlerin ekonomik ve toplum kaynaklı olduğu düşünülmektedir (Bayar, 2021, s.36). Bekir Onur da ‘Oyuncaklı Dünya’ eserinde oyuncak hakkında görüşlerini, değişimini ve gelişimini aktarmıştır. 19. Yüzyılın oyuncakların altın çağı gibi olduğunu belirtmiştir. Oyuncak sektöründe ağaç işleyenler, ressam, demirciler, çömlekçiler gibi meslek gruplarının işbirliği içinde olduğunu, değişik malzemelerle yeni tasarımlar geliştirdiklerini de dile getirmiştir. 20. Yüzyıla gelindiğinde I. Ve II. Dünya savaşının etkisiyle oyuncakların, savaş ve siyasal olayları betimlemeye yönelik oyun araçları şekline dönüştüğünü aktarılmıştır. Teknolojinin, sanayinin ve üretimin geliştiği bu yüzyılda savaş nedeniyle oyuncak sektörüne, vakit ve maddi kaynakların ayrılmadığı da dile getirilmiştir. 20. Yüzyılın ortaları bir köprü gibi adlandırılmıştır. Geçmişin izleri, geleceğe umutla bakıldığı, iletişim, uzay, teknoloji gibi kelimelerin çoğunlukla duyulduğunu belirtmiştir. Bununla beraber oyuncakların bundan etkilenerek bilişim çağına uygun hale gelerek değişeceği ve şekilleneceği aktarılmıştır (Onur, 1992, s.16).

Cumhuriyet’ten önce oyuncakçılığın var olup olmadığı kanıtlamak mümkün görünmemektedir. Uçurtmanın belki de bu sektörü başlattığı, bilyelerin hemen her yerde karşılaşılan, rengarenk oyun aracı olduğu, ipli topaçların eski zaman oyuncakları olduğu Ramiz Akyürekli tarafından aktarılmıştır. Kil testilerden yapılan üfleli oyuncakların, ahşap teflerin, kağıttan fırıldakların meşhur Eyüp oyuncaklarının temeli olduğunu söylemiştir. Ağaçtan ve tahtadan çok kolay yapılan arabaların alıcısının çok

olduğunu böylelikle oyuncak sanayisinin başlamış olabileceğini belirtmiştir (Akyürekli, 1992, s.176).

Cumhuriyet Döneminde halkın görüşünün biraz daha değişmesi ve gelişmesi nedeniyle oyuncakların ithal edilmeye başlandığı görülmektedir. İstanbul'un çeşitli pasajlarının ve mağazalarının vitrinlerinde oyuncakların görülmeye başlandığı ve artık süs eşyasından çok çocukların gereksinimi olduğu bilincinin geliştiği belirtilmektedir. İlgi giderek artmakta ve oyuncakların çeşitlenmesine neden olmaktadır. Bu sektörün gelişimi ve desteklenmesi çeşitli kişiler tarafından gönüllülük ve özveriyle gerçekleştirilmektedir. Bilinen ilk oyuncak imalatı 1938 yılında Hamdi Dünder'in 'resimli küp' oyuncuğıyla başlamıştır. İthal edilen diğer oyuncaklar arasında kurmalı horoz, yem yiyen civcivler, su üzerinde mum aracılığıyla çalışan paf küf motorlar bulunduğu belirtilmiştir. Ülkemizde ise başlangıçta renkli toprak testiler, dümbelekler, ağaçtan davul ve tefler, basit arabalar görülmektedir. Bebek oyuncakları ise 1940 yıllarda yavaş yavaş görülmeye başlanmıştır. Yüz kısımları karton, diğer bölümleri saman vb. den oluşması bu bebeklerin bazı özellikleri arasında yer almaktadır. Üretimi İzmir'de başlayıp İstanbul'a kadar gelen bebeklerin malzemesi zamanla seramik ve kalıcı şekilde plastiğe dönüştürülmüştür. Plastik dışında materyal olarak teneke kullanılmıştır. Spor otomobil, kova, kürek tenekeden üretilmiştir. 1956 yılından itibaren Melih Arkay'ın lego sistemi ürettiği ve zeka oyuncaklarına ön ayak olduğu belirtilmiştir. Dera Atakan'ın oyuncak buzdolabı, teneke vapor, karyola, salon oda takımlarını imal etmesiyle günümüzdeki evcilik oyuncaklarının temellerinin atıldığı söylenebilmektedir. Çıplak bebeklerin imal edilmesinden sonra bebek kıyafetleri ihtiyacı doğmuş ve oyuncak kıyafet sektörü de gelişmeye başlamıştır.

Lastik topların yerini önce renkli toplar sonrasında kadife ve kauçuk toplar almıştır. Kauçuk malzemesinin sonrasında hayvan, bebek figürlerinde kullanıldığı belirtilmiştir. Çay kahve takımlarının, kurşun askerlerin oyuncak sanayisinin temelini oluşturduğu söylenmiştir. Kurşun malzemesinin zehirli olduğu iddialarından sonra ise bu oyuncaklar plastikten üreilmeye devam edilmiştir. Kutu oyunları, at yarışı, ördek oyunu yine bu dönemlerde görülmeye başlanmıştır. Ahmet Şennesil tahta tüfeklerin, Vahit Aslan madeni tabancaların imalatçısı olarak kayıtlara geçmiştir. Akçiçek Osman Urkaç'ın maç oyuncaklarında, Seyit Çolakoğlu'nun hızlı oyuncak imalatçıları arasında yer aldıkları belirtilmektedir. Pili oyuncaklar, kızaklı atlar, dolgu bez hayvanlar, tahta inşaat oyuncakları, şeker bebekler, düdükler, gazlı toplar, kurmalı itfaiye, üç tekerlekli

oyuncak bisikletler, hava patlatmalı tabanca tüfekler, ses çıkararak yürüyen köpekler ve ocak takımları aktarılan diğer oyuncaklar arasında yer almaktadır (Akyürekli, 1992, s.183).

Oyuncak tarihine bakıldığında günümüzde kullanılan oyuncaklarla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bebeklerin, hayvanların, peluş oyuncakların eski zamanlarda da farklı materyallerden üretildiği, çay kahve takımlarının, salon odası oyuncaklarının bugünkü evcilik oyuncaklarına benzediği görülmektedir. Legoların geçmişte ve günümüzde varlığını sürdürdüğü, elektronik oyuncakların pilli oyuncaklarla hayata girdiğini, eğitici oyuncakların az da olsa eski zamanlarda da bulunduğunu araştırmalardan görmek mümkündür. Günümüzdeki müzikli oyuncakların, eski zamanda üfleli testilerden, tahta dümbeklerden yola çıkarak geliştirildiğini, oyun malzemelerinin geçmişten günümüze uzanan çok eski bir yolculuğunun olduğu, arabaların, gemilerin, uçakların işlevi az da olsa geçmişte de tahtalardan tenekelerden üretilerek oynandığı görülmektedir. Günümüzde çok çeşitli ve gelişmiş olsa da savaş aletleri olarak adlandırılan silah, tüfek, kılıç gibi oyuncakların geçmişte de imal edildiği bilinmektedir.

2.8. Oyuncak Sınıflandırması

Oyuncaklara yüklenen anlam, farklı bakış açılarıyla birçok tanımlama yapılmaktadır. Tanımlamalarda olduğu gibi oyuncak gruplama, sınıflandırma sürecinde de birçok farklı sınıflama örneği görülmektedir. Bazı araştırmacılar oyuncağı şekline büyüklüğüne, türüne, tarzına, oynanma şekline göre ayırırken, bazıları ise çocuğun gelişim alanlarını desteklemesine göre ayırmıştır. Oğuzkan ve Avcı (2000) yaptıkları araştırmada farklı bir gruplama ile oyuncakları 4 kategoride ele almışlardır;

1. Oyuncaklar
2. Eğitici oyuncaklar
3. Yapı- inşa malzemeleri
4. Gerçek nesnelere

Pehlivan (2005) yaptığı araştırmada oyuncakları çocukların gelişim alanlarını destekleme durumuna yönelik 8 kategoride ele almıştır;

1. Büyük kas gelişimini destekleyen,
2. Küçük kas gelişimini destekleyen,
3. Yaratıcı düş gücünü destekleyen,

4. Yaratıcı sanatı destekleyen,
5. Kurguyu destekleyen,
6. Evcilik oyununu destekleyen,
7. Algı ve kavramayı destekleyen,
8. Müzik ve dansı destekleyen oyuncaklar.

Peretti ve Sydney (1984) yaptıkları araştırmada oyuncakları yine çocukların gelişim alanlarını desteklemeye yönelik 6 kategoride ele almışlardır;

1. İnce ve Kalın motor gelişimini destekleyen,
2. Hayal gücü ve yaratıcılığını geliştiren,
3. Sanat ve el becerilerini geliştiren,
4. Anlama- kavrama gücünü geliştiren,
5. Dans ve müzik oyuncakları,
6. Evcilik oyuncakları.

Auerbach (2008) yaptığı araştırmada oyuncakları özelliklerine göre 3 kategoride ele almıştır;

1. Aktif oyuncaklar
2. Yaratıcı oyuncaklar
3. Eğitici oyuncaklar

Coillois (2001) yaptığı araştırmada oyuncakları oynanma şekline göre 4 kategoride ele almıştır;

1. Savaş oyuncakları
2. Şans oyuncakları
3. Kostüm oyuncakları
4. Heyecan oyuncakları

Szymanski ve Neuborne (2004) yaptıkları araştırmada oyuncakları mekan özelliklerine göre 2 kategori de ele almışlardır;

1. İç mekan oyuncakları
2. Dış mekan oyuncakları

Onur vd., (2004) yaptıkları araştırmada oyuncakları alan yazın ve günlük kullanımda adı geçen türlerine göre 14 kategoride ele almışlardır;

1. Bebekler\ hayvanlar\ yumuşak oyuncaklar
2. Minyatür nesnelere
3. Manipülatif oyuncaklar

4. Elektronik oyuncaklar
5. Elişi oyuncakları
6. Eğitici oyuncaklar
7. Masa oyunları oyuncakları
8. Müzikli oyuncaklar
9. Hareketli oyuncaklar
10. Oyun malzemeleri
11. Güncel kahramanlar
12. Maketler
13. Oyuncak savaş aletleri
14. Diğer

Onur ve arkadaşlarının yaptığı bu çalışma oyuncakları en kapsamlı ve detaylı ele alan kategori olmakla birlikte en çok kullanılan ve örnek alınan çalışmadır.

2.9. Okul Öncesi Dönemde Oyuncak ve Yaşlara Göre Çeşitleri

Okul öncesi dönem olarak adlandırılan yaş aralığı, çocuğun eğitimi, fiziksel, zihinsel, sosyal- duygusal alanlarda gelişimi, karakter oluşumu ve daha birçok alanda kendini yetiştirmesi açısından önem taşımaktadır. Böyle kritik bir dönemde çocuk, etrafını keşfetmek, tanımak öğrenmek ister ve merak duygusu oldukça fazladır. Oyun ve oyuncakların önemi burada devreye girmektedir. Oyuncaklar somut ve çocukların özgürce dokunup, keşfedip, oynadıkları nesnelere. Çocuk oyuncaklar sayesinde merak ettiklerini deneyimleme, iletişim kurma, gelişim alanlarını destekleme, yetişkin hayatını tecrübe etme vb. fırsatını yakalarlar. Oyuncaklar çocukların var olan becerilerini geliştirirken, eğitimsel fonksiyonları da güçlendirmektedir. Çocukların kendi kararlarını almalarına, keşfedip deneyimleyerek önce birey ve sonrasında toplumsal rollerini, iletişimlerini geliştirmelerine destek olmaktadır (Yavuzer, 2005, s.174).

Oyuncakların genel olarak önemi kadar, çocukların hangi yaş aralığında, hangi oyuncaklarla oynadığı da önem taşımaktadır. Bebekler için küçük parçalı oyuncaklar risk oluştururken, yaş grubu büyük olan bir çocuk için çingirak hem dikkat çekici hem de eğitici olmayabilir. Çocuğun yaş grubuna uygun oyuncakları bilmek, çocuğun ilgileri, ihtiyaçları doğrultusunda seçim yapmalarına fırsat yaratmak oyuncakların faydalarını çok daha etkili hale getirebilmemizi sağlamaktadır.

Cinel (2006) yaptığı araştırmasında oyuncakları yaş gruplarına göre detaylı ele almış ve kullanılabilecek oyuncakları açıklamıştır;

Bebekler kendilerini ve etraflarını keşfetme ihtiyacı içindedirler. Görme ve işitme duyularına hitap eden nesnelere onlar için güzel bir uyaran ve gelişimsel oyuncaklardır. Ses çıkartan materyaller, müzikli oyuncaklar, ziller, davullar ve çingiraklar işitme duyularına hitap etmesi için çok faydalı oyuncaklardır.

Dolgu ve yumuşak oyuncaklar, çeşitli büyüklükte halkalar, birbirine geçebilen kutular, küpler, çeşitli artık materyaller, kapaklar, su, kum ve yoğurma maddeleri dokunma duyularına hitap eden oyuncaklar arasında yer almaktadır. Bahçe, mutfak oyuncakları, farklı materyalden oluşan kitaplar, resimli müzikli kartlar, az parçalı yapbozlar vb. bu dönem oyuncaklarına örnek verilmektedir.

3 yaş grubu çocuklar daha fazla iletişim kurmaya yönelmektedir. Sembolik oyunlarda onlar için vazgeçilmez olmaktadır. Her materyal onlar için oyuncak olabilmektedir. Her nesneyi başka bir nesnenin yerine kullanabilirler. Yaratıcılıklarını destekleyen evcilik oyuncakları, hayvan ev maketleri, bebekler, arabalar, bahçe, tamir oyuncakları, öykü kitapları, tahta bloklar, inşa malzemeleri, müzikli aletler, artık materyaller, kutular, büyük örtüler, minderler, sandalyeler, sopalar, boyalar, yoğurma malzemeleri, çamur vb. örnek verilmektedir.

4 yaş grubundaki çocuklar, 3 yaşa göre ilgilerini ve ihtiyaçlarını daha iyi belirleyebilmektedir. Sevdikleri, oynamaktan hoşlandıkları oyuncaklar daha düzenli ve istikrarlı bir yol izlemektedir. Sevdikleri tarzda oyunları daha çok geliştirebilecekleri farklı oyuncakları tercih etmek isterler. Doktorculuk, evcilik setleri ve kostümleri, oyuncak telefonlar, evcilik oyuncakları, mobilya minyatürleri, çekiç, testere, meslek malzemeleri, kuklalar, müzik aletleri, domino, lego, mıknaş, büyüteç, ayna vb. bu yaş grubu oyuncaklarına örnek verilmektedir.

Arkadaşlarıyla oynamaktan hoşlanan ve dikkat süreleri daha uzun olan 5 yaş grubu çocuklar grupla oynanabilecek oyuncakları, rekabet gerektiren oyuncakları tercih etmektedirler. Bilim, fen ve deneylere de ilgi duymaktadırlar. Büyüteç, mikroskop, teleskop oyuncakları, farklı bitkiler, bahçe oyuncaklarıyla oynamaktan keyif duymaktadırlar. Eğlence, aksiyon, heyecan içeren dışarı oyuncaklarını tercih etmektedirler. Salıncak, paten, kay kay, makas, yapıştırıcı, boyalar, boncuklar, kürdanlar, deney materyalleri, el işi malzemeleri, inşa oyuncakları ve sayısı fazla olan yapbozlar bu yaş grubu oyuncaklarına örnek verilmektedir.

İlkokula başlamaya hazırlanan 6 yaş grubu çocuklar daha çok okuma yazma materyallerine yönelmektedir. Harf, sayı içeren oyuncaklar, kalem, defter kitap gibi materyaller bu yaş grubunun ilgisini daha çok çekmektedir. 5 yaşta olduğu gibi grupla oynanan oyuncaklar, yarış oyuncakları bu yaş grubu içinde vazgeçilmez oyuncaklar arasında yer almaktadır. Strateji oyuncakları, dramatik etkinlik oyuncakları, deney materyalleri, fotoğraf makinesi, büyüteç, kuklalar, inşa malzemeleri, çemberler, topaçlar, mekanik oyuncaklar, bilgisayar vb. bu yaş grubu oyuncaklarına örnek verilmektedir.

2.10. Yurt İçi İlgili Araştırmalar

Bu bölümde yurt içinde yapılan oyuncak tercihleri ve saldırganlık kavramı ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.10.1. Saldırganlık ile ilgili yurt içi araştırmalar

Bülbül (2021) araştırmasında 2-6 yaş arasındaki çocukların ekran karşısında geçirdikleri süre ile ebeveyn tutumları ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak 242 çocuk ve ebeveynlerini belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak ‘Çocuklara Yönelik Medya Anketi’, ‘Ebeveyn Tutum Ölçeği’ ve ‘Çocuklar için Saldırganlık Anne Baba Formu’ kullanmıştır. Araştırma sonucunda otoriter tutum ve ekran süresi arasında pozitif orta düzey, demokratik tutum ve ekran süresi arasına negatif yönlü düşük bir ilişki bulmuştur. Aşırı koruyucu tutum ve izin verici tutum ile ekran süresi arasında pozitif düşük düzeyde bir ilişki bulmuştur.

Özata (2021) araştırmasında okul öncesi öğretmenlerine göre 36-72 aylık çocukların saldırganlık yönelimlerini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak 390 okul öncesi çocuk belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak, ‘36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği’, ‘Saldırganlık Görüşme Formu’ kullanmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların yaş değişkenine göre anlamlı farklılık görülmezken, cinsiyet değişkeninde anlamlı farklılık görülmüştür.

Yurtseven (2017) araştırmasında okul öncesi çocuklarda bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak 122 okul öncesi çocuk belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak, ‘Oyuncak Öykü Tamamlama Testi’, ‘Saldırganlık Yönelim Ölçeği’ kullanmıştır. Araştırma sonucunda güvensiz

bağlanan çocukların saldırganlığın dört alt boyutu çerçevesinde güvenli bağlanan çocuklara kıyasla anlamlı şekilde yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Uçar (2017) araştırmasında okul öncesi dönemi çocuklarda ilişkisel saldırganlığı ve fiziksel saldırganlığı mizaç ile, farklı değişkenler ile incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak 300 çocuk ve 300 anne baba belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak, “Anne-baba Stilleri Ölçeği”, “Kısa Mizaç Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda fiziksel saldırganlık ve otoriter tutum, izin verici tutum arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, fiziksel saldırganlık ve ritmiklik mizaç özelliği arasında da anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Ersan (2017) araştırmasında okul öncesi dönemdeki çocuklarının saldırganlık düzeylerini duygu ifade etme ve duygu düzenleme açısından incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak okul öncesi dönem yaş aralığında 863 çocuk belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak, “Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu”, “Çocuk Duygu İfade Etme Ölçeği”, “Anne Formu ve Duygu Düzenleme Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların fiziksel saldırganlık düzeylerinin yaşlarına ve cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaştığını, çocukların duygularını ifade etme becerileri alt boyutlarından üzgün, korkmuş, öfkeli ifade düzeylerinin fiziksel saldırganlıklarını anlamlı olarak yordadığını ortaya koymuştur.

İkiz (2015) araştırmasında okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığı ebeveyn tutumları açısından incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma grubu olarak 2014-2015 eğitim öğretim yılında Balıkesir’de bulunan resmi bağımsız anaokulunda eğitim gören 300 çocuk ve onların anne babaları belirlenmiştir. Veri toplama aracı olarak, “Ebeveyn Tutum Ölçeği”, “Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği Gözlem Formu” kullanmıştır. Çalışmanın sonucuna bakıldığında anne ve babanın otoriter tutumları ile fiziksel, ilişkisel saldırganlık arasında pozitif ilişkinin olduğu, fiziksel saldırganlık ile demokratik, aşırı koruyucu, izin verici tutum arasında bir ilişkiye rastlanmadığını ortaya koymuştur.

Akçay (2015) araştırmasında annelerle yapılan motivasyonel görüşmelerin, okul öncesi dönemdeki çocuğun medya etkileşimine ve saldırganlık davranışlarına etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak Konya’da bulunan anaokuluna devam eden 30 çocuk ve anneleri belirlenmiştir. Araştırma yarı deneysel olarak gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak, “Aileleri Tanıtıcı Özellikler Formu”, Medya Etkileşimi Değişim Tanılama Formu”, Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği

Öğretmen Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların ekran önünde geçirdikleri zamanın azaldığı, annelerin medya konusunda denetlemelerinin arttığı, çocukların saldırgan davranışlarının azaldığını ortaya koymuştur.

Sayın (2014) araştırmasında 48-72 aylık çocuklardaki saldırganlık davranışlarına müdahale yöntemi olarak ebeveyn eğitim programını geliştirmeyi ve etkililiğini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak 20 anne belirlenmiştir. Veri toplama aracı olarak, “Aile Değerlendirme Ölçeği”, “Evlilik Uyum Ölçeği”, “Anasınıf Davranış Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda bu uygulamanın çocukların içselleştirilmiş, dışsallaştırılmış hareketlerinin yanında, sosyal beceri, güçlükleri üzerine anlamlı düzeyde etkileri olduğunu ortaya koymuştur.

Akcan (2012) araştırmasında saldırgan davranışı önleme programının ana sınıfı öğrencileri üzerine etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak ana sınıfına kayıtlı 90 çocuk belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak, “Dışsallaştırma Davranış Ölçeği”, “Anne Formu Saldırganlık Alt Ölçeği”, “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği”, “Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu Fiziksel ve İlişkisel Saldırganlık Alt Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Dışsallaştırma Davranış Ölçeği Saldırganlık, Okul Öncesi Sosyal Davranış Ölçeği Öğretmen Formu Saldırganlık ve fiziksel saldırganlık alt boyut puan ortalamaları kontrol grubundan düşük olduğunu ortaya koymuştur.

Yaşar ve Paksoy (2011) araştırmalarında çizgi filmlerdeki görülen saldırgan içerikli görüntülerin çocukların serbest oyunları sırasındaki saldırganlık düzeylerine etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak 2006-2007 eğitim öğretim yılında Adana ilinin Seyhan ilçesine bağlı anaokulunda beş yaş grubu olan 12 çocuk belirlenmiştir. Veri toplama aracı olarak “Saldırganlık Gözlem Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların saldırgan içerikli öğeleri oyunların başında daha çok kullandıklarını, bu davranışların süreklilik göstermediğini ortaya koymuşlardır.

Kadan (2010) araştırmasında okul öncesi dönemi çocuklarda saldırganlık davranışını etkileyen faktörleri bazı değişkenlere göre incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak 152 çocuk ve ebeveynleri belirlenmiştir. Veri toplama aracı olarak, “Anne-Baba Tutum Ölçeği”, “Çocuk Davranış Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre herhangi bir okulöncesi kurumuna gitmeyen çocukların giden çocuklara göre daha saldırgan olduğu, erkeklerin kızlara, anne-babası ayrılan çocukların anne-babası birlikte olan çocuklara göre de daha fazla saldırgan davranışlar sergilediğini ortaya koymuştur.

Derman (2009) araştırmasında okul öncesi eğitim alan 5-6 yaş grubu çocuklarda sınıf içinde gözlenen saldırgan davranışları ve öğretmen kaynaklanan nedenlerini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak 391 çocuk belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak, “Bilgi Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyete göre saldırgan davranışın farklılık gösterdiğini, sınıf içinde gözlenen saldırgan davranışın aile, öğretmen, çevre ve medyadan kaynaklandığını ortaya koymuştur.

2.10.2. Oyuncak tercihi ile ilgili yurt içi araştırmalar

Biçer (2020) araştırmasında okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 48-72 aylık çocukların oyuncak tercihlerini ve gelişim düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak 2019-2020 eğitim-öğretim yılında Gaziantep’te bulunan resmi bağımsız anaokulunda eğitim gören 116 çocuğu belirlemiştir. Araştırma hem nitel hem nicel deseni kapsayan karma yöntemdir. Veri toplama araçları olarak, “Kişisel Bilgi Formu”, “Görüşme Formu”, “Oyuncak Tercih Formu” ve ”Gelişim İzleme, Gelişim Belirleme Formu” kullanmıştır. Araştırma sonucunda ise çocukların oyuncak tercihleri ile gelişim düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğunu ortaya koymuştur.

Gürsoy Yılmaz (2020) araştırmasında 60-72 aylık çocukların saldırganlık yönelimlerine göre oyun becerileri ve oyuncak tercihlerini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak Çukurova’da bulunan anaokullarında eğitim görmekte olan çocukların ve ebeveynlerinden oluşan 307 katılımcı belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak, “Saldırganlık Yönelim Ölçeği”, “Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeği”, “Oyuncak Tercih Formu” kullanmıştır. Araştırma sonucunda oyun becerileri puanlarının ölçeğin alt boyutlarına göre farklılaştığını bulmuştur. Diğer bir sonuç olarak negatif bir ilişkinin olduğu, saldırganlık yönelim ölçeğinin tüm alt boyutlarında yönelim düzeyi yüksek olan çocukların en çok savaş oyuncakları tercih ettiklerini ortaya koymuştur.

Keleş (2019) araştırmasında 4-6 yaş arası çocukların oyuncak tercihleri ve oyun becerilerinin annenin depresyon düzeyi ile ilişkisini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak İstanbul ilinde yaşayan 4-6 yaş grubu çocuğa sahip 67 anneyi belirlemiştir. Araştırma da ilişkisel tarama modelini kullanmıştır. Veri toplama aracı olarak, “Beck Depresyon Ölçeği”, “Oyun Becerileri Değerlendirme Ölçeği”, “Oyuncak Tercih Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ise depresyon düzeyi ve oyun becerileri

arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, depresyon arttıkça, oyun becerilerinin azaldığı belirlenmiştir. Annelerin depresyon düzeyleriyle eğitim düzeylerine bakıldığında anlamlı yönde farklılık bulunmuştur.

Yavuz (2019) araştırmasında kavram eğitiminde eğitsel oyuncak tasarımı, okul öncesinde yön kavramına yönelik bir oyuncak incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak 148 çocuk belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak ‘Kavram Gelişim Testi’, ‘Görüşme Formu’ kullanılmıştır. Araştırma sonucunda geliştirilen oyuncakın çocuklarda yön ve mekanda konum kavramı üzerinde öğrenimlerinin gelişmesinde olumlu yönde katkı sağladığı bulunmuştur.

Budak (2016) araştırmasında 4-5 yaş çocukların oyuncak tercihleri ile oyun becerileri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak 2015- 2016 eğiti öğretim yılında İstanbul’da bulunan resmi bağımsız anaokulunda eğitime devam eden 455 çocuk ile ebeveynlerini belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak, “Oyuncak Tercih Formu”, “Oyun Becerilerini Değerlendirme Ölçeği” kullanmıştır. Araştırma sonucunda çocukların en çok tercih ettiği oyuncak türlerinin minyatür nesnelere, güncel kahramanlar ve hareketli oyuncaklar olduğu, çocukların yumuşak oyuncaklar, eliş oyuncaklar ve hareketli oyuncak tercihlerinin oyun becerilerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur.

Güder ve Alabay (2016) araştırmalarında 3-6 yaş arasındaki çocukların oyuncak tercihlerini toplumsal cinsiyet bağlamında incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak İstanbul ili Pendik İlçesinde bulunan iki özel anaokulunda eğitim gören 118 çocuk olarak belirlemiştir. Araştırma nitel bir araştırmadır. Veri toplama aracı olarak, “Oyuncak Tercihi Görüşme Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda oyuncakların cinsiyete göre değiştiğini, çocukların toplumsal cinsiyet bağlamında oyuncak seçtiklerini belirlemiştir. Çocukların yaşları büyüdükçe daha seçici davrandıklarını, oyuncak sayısının ve çeşitliliğinin azaldığını, çocuklarının oyuncak tercihlerinin renk, aile, akran ve sosyal çevrenin bakış açısından etkilendiğini ortaya koymuşlardır.

Hacıbrahimoğlu vd., (2016) araştırmalarında 0-5 yaş arası çocuk sahibi olan annelerin oyuncak tercihlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak özel okul öncesi eğitim kurumlarında öğrenim gören çocukların anneleri olmak üzere 142 anneyi belirlemiştir. Araştırma betimsel bir araştırmadır. Veri toplama aracı olarak, “Veli Görüşme Formu” kullanılmıştır. Çalışma sonucunda; annelerin oyuncak satın

aldıklarında en çok eğitimsel değerini ön planda tuttuklarını, sıfır- bir yaş grubu anneleri en çok güvenliğe önem verdiklerini, iki- beş yaş grubu annelerin ise dış görünüm, yaşa uygunluk, marka özelliğine dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan annelerin büyük çoğunluğunun çocuklarına ödül olarak oyuncak aldıklarını ortaya koymuşlardır.

Güney (2012) araştırmasında 5-6 yaş çocuklarda algılanan cinsiyet kalıplarına ilişkin ebeveyn beklentileriyle oyuncak tercihleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak İstanbul'daki bir anaokulunda bulunan 56 çocuk ve ebeveynleri belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak, "Cinsiyet Kalıpyargı Ölçeği", "Sosyodemografik Bilgi Formu" kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında oyuncak tercihleri cinsiyet tiplerine uygun olan çocukların aynı cinsiyeti paylaştığı ebeveynlerinden model aldıkları ve algıladıkları kalıpyargısal beklentilerin kalıpyargısal olmayanlardan daha fazla olduğunu ortaya koymuştur.

Çiftçi (2011) araştırmasında öğretmenlerin ve farklı sosyo ekonomik düzeye sahip anne-babaların cinsiyet rolleri algısının 60-72 ay arası çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri ile ilişkisini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak Adana il merkezi anasınıflarında bulunan 61 çocuk ve 117 katılımcı (öğretmen ve ebeveynler) belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak, "Demografik Bilgi Formu", "Grup ve Bireysel Gözlem Formu", "Cinsiyet Rollerini Davranış Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda babaların eril cinsiyet algısının sosyoekonomik değişkenlere göre farklılaştığını, ebeveynler ve öğretmenlerin dişil ve eril cinsiyet algısıyla çocukların tercih ettikleri bazı etkinlikler arasında anlamlı ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Çiftçi ve Özgün (2011) araştırmalarında okul öncesi dönemdeki çocukların oyuncak tercihlerini ve akran etkileşimlerini ebeveyn cinsiyet rolleri algısı bağlamında incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak Adana ilinde bulunan okullardan seçilen çocuklar ve onların anne babaları olmak üzere 78 katılımcı belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak, "Cinsiyet Rollerini Davranış Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda kız ve erkek çocukların farklı etkinlikleri tercih ettiklerini, ebeveynlerin dişil ve eril cinsiyet rol algısı ile çocukların tercih ettiği etkinlikler arasında anlamlı ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır.

Tezel Şahin (1993) araştırmasında 3-6 yaş arası çocukların anne babalarının çocuk oyun ve oyuncakları hakkındaki görüşlerini almayı ve çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak Ankara il

merkezine bağılı özel anaokullarında eğitim gören 250 çocuğun anne babaları olmak üzere 500 kişi belirlemiştir. Araştırma nicel bir araştırmadır. Veri toplama aracı olarak “Anket” kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre; anne abalar çocuklarına ilk oyuncağı onlar doğmadan ilk beş ay içerisinde almaktadırlar. Anne babalar oyuncağın en önemli görevi olarak çocuğun gelişimine katkı sağladığını belirtmektedir. Oyuncak seçimi birlikte yapılmaktadır. Anne babaların oyuncak seçiminde yaş, cinsiyet ve eğitici faktörlerini göz önünde bulundurduklarını ortaya konmuştur.

2.11. Yurt Dışı İlgili Araştırmalar

Bu bölümde yurt dışında yapılan oyuncak tercihleri ve saldırganlık kavramı ile ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.11.1. Saldırganlık ile ilgili yurt dışı araştırmalar

Ziv ve Arbel (2021) araştırmalarında anaokulu çocuklarında ebeveynlik uygulamaları, saldırgan tepki değerlendirmesi ve sosyal zorluklarda babanın rolünü incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak 115 çocuk ve ebeveynlerini belirlemişlerdir. Veri toplama aracı olarak ‘Öz bildirim formları’, ‘Doğrudan Değerlendirme’ kullanılmıştır. Araştırma sonucunda erkek çocuklarda saldırgan davranışların belirmesinde otoriter babalığın etkili olduğunu kız çocuklarında böyle bir etkisinin olmadığına ulaşmışlardır.

Vlachou vd., (2014) araştırmalarında okul öncesi çocuklar arasında zorba sorunları sınıfta ve oyun alanında doğal gözlemi gerçekleştirmeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak 167 çocuk belirlemişlerdir. Veri toplama aracı olarak ‘Gözlem Formu’, ‘Anket’ kullanılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların fiziksel zorbalığa daha çok yöneldikleri, bu zorbalıkların çoğunun oyun zamanında olduğu, öğretmenlerin diğer kademelere oranla okul öncesi dönem için daha fazla müdahalede buldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Ostrov vd., (2013) araştırmalarında okul öncesi dönemindeki saldırganlık türleri, saldırganlık davranış biçimlerinin sosyal ve duygusal işlevlerini incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak 96 çocuk belirlenmiştir. Veri toplama aracı olarak ‘Gözlem’, ‘Gözlem Formu’ kullanılmıştır. Araştırma sonucunda proaktif ilişkisel saldırganlığın akranların reddedilmesindeki düşüş ile öfke azalmalarıyla ilişkili olduğu bulunmuştur. Tepkisel ilişkisel saldırganlığın öfkenin artmasıyla doğrudan ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Lussier vd., (2012) araştırmalarında Kanada okul öncesi örneklerinde fiziksel saldırganlık ve ilişkili gelişimsel bağlarda cinsiyet farklılıklarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak 338 okul öncesi dönem çocuğu belirlenmiştir. Veri toplama aracı olarak ‘Ölçek’ kullanılmıştır. Araştırma sonucunda erkek çocuklarında kız çocuklardan daha yüksek düzeyde saldırganlık gösterdikleri, erkeklerin beş kat daha fazla saldırgan oldukları görülmüştür.

Doumen (2009) araştırmasında çocuklarda saldırgan davranışlar ve okul öncesi eğitimde öğretmen öğrenci uyumsuzluğını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak 212 çocuk ve öğretmenlerini belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak ‘Ölçek ve Anket’ kullanmıştır. Araştırma sonucunda çocuğun saldırgan davranışlarıyla öğretmen uyumsuzluğı arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Persson (2005) araştırmasında okul öncesi dönem çocuklarının prososyal ile saldırgan davranışlarını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak 44 çocuk belirlemiştir. Veri toplama aracı olarak “ Gözlem Formu” kullanmış 2 aylık sürelerle 3 yıl boyunca gözlem yapmıştır. Araştırma sonucunda yaş ile birlikte prososyal davranışın ilerlediğini, yaş ile saldırganlık arasında ise bir ilişkinin olmadığını ortaya koymuştur.

Gentile vd., (2003) araştırmalarında çocukların evde medyadaki şiddet tüketimi ve okullardaki saldırgan davranışları üzerinde boylamsal çalışma yapmayı amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak 236 çocuk belirlemiştir. Araştırma sonucunda çocukların haftada ortalama 23 saat tv izlediklerini, 11 saat video oyunu oynadıklarını, medya ve saldırgan eğilimi arasında ise pozitif bir ilişkinin olduğunu ortaya koymuşlardır.

Marcus ve Kramer (2001) araştırmalarında tepkisel saldırganlık, güvenli-güvensiz bağlanma, sosyal yeterlikleri incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak 107 çocuk ve annelerini belirlemiştir. Araştırma sonucunda annelere güvenli bağlanmanın başkalarına yardım ve saldırganlıkta belirleyici olduğunu, tepkisel saldırgan çocukların annelerine güvensiz bağlandıklarını ve saldırgan çocukların dışlandıklarını ortaya koymuşlardır.

Pakaslahti (2000) araştırmasında çocuklarda ve ergenlerde sosyal bilgi işleme modelinin saldırgan davranışlara etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak çocuk ve ergenleri belirlemiştir. Araştırma sonucunda duyguların fizyolojik faktörlerde saldırganlığa neden olduğu, anne babanın ve akranların saldırgan davranışı etkilemede temel oluşturduğunu ortaya koymuştur.

2.11.2. Oyuncak tercihi ile ilgili yurt dışı araştırmalar

Conti vd., (2019) araştırmalarında anaokulunda öğretmenler için bir robot aracını incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak 81 çocuk belirlemişlerdir. Veri toplama aracı olarak ‘Masal anlatan bir robot’, ‘Gözlem Formu’ kullanılmıştır. Araştırma sonucunda robotun çocuklar için ilgi çektiği, motivasyon sağladığı, akılda kalıcılığı kolaylaştırdığı bulunmuştur. Ayrıca robotun insana benzeyen jest, mimik ve hareketleri pozitif karşılanmıştır.

Todd, Barry ve Thomessen (2016) araştırmalarında çocukların cinsiyetlerine göre tercih ettikleri oyuncakları belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak 101 çocuk belirlenmiştir. Veri toplama aracı olarak, “Gözlem Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyete göre oyuncak tercihinin erken yaşlarda başladığını, bu seçimlerin arasına anlamlı farklılık olduğunu, erkeklere yönelik oyuncaklara ise yaş ilerledikçe her iki cinsiyetin daha fazla tercih ettiğini ortaya koymuşlardır.

Mackey vd., (2011) araştırmalarında yoğun oyun temelli eğitimin çocukların bilişsel gelişimini ne düzeyde etkilediğini incelemişlerdir. Çalışma grubu olarak 28 çocuk belirlemişlerdir. Veri toplama aracı olarak ‘TONI-3 Akıl Yürütme Ölçeği’, ‘WISC IV Bilişsel Hız Ölçeği’ kullanılmışlardır. Araştırma sonucuna verilen eğitimin Akıl yürütme ve bilişsel işlem hızını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında, eğitim süreci boyunca oynanan oyunların sekiz haftalık bir sürede çocukların akıl yürütme, işlem hızını olumlu yönde değiştirebileceği tespit edilmiştir.

Raag ve Rackliff (1998) araştırmalarında okul öncesi dönem çocuklarının sosyal beklentilerinde cinsiyet farkındalığını ve oyuncak tercihiyle ilişkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak 61 okul öncesi dönem çocuğunu belirlemişlerdir. Veri toplama aracı olarak, ”Video kayıtları”, “Görüşme Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda erkek çocukların cinsiyetlerine göre tek tip oyuncak seçtiklerini, çocukların karşı cinse ait oyuncakları kötü olarak nitelendirdiklerini ortaya koymuşlardır.

Lobel ve Menashri (1993) araştırmalarında okul öncesi dönem çocuklarında cinsiyete dayalı oyuncak tercihleri üzerindeki etkisi olabilecek değişkenleri incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak 87 çocuk belirlemişlerdir. Araştırma sonucunda çocukların tercih ettiği oyuncaklarda sadece cinsiyetin değil çekicilik faktörünün de etkili olduğunu ortaya koymuşlardır.

Bathiche (1993) araştırmasında iki farklı toplumda yaşayan çocukların oyuncak tercihlerini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubu olarak Arap Emirlikleri ve Kanada'da yaşayan 678 çocuğu belirlemiştir. Araştırma sonucunda iki topluluğunda benzer oyuncakları tercih ettiğini ama eski oyuncaklara göre değişimler olduğunu ortaya koymuştur.

Carter ve Levy (1988) araştırmalarında cinsiyetin okul öncesi dönem çocuklarında oyuncak tercihleri ve aktivite seçimlerine etkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Çalışma grubu olarak 60 çocuk belirlemişlerdir. Gözlem yapılan bu çalışmada "Resim Kartları" kullanılmıştır. Araştırma sonucunda cinsiyetin oyuncak tercihi ve aktivite seçiminde çok etkili olduğunu, bu durumun yaşla da doğru orantılı olduğunu ortaya koymuşlardır.

Saldıręanlık ve oyuncak ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde iki kavramın da ayrı ayrı değişkenlerle incelendiği, saldıręanlıęın alt boyutlarıyla ilgili yapılan çalışmaların az olduğu, saldıręanlık ve oyuncak tercihlerinin ilişkisini araştıran çalışmaların sınırlı sayıda olduğu grlmştr. Bu nedenle bu araştırma okul öncesi dönem çocuklarının saldıręanlık yönelimleri, oyuncak tercihlerini inceleme gereksiniminden kaynaklanmıştır.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Okul öncesi dönem çocukların saldırganlık yönelimleri ve oyuncak tercihlerini incelemeyi amaçlayan bu araştırma ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. İki veya daha fazla sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını ve\veya derecesini tespit etmeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2008). Araştırmada okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 36- 72 aylık çocuklarının Saldırganlık Yönelim Ölçeği aracılığıyla saldırganlıklarını neye ya da kime yönelttikleri belirlenmeyi amaçlayarak bu çocukların oyuncak tercihleri saptanmaya çalışılmıştır. Daha sonra saldırganlık yönelimleriyle oyuncak tercihleri arasında bir farklılaşma olup olmadığına bakılmıştır. Araştırmada bir grubun araştırılmak istenen özelliklerini belirlemek için çeşitli verilerin toplanmasını hedefleyen araştırmalara tarama (survey) araştırması denilir. Tarama çalışmalarında araştırma grubunun özellikleri kişisel bilgi formları, görüşmeler, soru formları ya da testlerle betimlenmeye çalışılır (Büyüköztürk, 2014, s. 98).

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın evrenini Eskişehir il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi bağımsız anaokullarına devam eden çocuklar oluşturmuştur. Bu doğrultuda Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü ve Yayın Etiği Kurulu'ndan ve Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli yasal izinler alınmıştır (EK-1). Eskişehir'in Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerindeki resmi bağımsız anaokulları Milli Eğitim web sitesi aracılığıyla belirlenmiştir. Odunpazarı ilçesine bağlı 11 anaokulu, Tepebaşı ilçesine bağlı 11 anaokulu belirlenerek 2020-2021 Eğitim Öğretim yılında okullarla gönüllü katılım için ön görüşme sağlanmıştır. Görüşmeler sonucu özellikle Covid-19 pandemi dönemine denk gelmesinden dolayı birçok okul araştırmaya katılmak için olumsuz geri dönüş yapmıştır. Olumlu geri dönüş yapan 6 okul ile araştırmaya devam edilmiştir. Araştırmaya katılan okullara Tablo 3.1.'de katılımcılara ilişkin demografik bilgilere ise Tablo 3.2.'de yer verilmiştir. Bu okullar içerisinde veli izinleri doğrultusunda 217 okul öncesi dönemi 36-72 ay çocukla araştırma gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3. 1. *Veri toplanan okullara ilişkin frekans ve yüzdeler*

Okul Adı	f	%
Kutipoğlu Anaokulu	53	24,5
Nermin Özdemir Anaokulu	49	22,6
Vilayetler Hizmet Götürme Birliği Anaokulu	7	3,2
Öğretmen Esra Akkaya Anaokulu	66	30,4
Hayme Hatun Anaokulu	13	5,9
Seçil Akkurt Anaokulu	29	13,4
Toplam	217	100

Tablo 3.1. incelendiğinde araştırmaya katılan toplam okul sayısının 6 olduğu görülmektedir. Bu okullar arasında en çok katılımcının Öğretmen Esra Akkaya Anaokulundan %30,4 olduğu en az katılımcının ise Vilayetler Hizmet Götürme Birliği Anaokulundan %3,2) olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılım sağlayan çocukların ve ebeveynlerinin demografik bilgilerine ilişkin bilgiler Tablo 3.2.'de gösterilmektedir.

Tablo 3. 2. *Çocukların ve ebeveynlerinin demografik özellikleri*

Değişken	Kategori	f	%
Cinsiyet	Kız	101	46,50
	Erkek	116	53,50
Yaş	36-48 ay	23	10,60
	49-60 ay	118	54,40
	61-72 ay	76	35
Aile Türü	Çekirdek Aile	202	93,10
	Geniş Aile	3	1,40
	Parçalanmış Aile	12	5,50
Anne Eğitim Düzeyi	İlkokul	8	3,70
	Ortaokul	14	6,50
	Lise	104	47,90
	Ön Lisans	28	12,90
	Lisans	61	28,10
Baba Eğitim Düzeyi	Lisansüstü	2	0,90
	Okuma-yazma bilmiyor	1	0,50
	İlkokul	5	2,30
	Ortaokul	9	4,10
	Lise	100	46,10
	Ön Lisans	27	12,40
	Lisans	72	33,20
Lisansüstü	3	1,40	
Kardeş Sayısı	1	104	47,90
	2	95	43,80
	3	18	8,30
Kardeş Sırası	1	132	60,80
	2	61	28,10
	3	14	6,50
	Diğer	10	4,60

Not: n=217

Tablo 3.2. incelendiğinde, araştırmaya katılım sağlayan çocukların çoğunluğunun erkek %53,50, kızların ise %46,50 olduğu görülmektedir. 36-48 ay yaş grubunda bulunanların oranı %10,60, 49-60 ay yaş grubunda bulunanların oranı %54,40 ve 61-72 ay yaş grubunda bulunanların oranı ise %35 olarak belirlenmiştir. 49-60 ay yaş grubunun çoğunlukta olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılım sağlayan çocukların %93,10'u çekirdek aile tipi ile en çok görülen tür olurken, %5,50'si parçalanmış aile tipi ve %1,40'ı ise geniş aile tipine sahip olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya katılım sağlayan çocukların annelerinin eğitim durumuna göre incelendiğinde ilkokul mezunu olanların oranı %3,70, ortaokul mezunu olanların oranı %6,50, lise düzeyinde eğitim seviyesine sahip olanların en çok oran ile %47,90, ön lisans eğitim seviyesine sahip olanların oranı %12,90, lisans eğitim seviyesine sahip olanların oranı %28,10 ve lisansüstü eğitim seviyesine sahip olanların oranı ise %0,90 olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya katılım sağlayan çocukların babalarının eğitim durumuna göre incelendiğinde, okuma yazma bilmeyenlerin oranı %0,50, ilkokul mezunu olanların oranı %2,30, ortaokul mezunu olanların oranı %4,10, lise düzeyinde eğitim seviyesine sahip olanların oranı %46,10, ön lisans eğitim seviyesine sahip olanların oranı %12,40, lisans eğitim seviyesine sahip olanların oranı %33,20 ve lisans üstü eğitim seviyesine sahip olanların oranı ise %1,40 olarak belirlenmiştir. Baba eğitim düzeyinde de anne eğitim düzeyinde olduğu gibi lise eğitim seviyesinin en çok görüldüğü incelenmiştir. Araştırmaya katılan çocukların kardeş sayısı bakımından incelendiğinde, bir kardeşe sahip olanların oranı %47,90, iki kardeşe sahip olanların oranı %43,80 ve üç kardeşe sahip olanların oranı ise %8,30 olarak belirlenmiştir. Araştırmaya katılan çocukların kardeşleri arasındaki sırası bakımından incelendiğinde, birinci sıradaki kardeşin oranı %60,80, ikinci sıradaki kardeşin oranı %28,10, üçüncü sıradaki kardeşin oranı %6,50 ve diğer sıradaki kardeşin oranı ise %4,60 olarak belirlendiği görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Kişisel bilgi formu

Kişisel Bilgi Formunda çocuğun, cinsiyet, yaş grubu, aile türü, anne ve baba eğitim durumu, kardeş sayısı, kardeşlerinin arasında kaçınıcı sırada olduğu, oyuncak tercihlerine ait bölümler bulunmaktadır. Demografik özellikler alan yazın araştırmaları sonucunda belirlenmeye çalışılmıştır (EK-2).

3.3.2. Saldırganlık yönelim ölçeği

Kaynak, Kan, Kurtulmuş (2016) tarafından 2014-2015 eğitim-öğretim yılının güz yarıyılında geliştirilen bu ölçek Ankara, Antalya, Hatay, Konya ve Muş illerinde ortalama yaşları 5.3 olan toplamda 337 çocuk (n=164 kız; n=173 erkek) üzerinde uygulanmıştır. Ölçekte Engellenme-Saldırganlık (Frustration AggressionHypothesis) Teorisini temel alan, 36-72 aylık çocukların saldırganlıklarını neye ya da kimlere yönelttiklerini tespit eden bir ölçme aracının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla ilgili alan yazın temel alınarak ölçek formu oluşturulmuştur. Yapılan faktör analizi sonucunda ölçeğin 27 madde ve 4 alt boyuttan oluştuğu belirlenmiştir. Bu alt boyutlar ilgili alan yazın doğrultusunda; başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık ve eşyalara/nesnelere yönelik saldırganlık olarak isimlendirilmiştir. Başkasına yönelik fiziksel saldırganlık 8, başkasına yönelik ilişkisel saldırganlık 7, kendine yönelik saldırganlık 5, nesneye yönelik saldırganlık 7 maddeden oluşmaktadır.

Ölçeğin tamamı için Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı.957 olarak belirlenirken; alt boyutlar için sırası ile .946, .945, .853 ve .920 olarak belirlenmiştir. Oluşturulan maddelerin her biri bir davranış biçimini temsil edecek şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca 2014-2015 eğitim-öğretim yılının bahar yarıyılında Ankara il merkezindeki okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 127 çocuk ile ölçüt geçerliği çalışması yapılmıştır. Bu amaçla çocuklara araştırmacılar tarafından geliştirilen “36-72 Aylık Çocuklara Yönelik Saldırganlık Yönelim Ölçeği”nin yanı sıra Crick, Casas & Mosher (1997) tarafından geliştirilmiş, ülkemize uyarlaması Şen ve Arı (2011) tarafından yapılmış “Okul Öncesi Davranış Ölçeği-Öğretmen Formu” uygulanmıştır. Uygulama sonucunda ölçeklerin alt boyutları arasında 0.01 düzeyinde anlamlı .340 ile .875 arasında değişen korelasyonlar olduğu belirlenmiştir. Tüm bu bulgular geliştirilen ölçeğin, 36-72 aylık çocukların saldırganlıklarını neye ya da kimlere yönelttiklerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ortaya koymuştur.

Bu çalışmada 27 maddeden ve 4 alt boyuttan oluşan bu ölçek araştırmacı tarafından öğretmene verilerek 36- 72 aylık çocuklara uygulaması istenmiştir. Ölçeği doldururken sadece bir çocuğa odaklanılması gerekmektedir. Odaklanılan çocuğun tam amacına ulaşmak üzereyken amacına ulaşamamasına neden olan herhangi bir engelle karşılaşması durumunda yapması muhtemel olan ölçekteki davranışların o çocuğu ne

ölçüde tanımladığını 1 (hiçbir zaman yapmaz) ve 7 (her zaman/sürekli yapar) cevaplarından birini “X” işareti koyarak işaretlenmelidir. Ölçekte her maddenin 1’den 7’ye kadar değeri bulunmaktadır. Her çocuk için maddenin karşısında bulunan değer doğrudan toplanır. Ölçekte ters madde yer almamaktadır. Madde puanlarının toplanmasının ardından elde edilen değer artması/yükselmesi ilgili alt boyuta yönelik saldırganlığın da artması/yükselmesi şeklinde yorumlanmaktadır (EK-3). Ölçeği kullanabilmek için başyazardan mail yoluyla izin alınmıştır (EK-4).

3.3.3. Oyuncak seçimleri formu ve oyuncak resimleri dosyası

36-72 aylık çocukların oyuncak seçimlerini belirleyebilmek amacıyla araştırmacı tarafından alan yazın araştırmaları sonucu önceki çalışmalar incelenerek geliştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda oyuncaklar, oyuncak kategorileri, türleri dikkate alınarak alan yazın incelemesi yapılmıştır. İnceleme sonucunda Onur ve Güney (2004, s.53) tarafından geliştirilen, 14 kategoride sınıflandırılan oyuncak türleri esas alınmıştır. Esas alınan bu oyuncaklar oyuncak listesi şeklinde hazırlanmıştır. Onur’un (2004) kategorilediği 14 grubu temsil edecek şekilde oyuncak resimleri belirlenmiştir. Forma ek olarak belirlenen oyuncakların resimleri etik kurallar dikkate alınarak, çocukların net olarak algılanacağı biçimde bir dosya haline getirilmiştir. Çocuklardan dosyadaki bütün oyuncak resimlerine bakmaları ve sevdikleri bir tane oyuncak seçmeleri istenmiştir. Çocukların seçtiği oyuncakın resmi oyuncak seçimleri formuna kaydedilmiştir (EK-5).

3.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama aşamasında 2019-2020 Eğitim Öğretim yılı içerisinde ilk olarak Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan izin alınmış, sonrasında Milli Eğitim Bakanlığında gerekli izin alınmıştır. İzin çıktığı Mart ayında Covid-19 salgınından dolayı pandemi dönemine girilmiş ve birçok kuruluş kapanmak zorunda kalmıştır. Bu nedenle veri toplama aşaması bu süreçte yarım kalmıştır. 2020-2021 Eğitim Öğretim yılında okulların tekrar açılmasıyla birlikte gerekli izinler Milli Eğitim Bakanlığında tekrar alınarak veri toplamaya başlanmıştır. Bu eğitim öğretim yılı içerisinde de okullar birkaç kez daha pandemi nedeniyle kapanmak zorunda kalmıştır. Veriler 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılıının ikinci dönemi içerisinde 6 okuldan toplanmıştır. Eskişehir ilinde bulunan Odunpazarı ve Tepebaşı ilçelerinde toplamda 22 resmi bağımsız anaokulu olmasına rağmen covid-19 pandemi nedeniyle sadece 6 okul araştırma için izin vermiş ve çalışmaya destek

olmuştur. Veri toplama aşamasında 22 okul öncelikle tek tek aranmış, ön görüşmeye gidilmiş ve gönüllü katılım sağlamak isteyen okullarla tarih belirlenerek sürece devam edilmiştir. Okul müdürüyle çalışmaya gönüllü katılmak isteyen öğretmenler ile ilgili görüşülmüş, ‘Öğretmen Gönüllü Katılım Formu’ verilmiştir (Ek 6). Gönüllü Katılım sağlamak isteyen öğretmenler tarafından doldurulan formlar geldikten sonra öğretmenlerin sınıfına ‘Veli izin Formu’, ‘Gönüllü Katılım Formu’ bırakılmıştır (EK-7). Öğretmenlerden bu formları velilere iletmeleri istenmiştir. İzin veren ve gönüllü katılım sağlamak isteyen velilerin çocuklarıyla çalışma gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Katılım sağlayacak olan her çocuk için öğretmene ‘Saldırganlık Yönelim Ölçeği’ verilmiş, çocukları gözlemleyerek nasıl doldurmaları gerektiği aktarılmıştır. Araştırmacının çocuklarla birebir ve yüz yüze görüşebileceği, sessiz bir ortam okul tarafından sağlanmıştır. Çalışmaya katılması için izin verilen bütün çocuklar tek tek alınarak araştırmacının hazırladığı ‘Oyuncak Resimli Dosya’ çocuklara gösterilmiş ve incelemeleri istenmiştir. Her çocuğun ilgisine ve karar verme süresine göre bu adım 5-20 dakika arasında değişmiştir. Çocuklardan inceleme sonucunda “En sevdikleri bir oyuncak” seçmeleri istenmiş ve seçimleri araştırmacı tarafından “Oyuncak Seçimleri Formuna” kaydedilmiştir. Okulların pandemi nedeniyle açılıp, kapanma süreleri veri toplanma aşamasını olumsuz yönde etkilemiştir. Daha fazla çocukla çalışabilme olanağı pandemiden dolayı sınırlı sayıda kalmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada, okul öncesi dönemindeki çocukların saldırganlık yönelimlerinin demografik bilgilere ve oyuncak tercihlerine göre farklılaşma durumları incelenmiştir. Bu analiz sürecinde öncelikle verilerin normal dağılım gösterip göstermediği ile ilgili gerekli analizler yapılmıştır. Sürekli değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu Shapiro-Wilk testi ile incelenmiştir. Sürekli değişkenler ortalama \pm standart sapma veya medyan (minimum: maksimum) değerleri kullanılarak; kategorik değişkenler ise n (%) şeklinde ifade edilmiştir. Normallik testi sonucuna göre çocukların saldırganlık yönelimlerinin gruplar arası karşılaştırmalarında parametrik olmayan (nonparametrik) testler kullanılmıştır. Nonparametrik testler, kesin bir parametreye, belirli bir dağılıma, ortalama veya varyansa dayanmaksızın işlemler yapan –esnek- istatistiksel testlerdir. Genellikle gerçek ölçüm değerleri yerine sırama puanlarına göre işlem yaparlar. Nonparametrik testler birim sayısı çok az olduğunda tercih edilir (Özdamar, 2013,

s.364.). Bir çalışmada Parametrik testlerin uygulanabilmesi için örnek birim sayılarının belirli bir düzeyde olması da gerekmektedir ($n \geq 30$ veya $n \geq 100$ gibi) (Orhunbilge, 2000, s.245). Yapılan analizlerde gruptaki denek sayısı arttıkça kullanılan testin gücü ve güvenilirliği artmaktadır. Gruptaki denek sayısı az olduğunda ise (genellikle 30'dan az olduğunda) parametrik olmayan testler kullanılmalıdır. (Sümbüloğlu ve Sümbüloğlu, 2007 s.54). Örneğin; Denek sayısı $n < 10$ ise gruplar normal dağılım göstermez; dolayısıyla parametrik olmayan (nonparametrik) testler kullanılır. Bu çalışmada da gerekli şartları yerine getirmediği için parametrik yerine non parametrik testlerden olan ikili karşılaştırmalar için Mann Whitney U testi, ikiden fazla karşılaştırmalar için Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Mann Whitney U testi, iki ilişkisiz örneklemden elde edilen puanların birbirinden anlamlı bir şekilde farklılık gösterip göstermediğini test eder (Büyüköztürk, 2020, s.164). Kruskal Wallis testi ilişkisiz iki ya da daha çok örneklem ortalamasının birbirlerinden anlamlı farklılık gösterip göstermediğini test eder (Büyüköztürk, 2020, s.168).

Uygulanan Kruskal Wallis testi sonrasında genel anlamlılık bulunması durumunda alt grup analizler Dunn-Bonferroni testi kullanılmıştır. Kruskal Wallis testi anlamlı çıkan durumlarda ikili gruplar arasında farklılık olup olmadığının incelenmesi gerekir. En uygun olanı, parametrik olmayan çoklu karşılaştırma tekniklerinden birini uygulamaktır. Sıklıkla kullanılan parametrik olmayan Benferroni test olarak da bilinen Dunn's testidir (Büyüköztürk, 2020, s.171.) İstatistiksel analizler için SPSS (IBM Corp. Released 2012. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 21.0. Armonk, NY: IBM Corp.) programı kullanılmış olup, istatistiksel analizlerde tip I hata düzeyi %5 olarak kabul edilmiştir. Yapılan her analiz, araştırma problemlerine yanıt verecek şekilde tablolara dönüştürülmüş ve bulgular bölümünde sunulmuştur.

4. BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelimleri ve oyuncak tercihlerini belirlemektir. Bu amaca uygun olarak, çocukların saldırganlık yönelim durumları, demografik bilgileri ve oyuncak tercihlerinin belirlenmesi için çalışmaya katılan 217 çocuktan “Kişisel Bilgi Formu”, “Saldırganlık Yönelim Ölçeği” ve “Oyuncak Seçimleri Formu” ile elde edilen bulgulara aşağıda yer verilmiştir.

4.1. Çocukların Saldırganlık Yönelim Ölçeğinden Aldıkları Puanlara İlişki Betimsel İstatistikler

Çocukların Saldırganlık Yönelim Ölçeğinden aldıkları puanların alt boyutlara göre betimsel istatistikleri yapılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.1’ de gösterilmiştir.

Tablo.4. 1. Çocukların saldırganlık yönelim ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler

Değişkenler	Minimum	Maksimum	Medyan	Ortalama	Std. Sapma
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	8	50	8	11,52	8,53
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	7	42	7	9,20	5,62
Kendilerine Yönelik Saldırganlık	5	14	5	5,16	0,93
Nesnelere Yönelik Saldırganlık	7	49	7	9,51	7,28

Not: n=217

Tablo 4.1.’de yer alan çocukların Saldırganlık Yönelim Ölçeği başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık alt boyutuna ilişkin bulgular incelendiğinde çocukların aldığı en yüksek puanın 50, en düşük puanın ise 8 olduğu görülmektedir. Çocukların ölçeğin bu boyutundan aldıkları puanların ortalama ve standart sapmasının $11,52 \pm 8,53$ olduğu görülmektedir. Saldırganlık Yönelim Ölçeği başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık alt boyutuna ilişkin bulgular incelendiğinde çocukların aldığı en yüksek puanın 42, en düşük puanın ise 7 olduğu görülmektedir. Çocukların ölçeğin bu boyutundan aldıkları puanların ortalama ve standart sapmasının

9,20 \pm 5,62 olduğu görülmektedir. Saldırganlık Yönelim Ölçeği kendilerine yönelik saldırganlık alt boyutuna ilişkin bulgular incelendiğinde çocukların aldığı en yüksek puanın 14, en düşük puanın ise 5 olduğu görülmektedir. Çocukların ölçeğin bu boyutundan aldıkları puanların ortalama ve standart sapmasının 5,16 \pm 0,93 olduğu görülmektedir. Saldırganlık Yönelim Ölçeği nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık alt boyutuna ilişkin bulgular incelendiğinde çocukların aldığı en yüksek puanın 49, en düşük puanın ise 7 olduğu görülmektedir. Çocukların ölçeğin bu boyutundan aldıkları puanların ortalama ve standart sapmasının 9,51 \pm 7,28 olduğu görülmektedir. Ölçek Puanlamasında puan arttıkça çocukların Saldırganlık Yönelimleri de paralel olarak artmaktadır.

4.2. Oyuncak Seçimleri Formuna İlişkin Dağılımlar

Çocukların Oyuncak Resimleri Dosyasından seçim yaptıkları ve Oyuncak Seçimleri Formuna kaydedilen verilere ilişkin dağılımlar Tablo 4.2' de gösterilmiştir.

Tablo.4. 2. *Oyuncak seçimleri formuna ilişkin dağılımlar*

Oyuncak Grubu	n	%
Oyuncak Savaş Aletleri	77	35,50
Yumuşak Oyuncaklar	30	13,80
Güncel Kahramanlar	26	12,0
Minyatür Nesnelere- Set	19	8,80
Maketler- Uçaklar vb	18	8,30
Hareketli Oyuncaklar	10	4,60
Elişi Oyuncakları	9	4,10
Müzikli Oyuncaklar	8	3,70
Masaüstü Strateji Oyun	6	2,80
Manipülatif Oyuncaklar	5	2,30
Oyun Malzemeleri	5	2,30
Elektronik Oyuncaklar	3	1,40
Eğitici Oyuncaklar	1	0,50
Toplam	217	100 %

Tablo 4.2. incelendiğinde oyuncak savaş aletlerini tercih eden çocukların oranının %35,50 olduğu ve bu grubun en çok tercih edilen oyuncak grubu olduğu görülmektedir. Bununla birlikte yumuşak oyuncakları seçen çocukların oranı %13,80, güncel kahramanları seçen çocukların oranı %12, minyatür nesnelere-set oyuncakları seçen çocukların oranı %8,80, maketler-uçaklar oyuncak grubunu seçen çocukların oranı ise %8,30 olarak belirlenmiştir. Tablo 4.2 incelendiğinde, hareketli oyuncakları seçen çocukların oranının %4,60, elişi oyuncaklarını seçen çocukların oranının %4,10, müzikli oyuncakları seçen çocukların oranının %3,70, masaüstü strateji oyuncak grubunu seçen çocukların oranının ise %2,80 olduğu görülmektedir. Manipülatif oyuncak grubu ve oyun malzemelerini seçen çocukların oranı %2,30, elektronik oyuncak grubunu seçen çocukların oranı %1,40 ve eğitici oyuncakları seçen çocukların oranı ise %0,50 ile en az seçilen oyuncak grubu olarak belirlenmiştir.

4.3. Çocukların Saldırganlık Yönelimleri ile Cinsiyet Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

Çocukların saldırganlık yönelimlerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini incelemek için Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.3. 'de gösterilmiştir.

Tablo.4. 3. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile cinsiyet arasındaki ilişkiye yönelik Mann Whitney U Testi sonuçları

Değişkenler	Cinsiyet Grupları	n	Ortalama sırası	U	z	p
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Kız	101	100,16	4965	-2,37	0,018*
	Erkek	116	116,70			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	Kız	101	104,48	5401,50	-1,27	0,204
	Erkek	116	112,94			
Kendilerine Yönelik Saldırganlık	Kız	101	105,65	5519,50	-1,78	0,074
	Erkek	116	111,92			
Nesnelere Yönelik Saldırganlık	Kız	101	99,61	4910	-2,88	0,004*
	Erkek	116	117,17			

Not: *: $p < 0,05$

Tablo 4.3. incelendiğinde çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimlerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir ($p < 0,05$). Mann-Whitney U-testi sonucu hesaplanan z değeri -2,37, anlamlılık değeri (p değeri) ise 0,018'dir. Hesaplanan ortalama sırası (mean rank) değerleri dikkate alındığında erkek çocukların, kız çocuklarına göre başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Tablo 4.3.'deki veriler incelendiğinde çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ve kendilerine yönelik saldırganlık yönelimleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir ($p = 0,204$, $p = 0,074$; $p > .05$). Buna karşın nesnelere/şeyalara yönelik saldırganlık yönelimlerinin cinsiyete göre farklılaşmasında Mann-Whitney U-testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Test sonucu hesaplanan z değeri -2,88, anlamlılık değeri (p değeri) ise 0,004'tür. Hesaplanan ortalama sırası (mean rank) değerleri dikkate alındığında nesnelere/şeyalara yönelik saldırganlık alt boyutunda erkek çocukların, kız çocuklarına göre saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.4. Çocukların Saldırganlık Yönelimleri ile Yaş Grubu Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

Çocukların saldırganlık yönelimlerinde yaş grubu değişkenine göre farklılaşma olup olmadığını incelemek için Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.4. 'de gösterilmiştir.

Tablo.4. 4. Çocukların saldırganlık yönelimlerinin yaş grubu değişkenine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis Testi sonuçları

Değişkenler	Yaş grupları	n	Ortalama sırası	sd	X^2	p
Baskalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	38-48 ay	23	98,65	2	5,57	0,062
	49-60 ay	118	116,53			
	61-72 ay	76	100,45			
Baskalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	38-48 ay	23	105,98	2	1,94	0,379
	49-60 ay	118	113,18			
	61-72 ay	76	103,42			
Kendilerine Yönelik Saldırganlık	38-48 ay	23	107,43	2	1,09	0,580
	49-60 ay	118	110,67			
	61-72 ay	76	106,88			

Tablo 4.4. (Devam) Çocukların saldırganlık yönelimlerinin yaş grubu değişkenine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis Testi sonuçları

Nesnelere	38-48 ay	23	99,30			
Yönelik	49-60 ay	118	115,14	2	4,92	0,085
Saldırganlık	61-72 ay	76	102,41			

Not: *: $p < 0,05$

Tablo 4.4. incelendiğinde; çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimlerinin ($\chi^2_{(2)}=0,062$; $p>.05$), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimlerinin ($\chi^2_{(2)}= 0,379$; $p>.05$), kendilerine yönelik saldırganlık yönelimlerinin ($\chi^2_{(2)}=0,580$; $p>.05$) ve nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimlerinin ($\chi^2_{(2)}= 0,085$; $p>.05$) yaş değişkenine göre farklılaşmasında Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

4.5. Çocukların Saldırganlık Yönelimleri ile Aile Türü Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

Çocukların saldırganlık yönelimlerinde aile türüne göre farklılaşma olup olmadığını incelemek için Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.5. 'de gösterilmiştir.

Tablo.4. 5. Çocukların saldırganlık yönelimlerinin aile türü değişkenine göre karşılaştırılması, Mann Whitney U Testi sonuçları

Değişkenler	Aile türleri	n	Ortalama sırası	U	z	p
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Çekirdek aile Parçalanmış aile	202 12	107,28 111,13	1168,50	-,25	0,800
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	Çekirdek aile Parçalanmış aile	202 12	106,68 121,25	1047	-1,01	0,312
Kendilerine Yönelik Saldırganlık	Çekirdek aile Parçalanmış aile	202 12	107,33 110,33	1178	-,39	0,693
Nesnelere Yönelik Saldırganlık	Çekirdek aile Parçalanmış aile	202 12	106,73 120,50	1056	-1,04	0,297

Not: *: $p < 0,05$

Not: Geniş Aile türü veri sayısının yetersiz olmasından ötürü istatistiksel analize dahil edilmemiştir.

Tablo 4.5.'deki verilerde de görüldüğü gibi çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ($p=0,800$; $p>.05$), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($p=0,312$; $p>.05$), kendilerine yönelik saldırganlık ($p=0,693$; $p>.05$) ve nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimlerinin ($p=0,297$; $p>.05$) aile türüne göre farklılaşma gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Mann-Whitney U-testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

4.6. Çocukların Saldırganlık Yönelimleri ile Anne Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

Çocukların saldırganlık yönelimlerinin anne eğitim düzeyine göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek için Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.6. ' de gösterilmiştir.

Tablo.4. 6. *Çocukların saldırganlık yönelimlerinin anne eğitim düzeyine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis Testi sonuçları*

Değişkenler	Eğitim Düzeyi	<i>n</i>	Ortalama sırası	<i>sd</i>	X^2	<i>p</i>	Anlamlı Fark
Bşkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	İlkokul	8	142,69	4	11,68	0,020*	İlkokul-Lise
	Ortaokul	14	114,68				
	Lise	104	105,86				
	Önlisans	28	128,16				
	Lisans	61	96,31				Önlisans-Lisans
Bşkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	İlkokul	8	117,50	4	3,45	0,485	
	Ortaokul	14	118,75				
	Lise	104	107,15				
	Önlisans	28	118,07				
	Lisans	61	101,11				
Kendilerine Yönelik Saldırganlık	İlkokul	8	127,75	4	6,88	0,142	
	Ortaokul	14	109				
	Lise	104	105,73				
	Önlisans	28	113,21				
	Lisans	61	106,66				

Tablo 4.6. (Devam) Çocukların saldırganlık yönelimlerinin anne eğitim düzeyine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis Testi sonuçları

Nesnelere Yönelik Saldırganlık	Eğitim Düzeyi	Oran	Ortalama	Standart Sapma	Ölçüm
Yönelik Saldırganlık	İlkokul	8	123,81	4	4,24
	Ortaokul	14	108,18		
	Lise	104	103,96		
	Önlisans	28	120,91		
	Lisans	61	106,84		

Not: *: $p < 0,05$ Not: *Lisansüstü Eğitim Düzeyi veri sayısının yetersiz olmasından ötürü istatistiksel analize dahil edilmemiştir.

Tablo 4.6.'deki veriler incelendiğinde, Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre, çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimleri ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($\chi^2_{(4)} = 0,020$; $p < .05$). Bu bulgu annenin eğitim düzeyinin çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimlerini arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Anlamlılık sonrası yapılan Post hoc (Dunn-Bonferroni) analizlerde farkın hangi grup veya gruplardan kaynaklandığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelim alt boyutunda anne eğitimi düzeyi ilkokul olan ile lise olan çocukların, anne eğitim düzeyi lise olan ile önlisans olan çocukların, anne eğitim düzeyi önlisans olan ile lisans olan çocuklar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Ortalama sıraları dikkate alındığında en yüksek fiziksel saldırganlık yönelimini ilkokul eğitimi almış annelerin çocukları gösterirken, bunu sırasıyla önlisans, ortaokul, lise ve lisans eğitimi almış annelerin çocuklarının izlemekte olduğu görülmektedir.

Tablo 4.6. incelendiğinde çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($\chi^2_{(4)} = 0,485$; $p > .05$), kendilerine yönelik saldırganlık ($\chi^2_{(4)} = 0,142$; $p > .05$) ve nesnelere/şeyalara yönelik saldırganlık yönelimlerinin ($\chi^2_{(4)} = 0,374$; $p > .05$) anne eğitim düzeyine göre farklılaşmasında Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

4.7. Çocukların Saldırganlık Yönelimleri ile Baba Eğitim Düzeyi Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

Çocukların saldırganlık yönelimleri ile baba eğitim düzeyi arasında farklılaşma olup olmadığını incelemek için Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.7. 'de gösterilmiştir.

Tablo.4. 7. *Çocukların saldırganlık yönelimlerinin baba eğitim düzeyine göre farklılaşması, Kruskal Wallis testi sonuçları*

Değişkenler	Eğitim Grupları	n	Ortalama sırası	sd	X ²	p	Anlamlı Fark
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	İlkokul	5	153,50	4	10,99	0,027*	İlkokul-Önlisans
	Ortaokul	9	109,28				
	Lise	100	114,89				
	Önlisans	27	96,50				
	Lisans	72	96,47				Lise-Lisans
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	İlkokul	5	96,60	4	3,86	0,425	
	Ortaokul	9	116				
	Lise	100	111,32				
	Önlisans	27	92,46				
	Lisans	72	106,06				
Kendilerine Yönelik Saldırganlık	İlkokul	5	121,30	4	4,54	0,337	
	Ortaokul	9	100,50				
	Lise	100	109,02				
	Önlisans	27	100,50				
	Lisans	72	106,46				
Nesnelere Yönelik Saldırganlık	İlkokul	5	126,20	4	1,69	0,792	
	Ortaokul	9	106,44				
	Lise	100	108,98				
	Önlisans	27	101,81				
	Lisans	72	104,93				

Not: *: $p < 0,05$ Not: *: Lisansüstü Eğitim Düzeyi veri sayısının yetersiz olmasından ötürü istatistiksel analize dahil edilmemiştir.

Tablo 4.7.'deki verilere bakıldığında, Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre, çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimleri ile baba eğitim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($\chi^2_{(4)} = 0,027$; $p < .05$). Bu bulgu babanın eğitim düzeyinin çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimlerini arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Anlamlılık sonrası yapılan Post hoc (Dunn-Bonferroni) analizlerde farkın hangi grup veya gruplardan kaynaklandığı belirlenmeye çalışılmıştır. Başkalarına yönelik fiziksel

saldırganlık yönelim alt boyutunda baba eğitimi düzeyi ilkököl olan ile önlisans olan çocukların, baba eğitim düzeyi ilkököl olan ile lisans olan çocukların, baba eğitim düzeyi lise olan ile lisans olan çocukların arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Ortalama sıraları dikkate alındığında en yüksek fiziksel saldırganlık yönelimini ilkököl eğitimi almış babaların çocukları gösterirken, bunu sırasıyla lise, ortaokul, önlisans ve lisans eğitimi almış babaların çocuklarının izlediği görülmektedir.

Tablo 4.7. incelendiğinde çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($\chi^2_{(4)}= 0,425$; $p>.05$), kendilerine yönelik saldırganlık ($\chi^2_{(4)}= 0,337$; $p>.05$) ve nesnelere\şyalara yönelik saldırganlık yönelimlerinin ($\chi^2_{(4)}= 0,792$; $p>.05$) baba eğitim düzeyine göre farklılaşmasında Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

4.8. Çocukların Saldırganlık Yönelimleri ile Kardeş Sayısı Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

Çocukların saldırganlık yönelimleri ile kardeş sayısı arasında farklılık olup olmadığını incelemek için Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.8. 'de gösterilmiştir.

Tablo.4. 8. *Çocukların saldırganlık yönelimlerinin kardeş sayısı değişkenine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis testi sonuçları*

Değişkenler	Kardeş sayısı	n	Ortalama sırası	sd	X ²	p
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	1	104	106,64	2	0,42	0,809
	2	95	111,29			
	3	18	110,53			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	1	104	111,35	2	1,16	0,559
	2	95	105,16			
	3	18	115,69			
Kendilerine Yönelik Saldırganlık	1	104	107,69	2		0,564
	2	95	109,36			
	3	18	114,64			
Nesnelere Yönelik Saldırganlık	1	104	110,01	2		0,911
	2	95	107,54			
	3	18	110,89			

Not: *: $p < 0,05$

Tablo 4.8. incelendiğinde çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ($\chi^2_{(2)}= 0,809$; $p>.05$), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($\chi^2_{(2)}= 0,559$; $p>.05$), kendilerine yönelik saldırganlık ($\chi^2_{(2)}= 0,564$; $p>.05$) ve nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimlerinin ($\chi^2_{(2)}= 0,911$; $p>.05$) kardeş sayısına göre farklılaşmasında Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir.

4.9. Çocukların Saldırganlık Yönelimleri ile Kardeş Sırası Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

Çocukların saldırganlık yönelimlerinde kardeş sırasına göre farklılaşma olup olmadığını incelemek için Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.9. ' de gösterilmiştir.

Tablo.4. 9. *Çocukların saldırganlık yönelimlerinin kardeş sırası değişkeni göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis testi sonuçları*

Değişkenler	Kardeş sırası	n	Ortalama sırası	sd	X ²	p
Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	1	132	107,08	3	1,43	0,699
	2	61	108,57			
	3	14	120,54			
	Diğer	10	120,85			
Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	1	132	109,58	3	3,91	0,272
	2	61	101,58			
	3	14	125,89			
	Diğer	10	122,95			
Kendilerine Yönelik Saldırganlık	1	132	108,26	3	2,35	0,502
	2	61	107,71			
	3	14	118,11			
	Diğer	10	113,85			
Nesnelere Yönelik Saldırganlık	1	132	109,70	3	0,95	0,814
	2	61	105,62			
	3	14	118			
	Diğer	10	107,80			

Not: *: $p < 0,05$

Tablo 4.9. incelendiğinde çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık ($\chi^2_{(3)}= 0,699$; $p>.05$), başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık ($\chi^2_{(3)}= 0,272$; $p>.05$), kendilerine yönelik saldırganlık ($\chi^2_{(3)}= 0,502$; $p>.05$) ve nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimlerinin ($\chi^2_{(3)}= 0,814$; $p>.05$) kardeş sırası değişkenine göre farklılaşmasında Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur.

4.10. Çocukların Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık Yönelimleri ile Oyuncak Tercihleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

Çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimlerinde oyuncak tercihlerine göre farklılaşma olup olmadığını incelemek için Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.10. ' da gösterilmiştir.

Tablo.4. 10. Çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis testi sonuçları

Alt Boyutlar	Oyuncak Grupları	n	Ortalama sırası	sd	X ²	p	Anlamlı Fark
Baskalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Yumuşak Oyuncaklar	30	95,78	9	25,24	0,003	Minyatür nesnel set- Güncel kahraman Yumuşak Oyuncaklar- Güncel Kahramanlar
	Minyatür nesnel- set	19	89,32			*	
	Elişi Oyuncakları	9	85,22				
	Masaüstü Strateji Oyuncakları	6	75,50				
	Müzikli oyuncaklar	8	116,56				
	Hareketli Oyuncaklar	10	100,05				
	Güncel Kahramanlar	26	147,98				
	Maketler- Uçaklar vb.	18	106,44				
	Oyuncak Savaş Aletleri	77	110,56				
*Diğer	14	118,04					

Not: *: $p < 0,05$. Not: * Veri sayısının yetersiz olmasından ötürü Manipülatif Oyuncaklar, Oyun Malzemeleri, Elektronik Oyuncaklar, Eğitici Oyuncaklar grupları diğer grup içerisinde toplanmıştır.

Tablo 4.10.'daki veriler incelendiğinde, Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre, çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre farklılaşmasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. ($\chi^2_{(9)}=0,003$; $p<.05$). Bu bulgu oyuncak tercihlerinin çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimlerini arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Anlamlılık sonrası yapılan Post hoc (Dunn-Bonferroni) analizinde farkın hangi grup veya gruplardan kaynaklandığı belirlenmeye çalışılmıştır. Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelim alt boyutunda oyuncak tercihleri minyatür nesnelere set olan ile güncel kahramanlar olan çocukların, oyuncak tercihleri yumuşak oyuncaklar olan ile güncel kahraman olan çocukların arasında istatistiksel olarak fark bulunmuştur. Ortalama sıraları dikkate alındığında en yüksek fiziksel saldırganlık yönelimini güncel kahramanları seçen çocukların gösterdiği, bunu sırasıyla diğer (manipülatif oyuncaklar, oyun malzemeleri, elektronik oyuncaklar, eğitici oyuncaklar), müzikli oyuncaklar, oyuncak savaş aletleri, maketler- uçaklar, hareketli oyuncaklar, yumuşak oyuncaklar, minyatür nesnelere set, elişi oyuncakları ve masaüstü strateji oyuncaklarını seçen çocuklar olduğu görülmektedir.

4.11. Çocukların Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık Yönelimleri ile Oyuncak Tercihleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

Çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimlerinde oyuncak tercihlerine göre farklılaşma olup olmadığını incelemek için Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.11. ' de gösterilmiştir.

Tablo.4. 11. Çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis testi sonuçları

Alt Boyutlar	Oyuncak Grupları	n	Ortalama Sırası	sd	X ²	p	Anlamlı Fark
Baskalarına Yönelik İlişkisel Saldırganlık	Yumuşak Oyuncaklar	30	90,65	9	43,94	0,000	Masaüstü strateji- Güncel Kahraman
	Minyatür Nesnelere set	19	89,71				Elişi -Güncel Kahraman

Tablo. 4. 11. (Devam) Çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis testi sonuçları

Elişi Oyuncakları	9	89,33	Minyatür nesneler-set- Güncel Kahraman
Masaüstü Strateji Oyuncakları	6	80	Yumuşak oyuncaklar- Güncel Kahraman
Müzikli oyuncaklar	8	136,06	Oyuncak savaş aletleri- Güncel Kahraman
Hareketli Oyuncaklar	10	121,20	Maketler uçaklar - Güncel Kahraman
Güncel Kahramanlar	26	157,79	Oyuncak savaş aletleri- Güncel Kahraman
Maketler- Uçaklar vb.	18	104,78	
Oyuncak Savaş Aletleri	77	101,84	
*Diğer	14	129,61	

Not: *: $p < 0,05$

Tablo 4.11.'deki veriler incelendiğinde Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre, çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre farklılaşmasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($\chi^2_{(9)}=0,000$; $p<.05$). Bu bulgu oyuncak tercihlerinin çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimlerini arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Anlamlılık sonrası yapılan Post hoc (Dunn-Bonferroni) analizlerde farkın hangi grup veya gruplardan kaynaklandığı belirlenmeye çalışılmıştır. Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelim alt boyutunda oyuncak tercihleri masaüstü- strateji olan ile güncel kahramanlar olan çocukların, oyuncak tercihleri elişi oyuncaklar olan ile güncel kahraman olan çocukların, oyuncak tercihleri mintayür nesnelere-set olan ile güncel kahramanlar olan çocukların, oyuncak tercihleri yumuşak oyuncaklar olan ile

güncel kahramanlar olan çocukların, oyuncak tercihleri oyuncak savaş aletleri olan ile güncel kahramanlar olan çocukların, oyuncak tercihleri maketler-uçaklar olan ile güncel kahramanlar olan çocukların arasında istatistiksel olarak fark bulunmuştur. Ortalama sıraları dikkate alındığında en yüksek ilişkisel saldırganlık yönelimini güncel kahramanları seçen çocuklar gösterirken, bunu sırasıyla müzikli oyuncaklar, diğer (manipülatif oyuncaklar, oyun malzemeleri, elektronik oyuncaklar, eğitici oyuncaklar), hareketli oyuncaklar, maketler-uçaklar, oyuncak savaş aletleri, yumuşak oyuncaklar, minyatür nesnelere- set, elişi oyuncakları ve masaüstü strateji oyuncakları izlemektedir.

4.12. Çocukların Kendilerine Yönelik Saldırganlık Yönelimleri ile Oyuncak Tercihleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

Çocukların Kendilerine Yönelik Saldırganlık Yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre farklılaşma olup olmadığını incelemek için Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.12. 'de gösterilmiştir.

Tablo.4. 12. Çocukların kendilerine yönelik saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis testi sonuçları

Alt Boyutlar	Oyuncak Grupları	n	Ortalama Sırası	sd	X ²	p	Anlamlı Fark
Kendilerine Yönelik Fiziksel Saldırganlık	Yumuşak Oyuncaklar	30	102,50	9	24,87	0,003	Yumuşak Oyuncaklar- Güncel Kahramanlar
	Minyatür nesnelere- set	19	102,50				
	Elişi Oyuncakları	9	102,50				
	Masaüstü Strateji Oyuncakları	6	102,50				
	Müzikli oyuncaklar	8	129,94				
	Hareketli Oyuncaklar	10	102,50				
	Güncel Kahramanlar	26	127,71				
	Maketler- Uçaklar vb.	18	102,50				
	Oyuncak Savaş Aletleri	77	108,08				
	*Diğer	14	110,07				

Tablo 4.12.'deki veriler incelendiğinde Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre, çocukların kendilerine yönelik saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre farklılaşmasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($\chi^2_{(9)}=0,003$; $p<.05$). Bu bulgu oyuncak tercihlerinin çocukların kendilerine yönelik saldırganlık yönelimlerini arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Anlamlılık sonrası yapılan Post Hoc (Dunn-Bonferroni) analizlerde farkın hangi grup veya gruplardan kaynaklandığı belirlenmeye çalışılmıştır. Kendilerine yönelik saldırganlık yönelim alt boyutunda oyuncak tercihleri yumuşak oyuncaklar olan ile güncel kahramanlar olan çocukların arasında istatistiksel olarak fark bulunmuştur. Ortalama sıraları dikkate alındığında en yüksek kendilerine yönelik saldırganlık yönelimini müzikli oyuncakları seçen çocuklar gösterirken, bunu sırasıyla güncel kahramanlar, diğer (manipülatif oyuncaklar, oyun malzemeleri, elektronik oyuncaklar, eğitici oyuncaklar), oyuncak savaş aletleri izlemektedir. Yumuşak oyuncaklar, minyatür nesnelere- set, elişi oyuncakları, masaüstü strateji, hareketli oyuncaklar ve maketler- uçaklar oyuncaklarının ise değerleri eşit çıkmıştır.

4.13. Çocukların Nesnelere\Eşyalara Yönelik Saldırganlık Yönelimleri ile Oyuncak Tercihleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Sonuçlar

Çocukların nesnelere\ eşyalara yönelik saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre farklılaşma olup olmadığını incelemek için Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.13. ' de gösterilmiştir.

Tablo.4. 13. Çocukların nesnelere\ eşyalara yönelik saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis testi sonuçları

Alt Boyutlar	Oyuncak Grupları	n	Ortalama Sırası	sd	X ²	p	Anlamlı Fark
Nesnelere Eşyalara Yönelik Saldırganlık	Yumuşak Oyuncaklar	30	92,33	9	36,13	0,000	Yumuşak Oyuncaklar - Güncel Kahramanlar
	Minyatür nesnelere- set	19	96,82				Hareketli Oyuncaklar- Güncel Kahraman
	Elişi Oyuncakları	9	96,44				Minyatür Nesnelere-set- Güncel Kahramanlar

Tablo. 4.13. (Devam) Çocukların nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre karşılaştırılması, Kruskal Wallis testi sonuçları

Masaüstü Strateji Oyuncakları	6	86,00	Oyuncak Savaş Aletleri- Güncel Kahramanlar,
Müzikli oyuncaklar	8	116,00	Maketler uçaklar -Güncel Kahramanlar
Hareketli Oyuncaklar	10	94,80	
Güncel Kahramanlar	26	154,25	
Maketler- Uçaklar vb.	18	105,11	
Oyuncak Savaş Aletleri	77	107,14	
Diğer	14	116,50	

Not: *: $p < 0,05$. Not: * Veri sayısının yetersiz olmasından ötürü Manipülatif Oyuncaklar, Oyun Malzemeleri, Elektronik Oyuncaklar, Eğitici Oyuncaklar grupları diğer grup içerisinde toplanmıştır.

Tablo 4.13.'deki veriler incelendiğinde Kruskal Wallis testi sonuçlarına göre, çocukların nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre farklılaşmasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir ($\chi^2_{(9)}=0,000$; $p < 0,05$). Bu bulgu oyuncak tercihlerinin çocukların nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimlerini arttırmada farklı etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Anlamlılık sonrası yapılan Post Hoc (Dunn-Bonferroni) analizlerde farkın hangi grup veya gruplardan kaynaklandığı belirlenmeye çalışılmıştır. Nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelim alt boyutunda oyuncak tercihleri yumuşak oyuncaklar olan ile güncel kahramanlar olan çocukların, oyuncak tercihleri hareketli oyuncaklar oyuncaklar olan ile güncel kahraman olan çocukların, oyuncak tercihleri mintayür nesnelere-set olan ile güncel kahramanlar olan çocukların, oyuncak tercihleri oyuncak savaş aletleri olan ile güncel kahramanlar olan çocukların, oyuncak tercihleri maketler-uçaklar olan ile güncel kahramanlar olan çocukların arasında istatistiksel olarak fark bulunmuştur. Ortalama sıraları dikkate alındığında en yüksek nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimini güncel kahramanları seçen çocuklar gösterirken, bunu sırasıyla, diğer (manipülatif oyuncaklar, oyun malzemeleri, elektronik

oyuncaklar, eğitici oyuncaklar), müzikli oyuncaklar, oyuncak savaş aletleri, maketler- uçaklar, minyatür nesnelerset, elişi oyuncakları, hareketli oyuncaklar, yumuşak oyuncaklar ve masaststrateji oyuncaklarını seçen çocuklar izlemektedir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu başlık altında, araştırmada elde edilen bulgulara dayanılarak ulaşılan sonuçlara, tartışmalara ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Bu araştırma, okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelimlerinde, demografik değişkenler ve oyuncak tercihlerine göre farklılaşma olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaca uygun olarak, çocukların saldırganlık yönelim durumları, demografik bilgileri ve oyuncak tercihlerinin belirlenmesi ile ilgili veri seti elde edilmiş ve sonuçlar incelenmiştir. Bu süreç sonunda elde edilen sonuçlar başlıklar halinde ayrı ayrı aşağıda incelenmiştir.

5.1.1. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile demografik değişkenler arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar

Araştırma sürecinde okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelimlerinin çeşitli demografik değişkenlere (cinsiyet, yaş grubu, aile türü, anne ve baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı, kardeşlerinin arasında kaçınıcı sırada olduğu) göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin sonuçlara aşağıda ayrı ayrı yer verilmiştir.

5.1.1.1. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile cinsiyet arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar

Çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık alt boyutunda erkek çocuklarının, kız çocuklarına göre fiziksel saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimleri ile kendilerine yönelik saldırganlık yönelimleriyle cinsiyet arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı belirlenmiştir ($p > .05$).

Çocukların nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık alt boyutunda erkek çocukların, kız çocuklarına göre saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

5.1.1.2. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile yaş grubu arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar

Çocukların saldırganlık yönelimlerinin dört alt boyutunda da yaş grubuna göre anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>.05$).

5.1.1.3. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile aile türü arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar

Çocukların saldırganlık yönelimlerinin dört alt boyutunda da aile türüne göre anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>.05$).

5.1.1.4. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile anne eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar

Çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimleri ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Annenin eğitim düzeyinin çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimlerini arttırmada farklı etkilere sahip olduğu söylenebilir. Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık boyutunda ilkökul eğitimi almış annelerin çocuklarının, önlisans, ortaokul, lise ve lisans eğitimi almış annelerin çocuklarına göre saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendilerine yönelik saldırganlık ve nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimlerinde anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir($p>.05$).

5.1.1.5. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile baba eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar

Çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimleri ile baba eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Babanın eğitim düzeyinin çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimlerini arttırmada farklı etkilere sahip olduğu söylenebilir. Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık Boyutunda ilkökul eğitimi almış babaların çocuklarının, önlisans, ortaokul, lise ve lisans eğitimi almış babaların çocuklarına göre saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendilerine yönelik saldırganlık ve nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimlerinde baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir($p>.05$).

5.1.1.6. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile kardeş sayısı arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar

Çocukların saldırganlık yönelimlerinin dört alt boyutunda da kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>.05$).

5.1.1.7. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile kardeş sırası arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar

Çocukların saldırganlık yönelimlerinin dört alt boyutunda da kardeş sırasına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir ($p>.05$).

5.1.2. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar

Araştırma sürecinde okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelimlerinin (başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendilerine yönelik saldırganlık, nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık) oyuncak tercihlerine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin sonuçlara aşağıda ayrı ayrı yer verilmiştir.

5.1.2.1. Çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar

Çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Oyuncak tercihlerinin çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimlerini arttırmada farklı etkilere sahip olduğu söylenebilir. Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık boyutunda güncel kahraman oyuncaklarını seçen çocukların, diğer grup (manipülatif oyuncaklar, oyun Malzemeleri, elektronik oyuncaklar, eğitici oyuncaklar), müzikli oyuncaklar, oyuncak savaş aletleri, maketler- uçaklar, hareketli oyuncaklar, yumuşak oyuncaklar, minyatür nesnelere- set, eliş oyuncakları ve masaüstü strateji oyuncaklarını seçen çocuklara göre saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

5.1.2.2. Çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar

Çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Oyuncak tercihlerinin çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimlerini arttırmada farklı etkilere sahip olduğu söylenebilir. Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık boyutunda güncel kahraman oyuncaklarını seçen çocukların, müzikli oyuncaklar, diğer grup (manipülatif oyuncaklar, oyun malzemeleri, elektronik oyuncaklar, eğitici oyuncaklar), hareketli oyuncaklar, maketler-uçaklar, oyuncak savaş aletleri, yumuşak oyuncaklar, minyatür nesnelere-set, elişi oyuncakları ve masaüstü strateji oyuncaklarını seçen çocuklara göre saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

5.1.2.3. Çocukların kendilerine yönelik saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar

Çocukların kendilerine yönelik saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Oyuncak tercihlerinin çocukların kendilerine yönelik saldırganlık yönelimlerini arttırmada farklı etkilere sahip olduğu söylenebilir. Kendilerine yönelik saldırganlık boyutunda müzikli oyuncakları seçen çocukların, güncel kahramanlar, diğer grup (manipülatif oyuncaklar, oyun malzemeleri, elektronik oyuncaklar, eğitici oyuncaklar), oyuncak savaş aletlerini seçen çocuklara göre saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

5.1.2.4. Çocukların nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri arasındaki ilişkiye yönelik sonuçlar

Çocukların nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Oyuncak tercihlerinin çocukların nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimlerini arttırmada farklı etkilere sahip olduğu söylenebilir. Nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık boyutunda güncel kahraman oyuncaklarını seçen çocukların, diğer grup (manipülatif oyuncaklar, oyun malzemeleri, elektronik oyuncaklar, eğitici oyuncaklar), müzikli oyuncaklar, oyuncak savaş aletleri, maketler-uçaklar, minyatür nesnelere-set, elişi oyuncakları, hareketli oyuncaklar, yumuşak oyuncaklar ve masaüstü-strateji

oyuncaklarını seçen çocuklara göre saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

5.2. Tartışma

5.2.1. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile cinsiyet arasındaki ilişkiye yönelik tartışma

Araştırmada çocukların Saldırganlık Yönelim Ölçeği alt boyutlardan “Başkalarına Yönelik Fiziksel Saldırganlık” ve “Nesnelere\Eşyalara Yönelik Saldırganlık” boyutunda cinsiyet değişkenine göre erkek çocuklarının aleyhinde bir sonuç çıkmıştır. Erkek çocukların, kız çocuklarına göre bu iki boyutta saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Alan yazında yapılan çalışmalara bakıldığında; Yırtıcı (2019), 60-72 aylık çocukların saldırganlık düzeyini incelediği çalışmasında, erkek çocukların kız çocuklara göre daha yüksek saldırganlık yönelimi olduğu ve cinsiyetle saldırganlık arasında ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Üzel (2020) ise 36-72 aylık çocukların saldırganlık yönelimlerini incelemiş ve çalışma sonucunda cinsiyete göre anlamlı bir farklılığın olduğunu belirlemiştir. Bunun dışında yapılan birçok çalışmada, (Craig ve Pepler 1995, Doğan 2001, Efiltili 2006, Erdiñç 2009, Ersan 2017, Gündüz ve Aral 2011, Kadan 2010, Perren 2000,) erkek çocukların kızlara göre daha saldırgan tutum içerisinde oldukları görülmüştür. Tüm bu bulgular araştırma sonucunu desteklemektedir. Erkek çocukların kız çocuklarından daha yüksek saldırganlık yönelimine sahip olmaları çeşitli nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları erkek çocukların daha yüksek düzeyde fiziksel saldırganlık sergilemelerine neden olabilir. Güler (2016) okul öncesinde toplumsal cinsiyete yönelik algı ile ilgili çalışmasında ailedeki görev dağılımlarının geleneksel bir biçimde yapılmasının, çocuklarda kadın erkek görevleri ve davranış biçimleri hakkında kalıp yargılar geliştirmelerinde etkisi olduğunu sonucuna ulaşmıştır. Toplumumuzda çevrenin ve iletişim araçlarının “kızlar öyle yapar/yapmaz” ve “erkekler böyle yapar/yapmaz” şeklindeki cinsiyetçi yönlendirmeleri (Gündüz-Kalan, 2010, Kılıç, 2013) çocukların sergiledikleri fiziksel saldırganlığın nedenlerinden olabilir. Erkek çocuklarının yüksek düzeyde fiziksel saldırganlık sergilemelerinin bir başka nedeni maruz kaldığı medya ürünleri (Arnas ve Erdem, 2006, Piotrowski, 2017) ve video/bilgisayar oyunları (Hastings ve diğ.,2009) ile ilişkili olabilir. Arnas ve Erdem (2006) çizgi filmlere yönelik

araştırmalarında okul öncesi dönem çocuklarının çizgi filmlerdeki şiddet unsurlarını, dövüş sahneleri çevresindeki bireylere uyguladıklarını ortaya koymuşlardır.

Araştırmanın diğer bir bulgusunda çocukların “Başkalarına Yönelik İlişkisel Saldırıcılık” ve “Kendilerine Yönelik Saldırıcılık” Yönelimleri boyutunda cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Alan yazında gerçekleştirilen farklı araştırmalarda (Gültekin-Akduman, 2012, Karaca ve diğer., 2011, Uysal ve Dinçer, 2013) okul öncesi dönem kız ve erkek çocuklarının ilişkisel saldırıcılık düzeyleri arasında anlamlı düzeyde fark olmadığı sonucu bu araştırmanın sonucu destekler niteliktedir. İncelemeler sonucu bazı araştırmalarda bu sonucun farklılık gösterdiği de görülmektedir. Okul öncesi dönem çocuklarının saldırıcılıklarının incelendiği bazı araştırmalarda (Crick vd., 2006, Ostrow ve diğer., 2006, Özdemir ve Tepeli, 2015) kız çocukların ilişkisel saldırıcılık düzeylerinin erkek çocukların ilişkisel saldırıcılık düzeylerine göre anlamlı şekilde daha yüksek olarak bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmada örneklem sayısı farklı sonucun bulunmasına neden olmuş olabilir. Özdemir (2004), Yavuz (2007) ve Gündoğdu (2010) tarafından yapılan çalışmalarda ise kız çocukların saldırıcılık puanları erkeklere göre daha yüksek çıkmıştır ve gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

5.2.2. Çocukların saldırıcılık yönelimleri ile yaş grubu arasındaki ilişkiye yönelik tartışma

Araştırmada çocukların saldırıcılık yönelimlerinin dört alt boyutunda da yaş grubu değişkenine göre anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Yaş değişkine göre alan yazındaki çalışmalarda; İzel (2020), yaş büyüdükçe saldırıcılık yöneliminin arttığını ifade ederken; Ersan (2017), çocukların fiziksel saldırıcılık düzeylerinin yaşlarına göre anlamlı olarak farklılaştığını; Karoğlu ve Ünüvar (2017) yaşa göre saldırıcılığın anlamlı bir farklılık gösterdiğini belirlemişlerdir. Kesen, Deniz ve Durmuşoğlu (2007) ise çocukların öfke düzeyleri üzerine yaptıkları çalışmada, yaş değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bir başka çalışmada Sayın ve Metin (2015), saldırıcılık puanları ile yaş arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmışlardır ve bu sonuçlar araştırma sonuçlarını da desteklemektedir. Bir başka araştırma sonucunda davranış problemi ile yaş arasındaki farklılaşma tespit edilmiştir. Altı yaş grubu çocukların diğer okul öncesi dönem yaş grubu çocuklarına göre daha çok kavgacı ve saldırıcın oldukları aktarılmıştır (Olçay,

2008, s. 137). Bu sonuçlar araştırmanın sonuçları ile çelişmektedir. Bu araştırmada saldırganlık yönelimi ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmamasının nedeni örneklem yetersizliği ve yaş grubunun çok çeşitlenmemesinden kaynaklanıyor olabilir. Araştırmada 49- 60 ay grubu çocuklar çoğunlukta iken 36-48 ay çocukların sayısının az olması ve normal dağılım elde edilememesi sonucu anlamlı bir fark bulmadığı düşünülmektedir.

5.2.3. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile aile türü arasındaki ilişkiye yönelik tartışma

Araştırmada çocukların saldırganlık yönelimlerinin dört alt boyutunda da aile türü değişkenine göre anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Alan yazındaki araştırmalara bakıldığında bu araştırmanın aleyhine sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Kadan (2010) çalışmasında anne babası ayrılmış çocukların (boşanma, ölüm, iş) anne babası birlikte olan çocuklara göre hem fiziksel hem sözel olarak daha fazla saldırganlık sergilediklerini ortaya koymuştur. Birçok araştırma çocuklukta yaşanan anne baba eksikliğinin ileriki yıllarda psikolojik rahatsızlıklara, saldırgan davranışlara ve sosyal huzursuzluklara etki ettiğini dile getirmiştir (Erürker, 2007, s.119).

Öztürk (2006) tarafından yapılan çalışmada anne babası boşanmış çocukların diğer çocuklara göre daha kaygılı oldukları belirtilmiştir. Bir başka araştırma sonucunda babaları olmayan ya da ayrı yaşayan çocukların saldırgan davranışlar sergilediği, kaygı düzeylerinin yüksek olduğu ve cinsiyet rolü ile ilgili problem yaşadıkları belirtilmiştir (Kaya, 2006). Yapılan diğer araştırmalarda, tartışan anne babaların çocuklarına göre tartışmayan anne babanın çocuklarında uyum problemlerinin daha az görüldüğü aktarılmıştır (Özen, 1998, s. 107). Ayrıca çatışmalı anne babanın çocuklarında düşmanca davranışlar, saldırganlık ve davranış sorunları görülmektedir. Genel olarak yapılan tüm çalışmalarda aile türü ile saldırganlık ve uyum problemleri arasında anlamlı farklılık ve bir ilişki görülmektedir. Bu araştırmada herhangi bir ilişkinin bulunmaması örneklem sayısının yetersizliği, örneklemdeki konum farkı, araştırmanın yılı ve zamanla parçalanmış aile türünün yaygınlaşması, çocukların bu dönemde anne babaların çalışma hayatından dolayı anneanne-babanne veya bir bakıcı ile daha fazla vakit geçirmelerinden kaynaklığı düşünülmektedir.

5.2.4. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile anne eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik tartışma

Çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimleri ile anne eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılık annesi ilkökul eğitimi almış çocukların, annesi önlisans, ortaokul, lise ve lisans eğitimi almış çocuklara göre aleyhinedir. Annesi ilkökul eğitimi almış çocukların saldırganlık yönelimleri daha yüksek bulunmuştur. Çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimlerinin, kendilerine yönelik saldırganlık yönelimlerinin ve nesnelere\şeyalara yönelik saldırganlık yönelimlerinin anne eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir.

Yapılan çalışmalara bakıldığında Fray ve Mark (1987) çalışmalarında, saldırganlık sergileyen kişilerin yetişmesinin temel nedeni olarak eğitim seviyesi düşük ailelerin çocuklarıyla sağlıklı ve olumlu ilişkiler kuramadıklarını ve dolayısıyla saldırgan çocuklar yetiştirdiklerini dile getirmişlerdir. Bu bulgu araştırmanın sonucunu desteklemektedir. Bir diğer çalışmada anaokulunda fiziksel saldırganlık sergileyen erkek çocukların düşük düzey eğitim alan annelerin çocukları olduğu ve bu çocukların büyüdükçe bu davranışlarının arttığı aktarılmıştır (Dizman, 2003, Nagin ve Tremblay 2001). Başka bir çalışmada Güleş (2004) annenin eğitim düzeyi ile çocukların uyum davranışları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu belirtmiştir. Annenin eğitim düzeyi yükseldikçe bağımlı çocuklar yetiştirmenin azaldığını da aktarmıştır. Bu durumda eğitim seviyesi düşük annelerin geleneklere ve toplumsal kurallara, baskılara daha çok bağlı oldukları, geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerine daha fazla yöneldikleri, otoriter tutumlar, baskıyla yetişen çocuklarda saldırganlığın daha çok görülebileceği düşünülmektedir. Yapılan bir çalışmada eğitim seviyesi arttıkça toplumun saldırganlık puanlarının azaldığı gösterilmiştir (Yavuz, 2007, s. 96). Eğitim almış anne babalar çocuklarıyla daha kaliteli ve daha fazla zaman geçirmekte, çocuklar bütün duygularını yaşama fırsatı bulmaktadırlar. Anne babasıyla bilinçli, kaliteli zaman geçirmeyen çocuklar bu isteklerini bir süre sonra saldırganlığa dönüştürdükleri söylenebilir. Öz (2008) araştırmasında eğitim seviyesi düşük ebeveynlerin olumsuz duygularını daha çok yansıttıklarını, eğitim seviyesi yüksek ebeveynlerin olumsuz duygular yerine olumlu duygularını aile üyelerine yansıttıklarını dile getirmiştir.

Yapılan diğer çalışmalarda bu çalışmadan farklı olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Gülay (2008) araştırmasında beş altı yaş çocukların akran ilişkileriyle

anne eğitim düzeyi arasında herhangi bir farklılık bulunmamıştır. Uysal (2011) ise araştırmasında fiziksel ve ilişkisel saldırganlıkla anne eğitim düzeyi arasında bir farklılık olmadığını belirtmiştir. Bu çalışmada anne eğitim düzeyi ile fiziksel saldırganlık arasında fark bulunurken ilişkisel saldırganlıkta fark bulunmamıştır.

5.2.5. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile baba eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye yönelik tartışma

Çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimleri ile baba eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılık babası ilkokul eğitimi almış çocukların, babası önlisans, ortaokul, lise ve lisans eğitimi almış çocuklara göre aleyhinedir. Babası ilkokul eğitimi almış çocukların saldırganlık yönelimleri daha yüksek bulunmuştur. Çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimleri, kendilerine yönelik saldırganlık yönelimleri ve nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimleri ile baba eğitim düzeyi arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Alan yazın araştırmalarına bakıldığında Yavuz (2007) araştırmasında babası okuma-yazma öğrenmemiş çocukların saldırganlık puan ortalamalarının en yüksek olduğunu dile getirmiştir. Başka bir çalışmada da babanın eğitim düzeyi ile fiziksel saldırganlık arasında anlamlı fark bulunmuştur. Babaların evde olumsuz davranışlarının, düşük eğitim seviyesi ve rol model olmasının çocukların fiziksel saldırganlıklarını arttırmada etkili olduğu aktarılmaktadır (Dizman 2003, Sim ve Org, 2005). Benzer bir sonuçla Karaca, Gündüz ve Aral (2011) araştırmalarında okuma yazma bilmeyen babaların üniversite mezunu babaların çocuklarına göre daha fazla fiziksel saldırganlık sergilediklerini bulmuşlardır. Elde edilen sonuçlar bu araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

5.2.6. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile kardeş sayısı arasındaki ilişkiye yönelik tartışma

Çocukların saldırganlık yönelimlerinin dört alt boyutunda da kardeş sayısı ile ilgili anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Bu ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayıları ile çocukların saldırganlık düzeyleri arasında bir ilişki bulunmadığı anlamına gelebilir. Alan yazın incelendiğinde; kardeş sayısının saldırganlıkla ilgili anlamlı farklılıklar oluşturduğunu ortaya koyan araştırmalar olduğu gibi, anlamlı farklılık bulunmadığını ortaya koyan çalışmalar da bulunduğu görülmektedir. Alisinanoğlu ve Kesicioğlu (2010), Bal (2013), Çınar (2015), Ekici (2015), Terzi

(2009), Zengin (2008) araştırmalarında kardeş sayısı ile saldırgan davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulamamışlardır. Uysal (2011) araştırmasında 60-72 ay çocukların kardeş sayısı ile fiziksel ve ilişkisel saldırganlıkları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığını bulmuştur. Kanlıklıçer (2005) Yavuz (2007) ve Yırtıcı (2019) tarafından yapılan çalışmalarda da kardeş sayısı saldırganlığı farklılaştıran bir değişken olarak görülmemiştir. Bu sonuçlar araştırmamızın sonucunu destekler niteliktedir. Karataş ise (2000) çalışmasında çocukların saldırgan davranışlarıyla kardeş sayısı arasında bir ilişki bulmuştur. Çocukların davranışlarıyla ilgili yapılan bir başka çalışmada uyum davranışlarında ve sosyal kaygılarında çocuk sayısına göre anlamlı farklılık bulunmuştur. Tek olan çocukların iki veya daha çok kardeşe sahip çocuklara göre daha uyumlu oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Olçay, 2008, s. 141). Çocuğun fiziksel saldırganlığının ailedeki çocuk sayısına göre farklılaşmasının incelendiği bir başka çalışmada istatistiksel olarak anlamlı farklılaşma görülmüştür. Eslea ve Smith (2000) araştırmalarında fazla sayıda kardeşe sahip olmanın zorbalık tutumunu arttırdığını belirtmişlerdir. Güngör (1995), Yörükoğlu (1997) çalışmalarında çocuklar farklı yaş gruplarında olsalar bile, çocuk sayısı arttıka istenmeyen davranışların daha fazla görüldüğünü dile getirmişlerdir. Bu sonuçlar araştırma sonucunu desteklememektedir.

Kardeş sayısı değişkeninin çalışmalarda anlamlı bir farklılık ortaya çıkarmamasının nedeni anne baba tutumları, kardeşlerin yaşları, cinsiyet değişkeni veya kardeşlerle kurulan bağın niteliği olabilir. Ebeveynler kardeş bilincini doğru aktarabilirse ve kardeşler arasındaki bağı nitelikli kurmalarına destek olabilirlerse kardeş faktörü saldırganlığa neden olmayabilir. Eğer anne baba adaletli davranmıyorsa, bir çocuğa diğerinden daha çok ilgi ve sevgi gösteriyorsa o zaman kardeşler arasında saldırgan davranışlar ortaya çıkabilmektedir (Gültekin, 2006).

5.2.7. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile kardeş sırasındaki ilişkiye yönelik tartışma

Çocukların saldırganlık yönelimlerinin dört alt boyutunda da kardeş sırasına göre anlamlı bir farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Alan yazına bakıldığında, şen'in (2009) araştırmasında okul öncesi dönem 3-6 yaş grubu çocukların fiziksel ve ilişkisel saldırganlıklarının doğum sırasına göre anlamlı olarak farklılaşmadığını belirttiği görülmektedir. İkiz (2015) araştırmasında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın doğum sırasına göre anlamlı farklılaşmadığını belirtmiştir. Bu sonuçlar, Yırtıcı (2009) ve

Yavuz (2007) tarafından yapılan araştırma sonuçlarıyla da örtüşmektedir. Ay (2017) araştırmasında fiziksel, ilişkisel ve sözel saldırganlığın çocukların doğduğu sraya göre anlamlı olarak farklılaşmadığını dile getirmiştir. Bu bulgu araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir.

Özbey (2006) bu araştırma sonuçlarından farklı olarak doğum sırasının problem davranışlarıyla ilişkili olduğunu, çocukların sevgi eksikliği hissedip bunu davranışlarına yansıtabileceklerini dile getirmiştir.

Kardeş sırası değişkeninin bu çalışmada anlamlı farklılık göstermemesinin nedeni ailenin çocuğa yaklaşımı, ailedeki iletişimin niteliği, kardeş ilişkileri, kardeşler arası yaş farkı, olumlu tavırlar, pozitif ve sağlıklı bir ortam, çocuklar arası ayrımcılığın olmaması olabilir. Bu tutumlar saldırgan davranışların önüne geçebilir.

5.2.8. Çocukların saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri arasındaki ilişkiye yönelik tartışma

Araştırmada çocukların başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık yönelimlerinin oyuncak tercihlerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık boyutunda güncel kahraman oyuncaklarını seçen çocukların sırasıyla; diğer grup (manipülatif oyuncaklar, oyun malzemeleri, elektronik oyuncaklar, eğitici oyuncaklar), müzikli oyuncaklar, oyuncak savaş aletleri, maketler- uçaklar, hareketli oyuncaklar, yumuşak oyuncaklar, minyatür nesnelere set, elişi oyuncakları ve masaüstü strateji oyuncaklarını seçen çocuklara göre saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Güncel çizgi film kahramanlarının çizgi filmlerde hayatlarının sürekli bir mücadele ve savaşla geçtiği söylenebilir. Spiderman, Batman, transformers gibi çizgi film kahramanlarında iyilerin ve kötülerin arasında sürekli bir mücadele bulunmaktadır ve bunun da şiddeti normalleştirdiği söylenebilir. Çocuklar bu kahramanlarla kendilerini özdeşleştirmekte ve bu kahramanlar gibi amacına ulaşmak için şiddete başvurmaktadır (Onar, 2019, s.111). İşsever (2008) araştırmasında herhangi bir ortamda çevresindekilerle kavga ederken aklına çizgi film kahramanları gelenlerin sayısının gelmeyenlerden daha çok olduğunu belirtmiş ve iki grup arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. İlhan ve Çetinkaya (2013) araştırmasında en çok izlenen medya türünün şiddet içerikli kahramanlar olduğunu belirtmiştir. Atik ve Ebrin (2015) çalışmalarında kahramanların olduğu çizgi filmlerde fiziksel, psikolojik ve sözel şiddet

unsurlarının olduğunu belirtmişlerdir. Saldırgan davranışlar sergileyenleri model alan kişiler daha fazla saldırganlık gösterme eğilimindedirler (Yılmaz, 2014, s. 32.)

Nottingham Üniversitesi çocuk psikolojisi uzmanı olan Prof. Elizabeth Newson (1994) çocukların yetişkinliğe geçiş sürecinde çevresindekileri model aldığı, bu modeller arasında çocuğun izlediği şiddet içerikli filmlerin kahramanların olduğunu söylemiştir. Çocukların sevdiği, özendiği bu kahramanları taklit ettiklerini ve sergiledikleri saldırgan davranışların, şiddetin ciddiyetine bakmadan gerçek hayatta bir eğlence unsuru olarak algıladıklarını dile getirmiştir. Okul öncesi dönemdeki çocuklar etrafında olanların temsili değil gerçek olduğu düşünmektedirler. Çocuklar gördüklerini taklit edebilirler. Süpermen gibi uçmayı, sevdiği kahramanın davranışlarını arkadaşlarının üzerinde deneyebilirler (Can, 1995). Çocuklar saldırgan davranışların olduğu yapımlarda şiddete dayalı davranışlara yönlendirilmekte ve bu tarz davranışları olağan görerek benimsemektedirler. Ayrıca bu yapımların kahraman oyuncaklarıyla, şiddeti evlerine, oyun ortamlarına götürerek somutlaştırmaktadırlar (Yavuzer, 2008). Çocuklar kendi çıkarları için şiddete başvuran kötüler yerine, insanların iyiliği için kötüleri yok eden, bu davranışından dolayı ödüllendirilen ve takdir edilen süper kahramanları model almaya yönelirler. Dolayısıyla saldırgan davranışları benimserler (Smith ve Donnerstein, 1998).

Çocuklarda saldırgan davranışlar zamanla azalsa da somut nesnelere ve uygulamayla yeniden ortaya çıkarak kalıcı hale gelebilirler. Çocuklar oynadıkları oyuncaklarla saldırgan davranışlarını kalıcı hale getirebilirler (Akt. Emanetoğlu, 2006; Burger, 2006). Güneş (2017) araştırmasında çocukların davranış sorunları ile sevdikleri çizgi film kahramanlarına ait nesnelere (oyuncak/ çanta/ giysi) sahip olmaları ve çizgi film kahramanları taklit etme arasında %95 oranında anlamlı bir ilişki bulmuştur. Çocukların çizgi film kahramanlarına ait nesnelere sahip olmalarının, şiddet içeren görüntüleri taklit etmelerine kolaylık sağlamakta olduğunu ve saldırgan davranışlarının kalıcı hale gelmesinde etkili olmasına yol açtığını dile getirmiştir. Araştırma sonuçları ve araştırmacının görüşleri bu çalışmayı da desteklemektedir.

Çocukların başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık boyutunda güncel kahraman oyuncaklarını seçen çocukların sırasıyla, müzikli oyuncaklar, diğer grup (manipülatif oyuncaklar, oyun malzemeleri, elektronik oyuncaklar, eğitici oyuncaklar), hareketli oyuncaklar, maketler-uçaklar,

oyuncak savaş aletleri, yumuşak oyuncaklar, minyatür nesnelere- set, elişi oyuncakları ve masaüstü strateji oyuncaklarını seçen çocuklara göre saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimi boyutunda ortalama sırasına göre en az tercih edilen oyuncak grupları minyatür nesnelere- set, elişi oyuncakları, masaüstü strateji oyuncakları olarak bulunmuştur. Oyun terapisinde çocukların duygularını doğru ve sağlıklı bir biçimde ifade edebilmeleri için terapist drama, hikaye, resim çizimi, sembolik oyun, yaratıcı etkinliklerden yararlanmaktadır. Bu tarz etkinlikler ve oyuncaklar çocukların kendilerini daha iyi ifade etmelerine yardımcı olmakta, dürtülerini sağlıklı davranışlara dönüştürmelerine olanak sağlamaktadır (Scheafer, 2013). Başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık yönelimi boyutunda en çok güncel kahramanlar tercih edilirken, en az minyatür nesnelere- set ve elişi oyuncaklarının tercih edilmesi saldırgan dürtülerini sağlıklı bir şekilde davranışa dönüştüremeyen çocukların saldırgan davranışlar sergileyebileceği düşüncesini desteklemektedir.

Çocukların kendilerine yönelik saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Kendilerine yönelik saldırganlık boyutunda müzikli oyuncakları seçen çocukların sırasıyla, güncel kahramanlar, diğer grup (manipülasyon oyuncakları, oyun malzemeleri, elektronik oyuncaklar, eğitici oyuncaklar), oyuncak savaş aletlerini seçen çocuklara göre saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Alan yazına bakıldığında Krahe ve Bieneck (2012) araştırmasında müziğin duygular ve saldırganlıkla ilişkisini araştırmıştır. Hoşlanılan müziğin olumlu duyguları artırarak saldırganlığı azalttığını, hoşlanılmayan müziğin ise olumsuz duyguları ve bu doğrultuda saldırganlığı arttırdığını belirtmiştir. Cry (2011) araştırmasında müzik temelli bir programın şiddet ve saldırgan davranışlarla baş etmede olumlu etkilerinin olduğunu belirtmiştir. Kirschner ve Tomasello (2010) araştırmalarında ise müzik içerikli etkinliklerin çocuklarda olumlu sosyal davranışları geliştirdiğini gözlemlemiştir. Bu araştırma çalışma sonucunu desteklemektedir. Araştırmalar arası farklı sonuçların ortaya çıkma nedeni bu araştırmadaki çocukların yaşı, örneklem sayısı, müziğin ve müzik aletlerinin çeşitliliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çocukların nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimleri ile oyuncak tercihleri arasında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Nesnelere\eşyalara

yönelik saldırganlık boyutunda güncel kahraman oyuncaklarını seçen çocukların sırasıyla, diğer grup (manipülâtf oyuncaklar, oyun malzemeleri, elektronik oyuncaklar, eğitici oyuncaklar), müzikli oyuncaklar, oyuncak savaş aletleri, maketler-uçaklar, minyatür nesnelere-set, elişi oyuncakları, hareketli oyuncaklar, yumuşak oyuncaklar ve masaüstü-strateji oyuncaklarını seçen çocuklara göre saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Sosyal Öğrenme kuramında Bandura'nın yaptığı Bobo deneyi eşyalara yönelik saldırgan davranışların model alınarak ortaya çıktığını belirten değerli bir araştırmadır. Bu kurama göre saldırganlık öğrenilerek ortaya çıkmaktadır (Collin vd, 2012, s.290). Buradan yola çıkarak nesnelere\eşyalara yönelik saldırganlık yönelimi yüksek olan çocukların en çok tercih ettikleri oyuncak grubunun güncel kahramanlar olması çocukların model alarak, öğrenerek o kahramanlar gibi davranışlar sergilemelerini ve saldırgan davranışlarını ortaya çıkarması şeklinde yorumlanabilir. Başka bir düşünceyle güncel kahramanlar oyuncaklarını tercih eden çocukların bu kahramanları takip etmesi, izlemesi ve ekran karşısında fazla zaman geçirmesi çocukların medyaya yönelerek odak sürelerini azaltmaktadır. Amerikan Pediatri Akademisi'nin çocuklar üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada günde 3-4 saat medyaya maruz kalan çocukların diğer çocuklara göre dikkat bozukluğu riskinin arttığı, odaklanma sorunları yaşadıkları bulunmuştur (Güneş, 2017, s.18). Araştırma sonuçlarında diğer bir bulgu saldırganlık yönelimi tüm alt boyutlarında çocukların en az tercih ettikleri oyuncakların masaüstü-strateji oyuncakları olmasıdır. Odaklanma, dikkat süresi ve strateji gerektiren bu tür oyuncakların saldırganlık yönelimi yüksek olan çocuklar tarafından tercih edilmemesi de bu düşünceyi desteklemektedir.

Alan yazındaki diğer araştırmalara bakıldığında Çankayanın (2014) araştırmasının sonuçlarına göre çocukların bilgisayarda oynadıkları kavga ve savaş oyunları ile saldırgan davranışlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Şelimen (2016) çalışmasında şiddet içeren dijital oyunların çocuklarda tüm boyutlarda saldırgan davranışların ortaya çıkmasında anlamlı şekilde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gürsoy Yılmaz (2020), çocukların oyuncak tercihleri- oyun becerileri ve saldırganlık yönelimlerini incelediği çalışmasında, oyun tercihinin saldırganlık düzeyi ile arasında ilişki olduğunu ve saldırganlık alt boyutları ortalamasında oyuncak tercihinin farklılaştığını belirlemiştir. Tüm alt boyutlarda saldırganlık yönelimi yüksek olan çocukların oyuncak savaş aletlerini tercih ettiklerini, saldırganlık yönelimi düşük olan

çocukların ise oyuncak kahramanları tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma sonuçları bu çalışmayı desteklememektedir. Bunun nedeni olarak Gürsoy Yılmaz'ın (2020) çalışmasında "Saldırganlık Yönelim Ölçeğini" dijital ortamda ailelerden doldurmalarını istemesi buna karşın bu çalışmada yüz yüze öğretmenlerin doldurmalarının istenmiş olması olabilir. Dijital ortam ve form dolduran kişilerden kaynaklı farklı sonuçlar elde edilmiş olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca veri toplanan örneklem grubundan kaynaklanan bireysel farklılıklar da buna neden olmuş olabilir.

Sonuç olarak saldırgan davranışların ortaya çıkmasında önemli etmenlerden birinin model alma olduğu düşünülmektedir. Çocuklar gördüklerini taklit etme becerisine sahiptirler. Nasıl oynandığını bilmeyen bir çocuğa oyuncak silah vb. verildiğinde onu başka bir şekilde sembolik oyunla farklı bir araca dönüştürerek oynayabilir. Fakat oyuncak kahramanlar zaten görülmüş, izlenmiş bir karakterin oyuncağıdır, çocuk onu taklit edeceği için saldırgan davranışlar göstereceği düşünülmektedir.

5.3. Öneriler

5.3.1. Uygulamaya yönelik öneriler

Araştırma sonuçlarında çocukların Saldırganlık Yönelim Ölçeği tüm alt boyutlarında oyuncak kahramanları seçen çocukların saldırganlık yönelimlerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna yönelik olarak bu grup oyuncularda saldırgan davranış sergileyen kahramanların aksine saldırgan davranış sergilemeyen kahramanlar model alınarak tasarlanabilir, çocuklara olumlu yönde model olabilecek yeni kahramanlar meydana getirerek onların tasarımları yapılabilir.

Oyuncak kahramanların yer aldığı çizgi filmlerde, içeriklerde saldırgan davranışların sempatik veya problem çözme aracı olarak gösterilmemesi, oyuncak kahramanlara ilişkin nesnelere üretimi konusunda dikkatli davranılması önerilebilir.

Oyuncak seçimi, oyuncak kahramanlar, çocuklarda görülen saldırganlık, saldırganlık yönelim alt boyutları ile oyuncak tercihleri arasındaki ilişki konusunda öğretmenlere, ailelere bilgilendirme seminerleri düzenlenebilir.

Okul öncesi öğretmenlerinin sınıfta saldırganlık yönelimi olan çocuklara yönelik olarak seçtikleri oyuncularda dikkat ederek duruma göre çocukları farklı oyuncak gruplarına yönlendirmesi önerilebilir. Çocuklarda saldırgan davranışlarla baş etme,

öfkesine hakim olma, enerjisini başka yöne yönlendirme üzerine eğitimler verilip, kurslar düzenlenebilir.

5.3.2. Yapılacak araştırmalara yönelik öneriler

Araştırma verileri, çocuklar ile okul ortamında en çok zaman geçiren konumundaki öğretmenler tarafından Saldırganlık Yönelim Ölçeğinin doldurulması yoluyla toplanmıştır. Çocukların durumlarının belirlenmesinde öğretmen görüşleri temel veri kaynağı olarak alınmıştır. Bundan sonra yapılacak araştırmalarda nitel ve nicel araştırma yaklaşımları bir arada kullanılarak gözlem yoluyla veriler toplanılabilir ve Saldırganlık Yönelim Ölçeğinden çocukların alacağı saldırganlık yönelim puanları ile karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

Bu araştırma yalnızca okul öncesi eğitim alan, okul ortamındaki çocuklarla uygulanmıştır. Okul öncesi eğitim almayan çocukların velileri veya bakımından sorumlu kişiler ile de görüşmeler yapılarak gruplar karşılaştırmalı olarak incelenebilir.

Araştırmada saldırganlık yönelimi yüksek olan çocukların tercih ettiğı güncel kahramanlar daha detaylı kategorize edilerek (pijamaskeliler, örümcek adam, batman vb.) hangi oyuncak kahramanlarda saldırgan davranışların daha yüksek olduğu araştırılabilir.

Araştırmada pandemi nedeniyle kısıtlı örneklem grubuyla çalışılmak zorunda kalınmıştır. Örneklem grubu çeşitlendirilerek araştırma daha geniş kapsamda ele alınabilir.

KAYNAKÇA

- Akcan, A. (2012). *Saldırgan davranışı önleme programının ana sınıfı öğrencileri üzerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Akçay, D. (2015). *Annelerle yapılan motivasyonel görüşmelerin okul öncesi dönemdeki çocuğun medya etkileşimine ve saldırganlık davranışlarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Akçay, D. ve Özcebe, H. (2012). Televizyonun okul öncesi dönemdeki çocukların saldırganlık davranışına etkisi. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*. 55, 82-87.
- Aktaş, V. (2001). *Çocuklarda saldırganlık ile olumsuz niyet yükleme eğilimleri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Akyürekli, R. (1992). *Oyuncakçılığın doğuşu ve inkişafı*(1.Baskı).İstanbul: Verso Yayınları.
- Alisinanoğlu, F. ve Kesicioğlu, O. S. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun ili örneği). *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*. 36(3), 617-645.
- Alp, H. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların saldırgan davranışları ve sosyalleşme süreçlerine akran eğitimi ve oyun etkinliklerinin etkisi. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2 (2), 637-658
- Aral, N. (2011). *Fiziksel İstismar ve Çocuk*. Ankara: Tek ışıık Veb Ofset Tesisleri, s.22
- Arıcak, O. T. (1995). *Üniversite öğrencilerinde saldırganlık, benlik saygısı ve denetim odağı ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Arnas, Y. A. ve Erden, Ş. (2006). Çizgi filmlerdeki şiddet unsurlarının incelenmesi. *Atatürk Eğitim Fakültesi 1. Uluslararası Okul Öncesi Eğitim Kongresi Bildiri Kitabı*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları. 3, (349-358).
- Aslan, Metin Ö. (2017). 31-71 aylık çocuklar için oyun davranış ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25 (3): 898-911.
- Auerbach, S. (2008). *Anne babalar için çocuk yetiştirmede oyunun önemi* (1. Baskı). İstanbul: Yakamoz Yayınları.
- Avcı, A. (2010). *Eğitimde şiddet olgusu, lise öğrencilerinde şiddet, saldırganlık ve ahlaki tutum ilişkisini küçük çekmece ilçe örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ay, H.(2017). *Okul öncesi dönemi çocuklarının saldırganlık davranışlarının anne ve öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ayan, S. ve Memiş, U. A. (2012). Erken çocukluk döneminde oyun. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi Ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14 (2), 143-149.
- Bayar, E. E. (2021). *Eyüp oyuncakçılığı geleneği ve geleneksel Eyüp oyuncakçısı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Bathiche, M. E. (1993). *Childrens game and toy preferences, contemporary analysis: Master thesis*. Unpublished Master's Thesis. Canada: McGill University Department of Educational and Counseling Psychology.
- Bekmezci H. ve Özkan H. (2015). Oyun ve oyuncağın çocuk sağlığına etkisi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 5(2), 81-87.
- Berna, L. T. (2021). *Erken dönem uyumsuz şemaların ve şema modlarının saldırganlık türleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Kent Üniversitesi, Eğitim Enstitüsü.

- Biçer, F. N. (2020). *Okul öncesi öğrencilerin oyuncak tercihleri ve gelişmişlik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Boxer, P. and Tisak, M. S. (2005). Children's beliefs about the continuity of aggression. *Aggressive Behavior*. 31, 172- 188.
- Branscum, E. E. (2001). "Understanding the cycle of violence: An examination of bully and victim social roles in early childhood". Unpublished doctoral dissertation. Florida, USA: Florida International University.
- Budak, O. (2016). *4-5 yaş çocuklarının oyuncak tercihleri ile oyun becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bülbül, M. (2021). *2-6 yaş arasındaki çocukların ekran karşısında geçirdikleri süre ile ebeveyn tutumları ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Arel Üniversitesi, Eğitim Enstitüsü.
- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (28. baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Caillois, R. (2001). *Man, play and games* (2. baskı). Paris: The Free Press of Glencoe.
- Carter, D.B. and Levy, G.D. (1988). Cognitive aspects of early sex role development: the influence of gender schemas on preschoolers memories and preferences for sex typed toys and activities. *Child Development*, 59, 782-792.
- Cinel, N. Ö.(2006). *Farklı sosyo ekonomik düzeydeki 3-6 yaş grubu çocuğu olan anne babaların oyuncak ve oyun materyali hakkındaki görüşlerinin ve bu yaş grubu çocukların sahip oldukları oyuncak ve oyun materyallerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Craig, W. M. and Pepler, D. J. (1995). Peer processes in bullying and victimization: an observational study. *Exceptionality Education Canada*, 5(3- 4), 81-95.
- Crick, N.R. and Grotpeter, J.K. (1995). Relational aggression, gender and social psychological adjustment. *Child Development Journal*, 66, 710-722
- Cohen, L. J. (2002). Çocuğunuzun arkadaşlık ilişkileri (EN Boylu, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Cohen, N. L. and Keasey, C.T. (1980). The effects of peers and mothers on toddlers play. *Child Development Research*, 51. 921-925.
- Collin, C., Benson, N., Ginsburg, J., Grand, V., Lazyan, M., and Weeks, M. (2012). Psikoloji kitabı. Çev. E. Lakşe). İstanbul: Alfa.
- Conti, D., Cirasa, C., Di Nuovo, S. and Di Nuovo, A. (2019). Tell me a tale: a social robot as tool for teachers in kindergarden. *Interaction Studies*, 20, 1-16.
- Crick, N. R., Casas, J. F. and Mosher, M. (1997). Relational and overt aggression in preschool. *Developmental Psychology*, 33 (4), 579-588.
- Cyr, A.E. (2011). *Music in urban youth development programs: eveloping Resiliency and Improving health and wellness*, The Degree Doctor of Philosophy in Music, University of California.
- Çankaya, G. (2014). *Çocukların oynadıkları oyunlarına göre empati ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelikkaleli, Ö. ve Tümtaş, S. (2017). Üniversite öğrencilerinde sosyal dışlanma ile saldırganlık arasındaki ilişkide sosyal yabancılaşmanın aracı rolü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43, 155-175.
- Çınar, S. (2015). *İlköğretim 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin anne baba tutumlarına ilişkin algılarının problem çözme ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Çiftçi, M. A. (2011). *Öğretmenlerin ve farklı sosyo ekonomik düzeye sahip anne babaların cinsiyet rolleri algısının 60-72 ay arası çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri ile ilişkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çiftçi, M. A. ve Özgün, Ö. (2011). Okul öncesi dönemdeki çocukların oyuncak tercihlerinin ve akran etkileşimlerinin ebeveyn cinsiyet rolleri algısı bağlamında incelenmesi. *Education Sciences*, 6 (3), 2246-2261
- Çabuk Kaya, N. (2006). Şiddetin sosyal dinamikleri. *Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu*. (105-119). 20-21 Mayıs Ankara: EğitimSen Yayınları.
- Deluty, R. (2009). Saldırgan, atilgan ve çekingen davranma yolları . *Coluk Cocuk – Child and Family*, 86, 20-21.
- Derman, M. T. (2009). Okul öncesi eğitim alan beş altı yaş grubu çocuklarda sınıf içinde gözlenen saldırgan davranışlar ve öğretmenden kaynaklanan nedenleri. *E-journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 4 (3), 892-907.
- Dervişoğlu, C. (2007). Okul öncesi kurumlarına devam eden 6 yaş çocuklarının sosyal becerilerini ve problem davranışlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dewi, K., Prihatsanti, U., Setyawan, I. and Siswati. (2015). Children's aggressive behavior tendency in Central Java Coastal Region: The role of parent-child interaction, father's affection and media exposure. *Procedia Environmental Sciences*, 23, 192-198.
- Dizman, H. Ve Gürsoy, F. (2005). İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıfa devam eden anne yoksunu ola ve olmayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 13 (2), 437-446.
- Doğan, S. (2001). *Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeylere Mensup Ergenlik Çağındaki Kız Ve Erkeklerin Saldırgan Davranışlarıyla Ana-Baba Tutumları Arasındaki*

İlişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmit: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doumen, S., Verschueren, K. and Buyse, E. (2009). Children's Aggressive Behaviour and Teacher-Child Conflict in Kindergarten. *The British Psychological Society*, 663-675.

Egemen, A., Yılmaz, Ö. ve Akil, İ. (2004). Oyun, oyuncak ve çocuk. *Adü Tıp Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 39-42.

Efilti, E. (2006). *Orta Öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık Denetim Odağı Ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırılması Olarak İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ekici, F. Y. (2014). Okul öncesi eğitime devam eden çocukların sosyal becerileri ile aile özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2 (2), 70-108.

Emanetoğlu, H. K. (2006). Şiddet öğelerinin algılanması ve öğrenilmesinde, işitsel ve görsel uyaran olarak televizyonun rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Adli Tıp Enstitüsü.

Erdoğan S. (2009). *Okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ergün, M. (1980). Oyun ve oyuncak üzerine. *Milli Eğitim*, 1, 102-119.

Ersan, C.(2017). *Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık düzeylerinin duygu ifade etme ve duygu düzenleme açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Erten, Y. ve Ardalı, C. (2001). Saldırganlık, şiddet ve terörün psikosoyal yapıları. *İstanbul Yapı Kredi Yayınları*, 6 (7), 143-164.

- Erürker, B.(2007). *Aileye ve parçalanmış aileye sahip 5-6 yaş çocuklarının bilişsel işlevlerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul :Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eslea, M. and Smith, P. K. (2000). Pupil and Parent Attitudes Towards Bullying in Primary Schools. *European Journal of Psychology of Education*, 15(2), 207-219.
- Fagot B. I. and Leve, L. D. (1998). Teacher rating of externalizing behavior at school entry for boys and girls: similar early predictors and different correlates. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 39 (4), 555-566.
- Fray, S. J. and Mark, H.A., (1987). The assertive aggressive distinction and the crosscultural perspective. *International Journal For Advancement of Counselling*, 8, 103-111.
- Fromm, E (1993). *İnsandaki yıkıcılığın kökenleri* (Birinci basım). İstanbul: Payel Yayınları.
- Fromm, E. (2011). *İnsanlığın yıkıcı kökenleri* (Üçüncü basım). İstanbul: Payel Yayınları.
- Gallahue, D. L. (1982). *Understanding motor development in children*. New York: Wiley Publisher.
- Gençtan, E. (1993). *Psikanaliz ve sonrası*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gentile D. A. , Jennifer R.L. and David A.W., (2003). Looking Through Time: A Longitudinal Study of Children's Media Violence Consumption at Home and Aggressive Behaviors at Scholl. *Paper Presented at The Biennial Conference of the Society for Research in Child Development*, Tompo, Florida.
- Güder, S.Y. ve Alabay, E. (2016). 3-6 yaş arasındaki çocukların oyuncak tercihlerinin toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi. *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (2), 91-111.

- Güloğlu, H. (2019). Çizgi filmlerdeki karakterleri ve yan ürünlerin çocuklar üzerindeki etkileri: Winx Club çizgi film yan ürünleri örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündoğdu R. (2010). 9. sınıf öğrencilerinin çatışma, çözme, öfke ve saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Aksaray Üniversitesi Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19 (3), 257-276.
- Güneş, E. (2017). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış sorunları ile izledikleri çizgi filmler arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngör. H. (2009). *Ebeveyn ve öğretmen mükemmeliyetçiliğinin 5-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının algılanan kaygı düzeyini öngörmedeki rolü* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güntürkün, E. (2009). *Oyuncakların tarihsel ve yapısal gelişimi(Lego örneği ile)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gülay, H. (2008). *5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gülay, H. O. (2010). *Okul öncesi dönemde akran ilişkileri*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Güleş, F.(2004). *Okul öncesi eğitimin çocuklarda kendi kendini yönetme davranışına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gültekin-Akduman, G. (2012). Okul öncesi dönemde akran zorbalığının incelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 23(1), 121-137.
- Gültekin, F. (2008). *Saldırganlık ve öfkeyi azaltma programının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık ve öfke düzeyleri üzerinde etkisi*.

- Yayımlanmamış Doktora tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gültekin, M. (2006). *Okul öncesinde duygu ve davranış sorunları*. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Gümüş, S.Y. (2011). Saldırganlık ile aile içi şiddet arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündüz-Kalan, Ö. (2010) Reklamda çocuğun toplumsal cinsiyet teorisi bağlamında konumlandırılışı: Kinder reklam filmleri üzerine bir inceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 1(38), 75-89.
- Güney, O. (2012). *5-6 yaş çocuklarında algılanan cinsiyet kalıp yargılarına ilişkin ebeveyn beklentileri ile oyuncak tercihleri arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güneş, E. (2017). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış sorunları ile izledikleri çizgi filmler arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürsay, F. (2002). Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi. *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi*, 1 (6), 7-15.
- Hacıbrahimoglu, B., Aslışen, E. ve Darıca, N.(2016). 0-5 Yaş arası çocuk sahibi olan annelerin oyuncak tercihlerinin belirlenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1 (2) , 74-87.
- Hamlett, T. (2007). *Content Analysis of Aggression in Television Programs for Preschoolers*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Texas.
- Hay, F. D., Payne, A. and Chadwick, A. (2004). Peer relations in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry* , 45(1): 84-108.

- İkiz, S.(2015). *Okul öncesi dönem çocuklarında fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın ebeveyn tutumları açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İlhan, V. ve Çetinkaya, Ç. (2013). İlkokul öğrencilerinin tematik çocuk kanallarındaki çizgi filmleri izleme oranları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 317-326.
- İşsever, M. (2008). *Çizgi filmlerdeki şiddetin ilkokul öğrencileri ile ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kadan, G. (2010). *Okul öncesi dönem çocuklarında saldırganlık davranışını etkileyen faktörlerin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kamini, C. and Priyanka, M. (2016). Research paper impact of media violence on children's aggressive behaviour. *Indian Journal Of Research*, 5(6), 241-245.
- Kan, A., Kaynak, B., ve Kurtulmuş, Z. (2016). 36-72 Aylık çocuklara yönelik "Saldırganlık Yönelim Ölçeği" geliştirme çalışması. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(3), 1457-1474.
- Kanlıkılıçer P. (2005). *Okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeği: geçerlilik güvenilirlik çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karaaslan, N. (2019). *Üniversite öğrencilerinde ilişkisel saldırganlık: karanlık üçlü kişilik özelliklerinin rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Karaca, N. H., Gündüz, A. ve Aral, N. (2011). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışının incelenmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4(2), 65-76
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Karataş, B.Z., (2000), *Anne baba saldırganlığı ile lise öğrencilerinin saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kargı, E. ve Erkan, S.(2004). Okul öncesi dönem çocuklarının sorun davranışlarının incelenmesi (Ankara İli Örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27:135-144.
- Karoğlu H. ve Ünüvar P. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43:231-254.
- Katfar, Ü.G. (2019). *Çizgi filmlerdeki baskın kişilik özelliklerinin çocuklar üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Diyarbakır : Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, D. (2007). *36-72 aylık çocuklar için tasarlanmış oyuncakların gelişim alanlarına göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Keleş, M. (2019). *4-6 yaş arası çocukların oyuncak tercihleri ve oyun becerilerinin annenin depresyon düzeyi ile ilişkilendirilerek incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kesen N, Deniz M. ve Durmuşoğlu N. (2007). Ergenlerde saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki: yetiştirme yurtları üzerinde bir araştırma. *Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17: 354-364.
- Kesicioğlu, O. S. (2015). Okul öncesi dönem çocuklarının kişiler arası problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Eğitim ve bilim*, 40 (177), 327-342.
- Kılıç, A. Z. (2013). Ebeveynlerin toplumsal cinsiyet algısı ve çocuk yetiştirmeye etkileri. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

- Kılıçarslan, S. (2009). *İlköğretim 7. Ve 8. Sınıf öğrencilerinin akılcı olmayan inançları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kırkıncıoğlu, M. (2003). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Ya-pa Yayınları.
- Kirschner, S. and Tomasello, M. (2010). Joint music making promotes prosocial behavior in 4- year-old children. *Evolution and Human Behavior*, 31, 354–364.
- Korkmaz, L. (2012). İçimdeki Müzik. *PIVOLKA* (22), 5-8.
- Körük, S. (2020). Saldırganlık ve şiddeti açıklayan yaklaşımlar. N. Özabacı (Ed.), *Çağımızın çözüm arayan sorunu şiddet içinde* (s. 93-104). Ankara: Pegem Yayınları.
- Köksal, B. (2016). *Özel bir okulda okuyan 2-6 yaş arası çocukların saldırganlık düzeyleri ile anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Krahe, B. and Bieneck, S. (2012). The effect of music-induced mood on aggressive affect, cognition, and behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 42(2), 271-290.
- Kul, S. (2014). İstatistik sonuçların yorumu: p değeri ve güven aralığı nedir? *Plevra Bülteni*, 8(1), 11-13.
- Kurtyılmaz, Y. (2005). *Öğretmen adaylarının saldırganlık düzeyleri ile akademik başarıları, iletişim ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kutlu, H. (2014). *Okul öncesi kurumuna devam eden 5 yaş grubu çocukların saldırganlık eğilimleri üzerinde ebeveyn tutumunun etkisinin Psikoanalitik*

kuram çerçevesinde incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Le Bon, G. (2005). *Kitleler psikolojisi* (Üçüncü baskı). İstanbul: Hayat Yayınları.
- Lobel, T. E. and Menashri, J. (1993). Relations of conceptions of gender role transgressions and gender constancy to gender typed toy preferences. *Developmental Psychology*, 29 (1), 150-155.
- Lussier, P., Corrado, R. And Tzoumakis, S. (2012). Gender differences in physical aggression and associated developmental correlates in a sample of Canadian preschoolers. *Behavioral Sciences and the Law*, 30 (5), 643-671.
- Mackey, A., Hill, S., Stone, S. And Bunge, S. (2011). Differential Effects of Reasoning an Speed Training in Children. *Developmental Science*, 14(3), 582-590.
- Marcus, R.F. and Kramer, C. (2001). Reactive and Proactive Aggression: Attachment and Competence Predictors. *The Journal of Generic Psychology*, 162(3), 260-275.
- Mercan, C. (2018). *Ahşap oyuncakların çocuk gelişiminde yeri ve ahşap oyuncaklar için tasarım önerileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.*
- Monks, C. P., Ruiz, R. O., and Val, E. T. (2002). Unjustified aggression in preschool. *Aggressive Behavior*, 28, 458-476.
- Morine, K. A., Crothers, L. M., Schreiber, J. B., Kolbert, J. B., Hughes, T. L. and Schmitt, A. J. (2011). Relational aggression in preschool students: an exploration of the variables of sex, age, and siblings, *Child Development Research*, 1-6.
- Nagin, D. S. & Tremblay, R. E. (2001). *Parental and early childhood predictors of persistent physical aggression in boys from kindergarten to high school. Arch Gen Psychiatry*, 58(4), 389-394.139.
- Oğuzkan, Ş. ve Avcı, N. (2000). *Okul öncesinde eğitici oyuncaklar. İstanbul: Oğul Matbaacılık.*

- Olçay, O.(2008). *Bazı kişisel ve ailesel değişkenlere göre okul öncesi dönemdeki çocukların sosyal yetenekleri ve problem davranışlarının analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Onar, K. (2019). *Popüler kültür ürünlerinin çocuk oyuncaklarına yansımaları ve oyuncaklar üzerinden inşa edilen kültürün sosyolojik analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Onur, B. (1982). Tarih boyunca oyunlar ve oyuncaklar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (25), 365-386.
- Onur, B. (1992). *Oyuncaklı dünya* (Birinci Baskı). İstanbul: Verso Yayıncıları.
- Onur, B. (2002). *Oyuncaklı dünya* (İkinci baskı). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Onur, B., Çelen, N., Çok, F., Artar, M. ve Şener Demir, T. (2004). Türkiye’de iki kentte annelerin bakış açısıyla çocukların oyuncak gereksinimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 30(1), 46-74.
- Onur, B. (2013). *Müze ve oyun kültürü*. Ankara: İmge Yayınları.
- Ostrov, J. M. and Keating, C.F. (2004). Gender differences in preschool aggression during free play and structured interactions: an observational study. *Social Development*, 13(2), 255-277.
- Ostrov, J., Murray-Close, D., Godleski, S. and Hart, E. J. (2013). Prospective associations between forms and functions of aggression and social and affective processes during early childhood. *Journal of Experimental Child Psychology*, 116 (1), 19-36.
- Ögelman, H. G. ve Çabuk, F. U.(2013). 5 Yaş çocuklarının sosyal konumlarının anne babalarının kabul red düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(18), 23-45.
- Önder, M. (2008). Medya kısılacısındaki çocuklar. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 8(1), 183-190.

- Öz, S.(2008).*Farklı Aile Yapılarındaki 6 Yaş Çocuklarının Aile İlişkilerini Algılayışlarındaki Benzerlik ve Farklılıkların İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Özata, A. (2021). *Okul öncesi öğretmenlerine göre 36-72 aylık çocukların saldırganlık yönelimlerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Enstitüsü.
- Özbey, S. ve Alisinanoğlu, F. (2009). Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60–72 aylık çocukların problem davranışlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 493-517.
- Özdamar, K. (2013). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. (Cilt 1). Ankara: Nisan Kitapevi.
- Özdemir, S. (2014). *Okul öncesi çocuklarda görülen saldırgan davranışların incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özdemir, S. ve Tepeli, K.(2016). Okul öncesi çocuklarda görülen fiziksel ve ilişkisel saldırganlık davranışlarının incelenmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (18), 229-245.
- Özen, D. Ş.(1998). *Eşler arası çatışma ve boşanmanın farklı yaş ve cinsiyetteki çocukların davranış ve uyum problemleri ile algıladıkları sosyal destek üzerindeki rolü*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özmen, S. K. (2004). Aile içinde öfke ve saldırganlığın yansımaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37, 27-39.
- Öztürk, N. (2008). Ortaöğretim 9. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Bilim Uzmanlığı Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

- Pakaslahti, L. (2000). Children's and Adolescents' Aggressive Behavior in Context: The Development and Application of Aggressive Problem-Solving Strategies. *Aggression and Violent Behavior*, 5 (5), 467-490.
- Pehlivan, H. (2005). *Oyun ve Öğrenme*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Peretti, P. O. and Sydney, T. M. (1984). Parental toy choice stereotyping and its effects on child toy preference and sex role typing. *Social Behaviour and Personality*, 12 (2), 213-216.
- Perren, S. (2000). "Kindergarten children involved in bullying: social behaviour, peer relationships, and social status". Unpublished doctoral dissertation, University of Bern, Bern, Switzerland
- Persson, G. E. B. (2005). Young Children Prosocial and Aggressive Behaviors and Their Experiences of Similar Behaviors by Peers. *Social Development*, 14 (2), 206-228.
- Piotrowski, J. T. (2017). The parental media mediation context of young children's media use. In R. Barr & D. N. Linebarger (ed.), *Media exposure during infancy and early childhood*, (205-220).
- Poyraz, H. (2012). *Okul öncesinde oyun ve oyun örnekleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Raag, T. and Rackliff, C. (1998). Preschoolers awereness of social expectations of gender: Sex roles. *Relationships To Toy Choices Researches*, 38, 685-700.
- Rüşvanlı, H. O.(2007). *Türkiye'deki oyuncak sektöründe yeni ürün tasarımı tetikleyen faktörler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Samancı, H. (2018). *Dünyada ve Türkiye'de oyuncak kütüphaneleri: Alipaşa ve Bergama oyuncak kütüphaneleri örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sayın, U. (2014). *48-72 aylık çocuklardaki saldırganlık davranışlarına müdahale yöntemi olarak ebevyn eğitim programı geliştirilmesi ve etkililiğinin*

güncellenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Sayın U. ve Metin N E. (2015). Saldırgan davranışları önleme ebeveyn eğitim programının (sade) 48-72 ay arası çocukların davranışları üzerine etkilerinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12 (30), 139-166.

Schaefer, C.E. (2013). *Oyun terapisinin temelleri* (2. Baskı). Banu Tortamış Özkaya (Çev.). Ankara: Nobel.

Sim, T. N. & Ong, L. P. (2005). Parent physical punishment and child aggression in a singapore chinese preschool sample. *Journal of Marriage and Family*, 67, 85–99.

Smith, Stacy L. and Donnerstein E. (1998). Harmful effects of exposure to media violence: learning of aggression emotional desensitization, and fear. *Academic Press, California*.

Sormaz, F. (2010). *Çocukluk imgesi, oyun ve oyuncak: Sosyo kültürel bir analiz*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Stauffer, K. (2006). Relational aggression in sibling and peer relationships during early childhood. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27(3), 241–253.

Strayer, J. and William, R. (2004). Empathy and observed anger and aggression in five-year-olds. *Social Development*. 13, 1-13.

Swit, C. and Mcmaugh, A. (2012). Relational aggression and prosocial behaviours in Australian preschool children. *Australian Journal of Early Childhood*, 37, 30–34.

Szmanski, M. and Neuborne, E. (2004). *Toy tips: a parent's essential guide to mart toy choices*. San Francisco: Jossey Baas.

- Şehirli, N. (2007). *Çocuk davranışları değerlendirme ölçeğinin geliştirilmesi ve bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitimi Bilimleri Enstitüsü.
- Şelimen, M. (2016). *Şiddet içeren bilgisayar oyunlarının 13-14 yaş grubu çocukların saldırganlık davranışı üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yalova: Yalova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şen, M. (2009). *3-6 yaş grubu çocukların sosyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Şimşek, D. E. (2017). *Yetişkin bireylerde çocukluk çağı travmaları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tan, U. (2008). *Çoklu zeka kuramına göre 3-6 yaş arasındaki çocukların yönelindikleri oyuncakların mesleki eğilimleri belirlemedeki rolü ve bir model önerisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Terzi, E.E. (2009). *Anasınıfına devam eden çocuklarda görülen davranış sorunlarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tezel Şahin, F. (1993). *Üç altı yaş grubu çocuklarının anne babalarının çocuk oyun ve oyuncakları hakkındaki görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Tiryaki, Ş. (2000). *Spor psikolojisi, kavramlar, kuramlar ve uygulama*. Ankara: Eylül Kitap ve Yayın Evi.
- Tremblay, R. E., Nagin, D. S., Séguin, J.R., Zoccolillo, M., Zelazo P.D., Boivin, M., Pérusse, D. and Japel, C. (2004). Physical aggression during early childhood:trajectories and predictors. *Pediatrics*, 114, 43-5

- Todd, B. K., Barry, J. A. and Thommessen, S. A. (2016). Preferences for Gender Type Toys In Boys and Girls Aged to Months. *Infant and child development: 1-14*
- Turaşlı, N. (2016). Okul öncesi dönem çocuklarının bazı oyun ve oyuncaklarının evrenselliği ve güncelliğinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 111-131.
- Tuzgöl, M. (1998). *Ana-Baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu. (2021). Saldırgan. 21.04.2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/?kelime>
- Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu. (2021). Oyuncak. 21.04.2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/?kelime>
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük* (10. Baskı). Ankara: Tdk Yayınları.
- Türkaslan, N. (2007). Boşanmanın çocuklar üzerine olumsuz etkileri ve bunlarla baş etme yolları. *Aile ve Toplum Dergisi*, 3 (11): 99-107.
- Uçar, E. (2017). *Okul öncesi dönem çocuklarında ilişkisel ve fiziksel saldırganlığın mizaç ve çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ulutaş A. (2011). Okul öncesi dönemde drama ve oyunun önemi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(6), 233-242.
- Ural, O. ve Kanlıkılıçer, P. (2010). Behavioral problems in Turkish pre-school-age children. *Gifted Education International*, 26(1), 51-60.
- Uysal H. Ve Dinçer Ç. (2013). Okul öncesi dönemde karşılaşılan fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 38(169).

- Ülken, F.B. (2009). *Televizyon izlemede anne baba aracılığı ile çocukların saldırgan davranışları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Üzel, I. (2020). *48-72 Aylık Çocukların Saldırganlık Yöneliminin Oyun Etkileşimine Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Vlachou, M. Andreou, E. and Botsoglou, K. (2014). Bully/victim problems among preschool children: *Naturalistic observations in the classroom and the playground*. *The International Journal of Learning*, 20, 78-93
- Yağan, S. ve Güler Yıldız, T. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailelerin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 424-446.
- Yaşar, M. ve Paksoy, İ. (2011). Çizgi filmlerdeki saldırgan içerikli görüntülerin çocukların serbest oyunları sırasındaki saldırganlık düzeylerine etkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (2), 279-298.
- Yavuz, C. (2019). *Kavram eğitiminde eğitsel oyuncak tasarımı: okul öncesi eğitimde yön kavramına yönelik bir oyuncak*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yavuz Gümüş, S. (2011). *Saldırganlık ile aile içi şiddet arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Arel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuz, İ. (2007). *Son çocukluk dönemi öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yavuzer, H. (2005). *Ana baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2006). *Çocuk ve suç* (11 baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2006). *Okul çağı çocuğu* (12 baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2015). *Çocuk psikolojisi* (38 Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yıldırım, E. (2008). *Çocuk ve Televizyonda Şiddet: 5 Yaşındaki Çocukların Anne-Babalarının Televizyondaki Şiddetin Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldız, A. (2004). Ebeveyn tutumları ve saldırganlık. *Polis Bilimleri Dergisi*, 6 (3-4), 131-150.
- Yıldızbaş, C. E. (2019). *Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelimleri ile ebeveynlerinin anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yılmaz, G. G. (2020). *60-72 Aylık çocuklarının oyuncak tercihleri oyun becerileri ve saldırganlık yönelimlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, C. (2014). Çocuk ve şiddet: toplumsal şiddetin cenderesinde çocuklar. *5.Uluslararası Risk Altında ve Korunması Gereken Çocuklar Sempozyumu Seçilmiş Bildiriler Kongresi*, İstanbul: Samer, 2014, C.5, s.31-33.
- Yırtıcı, B. (2019). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden 60-72 Aylık Çocukların Akademik Benlik Saygısı Düzeyi İle Saldırganlık Yönelimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Yörükoğlu, A. (1998). *Çocuk ruh sağlığı*. (23. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yurtseven, B. (2017). *Okul öncesi çocuklarda bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zengin, E.(2008). *Anne baba tutumları ile ergen saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü

EK-2. Eskişehir İl Millî Eğitim Müdürlüğü İzin Yazısı

En Evrak Tarih ve Sayısı: 05/11/2020-E.75879

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 88074293-605.01-E.16044643
Konu : Aylın ORHAN'ın Araştırma İznî

03.11.2020

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Genel Sekreterlik Yazı İşleri Müdürlüğü)

- İlgi : a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21.01.2020 tarihli ve 1563890 (2020/2) sayılı "Araştırma Uygulama İzinleri" Genelgesi.
b) 19.10.2020 tarihli ve 75084 sayılı yazınız.
c) Valilik Makamının 03.11.2020 tarihli ve 15984647 sayılı oluru.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Ana Bilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Aylın ORHAN'ın "Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Saldırganlık Yönelimleri ve Oyuncak Tercihleri" başlıklı uygulama çalışmasına ilişkin ilgi (b) yazınız ile istenilen "Araştırma İznî" incelenmiş, uygun görülmüş ve Valilik Makamından alınan ilgi (c) olur ekte gönderilmiş olup, Bakanlığımızın ilgi (a) Genelgesininin 25 inci maddesi gereği çalışmalarda ekteki imzalı ve mühürlü ölçme araçlarının kullanılması hususunda; Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Hakan CIRIT
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

- Ek:
1-İlgi (c) Valilik Oluru (1 Sayfa)
2-Araştırma ve Değerlendirme Formu (2 Sayfa)
3-Ölçme Araçları (5 Sayfa)

04 Kasım 2020
Önder ULKE
Memur

T.C.
ESKİŞEHİR VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim M¼d¼rl¼Đ¼

Sayı : 88074293-605.01-E.15984647
Konu : Aylin ORHAN'ın Araştırma İzni

03/11/2020

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Anadolu ¼niversitesi Rekt¼rl¼Đ¼ Genel Sekreterlik Yazı İŞleri M¼d¼rl¼Đ¼'n¼n
19.10.2020 tarihli ve 75084 sayılı yazısı.

Anadolu ¼niversitesi Eğitim Bilimleri Enstit¼s¼ Temel Eğitim Ana Bilim Dalı Okul ¼ncesi Eğitim Tezli Y¼ksek Lisans Programı ¼Đrencisi Aylin ORHAN'ın "Okul ¼ncesi D¼nem Çocuklarının Saldırıcılık Y¼nelimleri ve Oyuncak Tercihleri" başlıklı uygulama alıŐması M¼d¼rl¼Đ¼m¼z Araştırma ve Sosyal Etkinlik İzinleri İnceleme Komisyonu tarafından deĐerlendirilmiŐ ve uygulanmasında sakınca g¼r¼lmediĐi bildirilmiŐtir.

M¼d¼rl¼Đ¼m¼zce de uygun g¼r¼lm¼Ő olan s¼z konusu araştırma çalıŐmasının, 2020-2021 eğitim ¼Đretim yılı içerisinde ve eğitim ¼Đretimi aksatmamak kaydıyla, ilimiz Odunpazarı ve Tepebaşı ilçelerine bağlı anaokullarında uygulanmasını olurlarınıza arz ederim.

Hakan CIRIT
İl Millî Eğitim M¼d¼r¼

OLUR
03/11/2020
K¼rŐat G¼LERY¼Z
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1-Araştırma ve Değerlendirme Formu (2 Sayfa)
2-¼lme Araçları (5 Sayfa)

EK-3 Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Kurum Adı:

Çocuğun Adı:

Çocuğa Ait Demografik Bilgiler

Çocuğun Cinsiyeti:

- Kız
- Erkek

Çocuğun Yaşı:

- 36-48 ay
- 49-60 ay
- 61-72 ay

Çocuğun Yaşadığı Aile:

- Çekirdek Aile
- Geniş Aile
- Parçalanmış Aile

Anne Eğitim Düzeyi:

- Okuma-yazma bilmiyor
- İlkokul
- Ortaokul
- Lise
- Ön Lisans
- Lisans
- Lisansüstü

Baba Eğitim Düzeyi:

- Okuma-yazma bilmiyor
- İlkokul
- Ortaokul
- Lise
- Ön Lisans
- Lisans
- Lisansüstü

Çocuğun Kardeş Sayısı:

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- Diğer (.....)

Çocuğun Kardeşlerinin Arasında Kaçınıcı Sırada Olduğu:

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- Diğer (.....)

Çocuğun Oyuncak Tercihî:

.....

EK-4 Saldırganlık Yönelim Ölçeği Örnek Maddeleri

Ölçeğin paylaşımına izin olmaması sebebiyle örnek iki maddesi ve puanlama sistemi belirtilmiştir.

MADDELER	1	2	3	4	5	6	7
Madde 1. Canını yakmak amacıyla bir başkasına (arkadaş, kardeş, yetişkin vb.) vurur.							
Madde 2. Bir başkasının elindeki nesneyi zorla alır.							

1.....2.....3.....4.....5.....6.....7

Hiçbir zaman
yapmaz

Ara sıra yapar

Her zaman /Sürekli
yapar

ÖLÇEĞİN ALT BOYUTLARI VE PUANLAMA

BAŞKALARINA YÖNELİK FİZİKSEL SALDIRGANLIK MADDE NUMARALARI	1	2	3	4	5	6	7	8

BAŞKALARINA YÖNELİK İLİŞKİSEL SALDIRGANLIK MADDE NUMARALARI	9	10	11	12	13	14	15

KENDİNE YÖNELİK SALDIRGANLIK MADDE NUMARALARI	16	17	18	19	20

NESNELERE\EŞYALARA YÖNELİK SALDIRGANLIK MADDE NUMARALARI	21	22	23	24	25	26	27

ÖLÇEĞİN PUANLANMASI:

Ölçekte her maddenin 1'den 7'ye kadar değeri bulunmaktadır. Her çocuk için maddenin karşısında bulunan değer doğrudan toplanır. Ölçekte ters madde yer almamaktadır.

PUANLARIN YORUMLANMASI:

Madde puanlarının toplanmasının ardından elde edilen değer artması/yükselmesi ilgili alt boyuta yönelik saldırganlığın da artması/yükselmesi şeklinde yorumlanmaktadır.

EK-5 Ölçek Kullanım İzni

— □ ×

← Yanıtla ↶ Tümünü yanıtla → İlet 📁 Arşivle 🗑️ Sil ...

Saldırganlık Yönelim Ölçeği Kullanım İzni

Busra KAYNAK

3 12.2019 09 13

Kime:

[Tüm ekleri kaydet](#)

Kaynak, Kan & Kurtulmuş,...
611,48 KB

SALDIRGANLIK YÖNELİM...
İndirilemedi

Aylin Hanım Merhabalar,

Ölçeğimizi çalışmanızda kullanmanız için ölçeğin makalesini ve de bir ölçek formu ile birlikte puanlama bilgilerini ekte gönderiyorum. Sizden ricamız ölçeğimizi başka kimse ile paylaşmamanız ve de olursa başka kullanmak isteyenleri de bizlere yönlendirmenizdir. İlaveten çalışmanız bittikten sonra bize çalışmanızın yayınlanmış/bitmiş halini gönderebilirsiniz çok sevinir, iyi çalışmalar dileriz.
Saygılarımızla...

Arş. Gör. Dr. K. Büşra KAYNAK EKİCİ
Necmettin Erbakan Üniversitesi
AKEF Okul Öncesi Eğitimi ABD.

--

K. Büşra Kaynak Ekici

👤 ^ 🔋 📶 🔊 14:57
13.02.2020 🗨️ 4

EK-6 Oyuncak Seçimleri Formu ve Resimli Oyuncak Dosyası

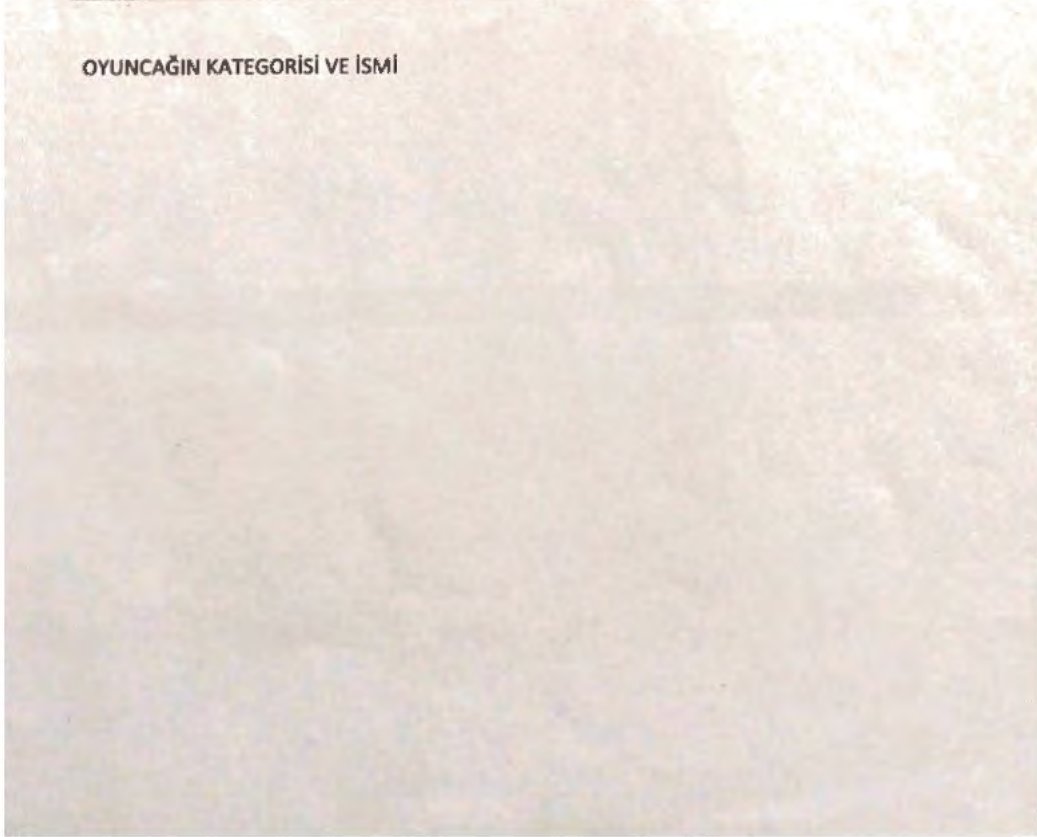
Oyuncak Tercih Formu Ve Resimli Dosya

ÇOCUK ADI:

SEÇTİĞİ OYUNCAK:

1. Bebekler, hayvanlar, yumuşak oyuncaklar	
2. Minyatür nesnelere- evcilik setleri, doktor setleri, tamir setleri	
3. Manipülatif oyuncaklar- legolar yap-bozlar, takmalı çıkarmalı oyuncaklar, bloklar, kuklalar	
4. Elektronik oyuncaklar- bilgisayar oyuncakları, uzaktan kumandalı, pilli oyuncaklar	
5. Elişi oyuncakları- boyalar, kalemler, eliş malzemeleri, hamurlar, kağıt bebekler, boyama kitapları	
6. Eğitici oyuncaklar- eşleştirme, benzer ve farklı olanı bulma, ilişki kurma, gruplama ve sıralama becerilerini destekleyici oyuncaklar	
7. Masa üstü oyunları- strateji, zeka oyunları	
8. Müzikli oyuncaklar- minyatür müzik aletleri, çingiraklar	
9. Hareketli oyuncaklar- Bisiklet, kaykay vb.	
10. Oyun malzemeleri- top, ip, bilye vb.	
11. Güncel kahramanlar	
12. Maketler- uçaklar, gemiler, evler vb.	
13. Oyuncak savaş aletleri	
14. Diğer	

OYUNCAĞIN KATEGORİSİ VE İSMİ

RESİMLİ OYUNCAK DOSYASI

1. GRUP Yumuşak Oyuncaklar

2. GRUP minyatür nesnelere Set

3. GRUP manipülatif oyuncaklar

12. GRUP Maketler, uçaklar, arabalar

13. GRUP Oyuncak Silah & Aletleri

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Saldırganlık Yönelimleri ve Oyuncak Tercihleri " başlıklı bu çalışma, çocukların saldırganlık yönelimlerini ve oyuncak tercihlerinin ne olduğu, ikisi arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını belirleme amacını taşımaktadır. Çalışma, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitim Yüksek Lisans Programı öğrencisi Aylin ORHAN tarafından yürütülmektedir.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, sizlerden formları doldurmanız beklenmektedir.
- Araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir nedenden dolayı rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı aşağıda iletişim bilgileri bulunan araştırmacıya yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı: Aylin Orhan

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Okul Öncesi Eğitim Yüksek Lisans Programı öğrencisi

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabilceğimi bilerek
verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.
(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı:

Öğretmen

Veli

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK-8 Veli İzin Formu

VELİ İZİN FORMU

Sayın veli,

Okul öncesi dönem çocuklarının saldırganlık yönelimleri ve oyuncak tercihleri belirlemeye yönelik olan bu araştırma, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Okul Öncesi Eğitim Yüksek Lisans Programı öğrencisi Aylin ORHAN tarafından yürütülmektedir. Çocukların saldırganlık yönelimleri olup olmadığını belirlemek amacıyla sınıf öğretmenleri tarafından gözlemlerine dayalı olarak her çocuk için "Saldırganlık Yönelim Ölçeği" (çocukların haberi olmadan sadece gözlem yoluyla) doldurulacaktır. Ölçek sonucu çocukların saldırganlık yönelimleri 4 alt kategoride(başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık, başkalarına yönelik ilişkisel saldırganlık, kendine yönelik saldırganlık, nesnelere yönelik saldırganlık) incelenecektir. Daha sonra çocuklarla çalışmanın ikinci bölümü gerçekleştirilecektir. Bu bölümde çocuklara dosyada bulunan oyuncak resimleri gösterilecek ve sahip olmak istediği bir oyuncak seçmeleri istenecektir.

Bu araştırmaya çocuğunuzun katılmasına izin veriyorsanız lütfen aşağıdaki uygun alanı doldurarak ve imzanızı atarak belirtiniz.

Araştırmacı Adı: Aylin Orhan

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Okul Öncesi Eğitim Yüksek Lisans Programı öğrencisi

Bu araştırmaya çocuğum'nın katılımcı olmasına izin veriyorum. Çalışmayı istediğim zaman yarıda kesip sonlandırabileceğimi biliyorum ve verilen bilgilerin bilimsel amaçlı olarak kullanılmasını kabul ediyorum.

Baba Adı-Soyadı Anne Adı-Soyadı

İmza İmza

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Aylin AYDIN

Yabancı dil: İngilizce

Doğum Tarihi:

E- posta: aylin.aydin1108@gmail.com

Eğitim ve Mesleki Geçmişi:

- 2017, Lisans Derecesi, Adnan Menderes Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Öğretmenliği Programı
- 2013, Prof Dr. Orhan Oğuz Anadolu Lisesi.

İŞ TECRÜBELERİ

2021- : Kervan Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

2019-2020: Eskişehir Amerikan Kültür Anaokulu